

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maliye Anabilim Dalı

**SEÇİMLERİN KAMU HARCAMASI KOMPOZİSYONU
ÜZERİNE ETKİLERİNİN AMPİRİK ANALİZİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Davut Balcı

Doktora Tezi

Ankara, 2016

SEÇİMLERİN KAMU HARCAMASI KOMPOZİSYONU ÜZERİNE ETKİLERİNİN
AMPİRİK ANALİZİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Davut Balcı

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maliye Anabilim Dalı

Doktora Tezi

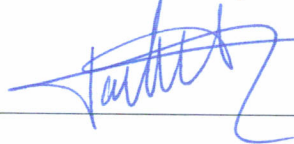
Ankara, 2016

KABUL VE ONAY

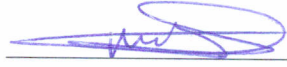
Davut Balcı tarafından hazırlanan “Seçimlerin Kamu Harcaması Kompozisyonu Üzerine Etkilerinin Ampirik Analizi: Türkiye Örneği” başlıklı bu çalışma, 17.06.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

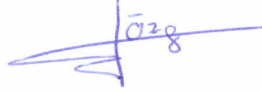
Prof. Dr. Ahmet Burçin Yereli (Başkan)

Doç. Dr. Ali Tarkan avuşoğlu (Danışman)

Prof. Dr. Mustafa İsmihan

Doç. Dr. Özgür Teoman

Doç. Dr. Eren aşkurlu

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Sibel Bozbeyoğlu

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

17.06.2016

Davut Balcı

ÖZET

Balcı Davut, Seçimlerin kamu harcaması kompozisyonu üzerine etkilerinin ampirik analizi: Türkiye Örneği, Doktora Tezi, Ankara, 2016

Bu tez, politik bütçe dalgalanmaları teorisi kapsamında, Türkiye’de seçimlerin kamu harcama kompozisyonu üzerindeki etkisini ampirik olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmayı benzer çalışmalardan farklı kılan dört temel özellik bulunmaktadır. Öncelikle, 10 genel seçimin yapıldığı 1965 – 2004 dönemine ait 40 yıl gibi uzun bir zaman dilimini içermektedir. İkincisi, genel seçimlerin harcamalar üzerindeki etkilerinin analizinde, normal ve erken seçim ayrımı da göz önünde bulundurulmaktadır. Üçüncüsü, seçimlerin harcamalar üzerindeki etkileri sadece genel seçimler için değil yerel seçimler için de incelenmiştir. Son olarak, analizlerde kamu harcamalarının hem uzun hem de kısa dönem dinamiklerinin incelenmesini olanaklı kılan eşbütünleşme ve hata düzeltme modeli yaklaşımları kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre Türkiye’de hem genel hem de yerel seçimler kamu harcama kompozisyonunu etkilemektedir. Bu etki genel seçim dönemlerinde cari harcamalarda ve transfer harcamalarında; yerel seçim dönemlerinde ise yatırım ve transfer harcamalarında artış şeklinde kendini göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Politik bütçe dalgalanmaları, kamu harcama kompozisyonu, genel ve yerel seçimler, eş bütünleşme, hata düzeltme modeli.

ABSTRACT

Balcı Davut, An empirical analysis on the effects of elections on the public expenditure composition: The case of Turkey, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2016

This thesis aims to analyze the effects of elections on the composition of the public expenditure in Turkey empirically within the scope of the political-budget-cycles theory. This study differs from similar studies with respect to four basic characteristics. First of all, the analyses cover the 1965 – 2004 time period, which is a forty-year long period that includes ten general elections. Secondly, in the analyses, the differentiation between predetermined and endogenous elections is taken into consideration. Thirdly, the analyses are carried out not only for general elections, but for local elections as well. Lastly, the cointegration and the vector error correction model approaches are used in the analyses, which enable the analysis of both the short- and long-run dynamics of public expenditures. According to results obtained in the study, both general and local elections affect the composition of the public expenditure in Turkey. This effect lends itself in current and transfer expenditures during general election periods, whereas in investment and transfer expenditures during local election periods.

Key words: political budget cycles, composition of public expenditure, general and local elections, cointegration, vector error correction model.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
GRAFİKLER DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: POLİTİK KONJONKTÜR VE BÜTÇE DALGALANMALARI	4
1.1. POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARI.....	4
1.1.1. Fırsatçı Politik Konjonktür Dalgalanmaları.....	5
1.1.2. Partizan (İdeolojik) Konjonktür Dalgalanmaları.....	7
1.1.3. Rasyonel Partizan Konjonktür Dalgalanmaları.....	9
1.1.4. Rasyonel Fırsatçı Politik Konjonktür Dalgalanmaları.....	9
1.2. POLİTİK BÜTÇE DALGALANMALARI.....	11
1.3. SEÇİMLERİN KAMU HARCAMALARININ KOMPOZİSYONU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE YÖNELİK MODELLER.....	15
1.3.1. Başarı Sinyalleme Modeli.....	16
1.3.2. Harcama Hedefleme Modeli.....	18
1.4. KAMU HARCAMALARI VE SEÇİM İLİŞKİSİ.....	22
2. BÖLÜM: SEÇİMLERİN KAMU HARCAMALARI KOMPOZİSYONU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE İLİŞKİN LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ	26
2.1. GENEL HÜKÜMETLER DÜZEYİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	26
2.1.1. Gelişmiş Ülkeler.....	26
2.1.2. Gelişmekte Olan Ülkeler.....	28
2.1.3. Karma Ülke Grupları.....	29
2.1.4. Türkiye.....	30
2.2. YEREL YÖNETİMLER DÜZEYİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	31
2.2.1. Gelişmiş Ülkeler.....	32

2.2.2. Gelişmekte Olan Ülkeler.....	34
2.2.3. Türkiye.....	34
3. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE KAMU HARCAMALARININ KAPSAMI VE GELİŞİMİ.....	37
3.1. KAMU HARCAMALARININ TANIMI.....	37
3.2. KAMU HARCAMALARININ TASNİFİ.....	37
3.2.1. Reel Harcamalar ve Transfer Harcamaları.....	38
3.2.1.1. Reel Harcamalar.....	39
3.2.1.1.1. Cari Harcamalar.....	39
3.2.1.1.2. Yatırım Harcamaları.....	39
3.2.1.2. Transfer Harcamaları.....	41
3.3. TÜRKİYE’DE KAMU HARCAMALARININ SINIFLANDIRILMASI.....	42
3.4. TÜRKİYE’DE KAMU HARCAMALARININ GELİŞİMİ.....	43
4. BÖLÜM: YÖNTEM.....	50
4.1. VERİLER VE DEĞİŞKENLER.....	50
4.2. EŞBÜTÜNLEŞME.....	54
4.2.1. Hata Düzeltme Modelleri.....	55
4.2.2. Eşbütünleşme Sınamaları.....	57
4.2.2.1. Tek Denklemlı Regresyona Dayalı Eşbütünleşme Sınaması.....	57
4.2.2.2. Denklem Sistemine Dayalı Eşbütünleşme Sınaması.....	58
5. BÖLÜM: TAHMİNLER.....	61
5.1. DURAĞANLIK SINAMASI SONUÇLARI.....	61
5.2. JOHANSEN EŞBÜTÜNLEŞME SINAMASI SONUÇLARI.....	64
5.2.1. Genel Seçimler.....	64
5.2.1.1. Cari Harcamalar.....	64
5.2.1.2. Yatırım Harcamaları.....	65
5.2.1.3. Transfer Harcamaları.....	65
5.2.2. Yerel Seçimler.....	66
5.2.2.1. Yatırım Harcamaları.....	67
5.2.2.2. Transfer Harcamaları.....	67
5.3. EŞBÜTÜNLEŞME ve HATA DÜZELTME MODELİ TAHMİNLERİ.....	68
5.3.1. Genel Seçimlerin Etkisi.....	72
5.3.2. Yerel Seçimlerin Etkisi.....	74
SONUÇ DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	80

KAYNAKÇA	85
EKLER	95
EK 1. GENEL BÜTÇEYE DAHİL KURULUŞLARIN LİSTESİ (2004).....	95
EK 2. ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU.....	96
EK 3. ORJİNALLİK RAPORU.....	97

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADF: Genişletilmiş Dickey-Fuller (Augmented Dickey-Fuller)

AIC: Akaike Bilgi Kriteri (Akaike Information Criterion)

DF: Dickey-Fuller

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

EKK: En Küçük Kareler

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

KİT: Kamu İktisadi Teşebbüsleri

LM: Lagrange Multiplier Testi

JB: Jarque-Bera Testi

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)

PBC: Politik Konjonktür Dalgalanmaları (Political Business Cycles)

PBUC: Politik Bütçe Dalgalanmaları Political Budget Cycles

SC: Schwarz Bilgi Kriteri (Schwarz Criterion)

TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu

VAR: Vektör Otoregresyon (Vector Autoregression)

VECM: Vektör Hata Düzeltme Modeli (Vector Error Correction Model)

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. Politik – Ekonomik Konjonktürel Dalgalanmalar Modelleri.....	5
Tablo 2. Siyasi Partilerin Ekonomik Hedeflere Yönelik Tercih Sıralaması.....	7
Tablo 3. Politik Dalgalanma Modellerinin Ampirik Çıkarımları.....	12
Tablo 4. Genel Hükümetler Düzeyinde Yapılan Çalışmalar.....	32
Tablo 5. Yerel Yönetimler Düzeyinde Yapılan Çalışmalar.....	35
Tablo 6. Harcamaların Sınıflandırılması (Ekod2).....	43
Tablo 7. Çalışmada Kullanılan Değişkenler.....	51
Tablo 8. Seçim Tarihleri.....	52
Tablo 9. ADF Birim Kök Sınaması Sonuçları.....	63
Tablo 10. Cari Harcamalar Eşbütünleşme Sınama Sonuçları.....	65
Tablo 11. Yatırım Harcamaları Eşbütünleşme Sınama Sonuçları.....	66
Tablo 12. Transfer Harcamaları Eşbütünleşme Sınama Sonuçları.....	66
Tablo 13. Yatırım Harcamaları Eşbütünleşme Sınama Sonuçları (Yerel Seçimli).....	67
Tablo 14. Transfer Harcamaları Eşbütünleşme Sınaması Sonuçları (Yerel Seçimli).....	68
Tablo 15. Eşbütünleşme ve Hata Düzeltme Modeli Tahminleri (Genel Seçimler).....	71
Tablo 16. Eşbütünleşme ve Hata Düzeltme Modeli Tahminleri (Yerel Seçimler).....	78

GRAFİKLER DİZİNİ**Sayfa**

Grafik 1. Genel Bütçe Harcamalarının GSMH'ya Oranı.....	44
Grafik 2. Harcama Türlerinin GSMH İçindeki Payları (%).....	45
Grafik 3. Harcama Türlerinin Toplam Harcama İçindeki Payları (%).....	46
Grafik 4. Konsolide Bütçe Transfer Harcamaları Alt Kalemlerinin Toplam İçindeki Payları (%).....	48
Grafik 5. Konsolide Bütçe İç ve Dış Faiz Ödemelerinin Toplam İçindeki Payları (%).....	48
Grafik 6. Logaritması Alınmış Reel GSMH.....	61
Grafik 7. İç Borç Oranı (İç Borç Stoğu / GSMH).....	62
Grafik 8. Dış Ticaret Hacminin GSMH İçindeki Payı.....	62

GİRİŞ

Bilindiği üzere, demokrasiyle yönetilen ülkelerde siyasi iktidarı elinde bulunduran partiler ya da yöneticiler belirli aralıklarla yapılan seçimlerle iş başına gelirler ve sonraki seçime kadar iktidarda kalırlar. Tekrar seçilmek isteyen partilerin sonraki seçimde seçmenin desteğini almaları gerekmektedir. Bu nedenle, iktidarda kaldıkları sürece siyasi, ekonomik, kültürel vb. alanlarda seçmenin takdirini kazandıracak faaliyetler yaparak, başarılı ve seçmen için en uygun ve yetkin partinin kendileri olduğunu göstermeleri gerekmektedir. Ancak, başarılı olsun ya da olmasın seçimle iktidara gelen her siyasi oluşumun, seçim dönemlerinde seçmeni etkilemek amacıyla, sahip oldukları para ve maliye politika araçlarını gerek ekonomide geçici bir olumlu hava oluşturmaya, gerekse belli bir seçmen kitlesine doğrudan fayda sağlayamaya yönelik olarak kullanma ihtimali bulunmaktadır. Böyle bir yola başvurulması durumunda, seçim dönemlerinde kullanılan para ve maliye politika araçlarında ve buna bağlı olarak büyüme, işsizlik ve enflasyon gibi makro değişkenlerde dalgalanmalar olmaktadır. Literatürde, hem politika araçlarındaki hem de bunların muhtemel sonuçları olan makro ekonomik değişkenlerdeki dalgalanmaları konu edinen çok sayıda teorik ve ampirik çalışma bulunmaktadır. Ancak söz konusu literatür, öncelikle politika araçlarındaki dalgalanmalar üzerinden değil, makroekonomik değişkenlerde görülen dalgalanmalar üzerinden gelişmiştir. Makroekonomik değişkenlerde görülen bu dalgalanmalar, seçimlerden, başka bir deyişle, politik kararlardan kaynaklanması nedeniyle “politik konjonktür dalgalanmaları” (political business cycles - PBC) olarak bilinmekte ve bu teori çerçevesinde ele alınmaktadır.

PBC teorisi kapsamında yapılan çalışmalarda, enflasyon, işsizlik gibi makroekonomik değişkenlerde görülen politik dalgalanmalara yönelik ampirik bulguların yetersiz olması araştırmacıları başka alanlara sevk etmiştir. Diğer yandan, teorinin temel politika aracının, maliye politikasından ziyade para politikası araçları olması, ancak, dünya genelinde Merkez Bankalarının bağımsızlaşması, siyasi iktidarların para politikası araçlarını keyfi olarak kullanamaması sonucunu doğurmuştur. Böylece siyasi iktidarların elinde sadece maliye politikası araçları kalmıştır. Kamu gelirleri, harcamaları ve borçlanmadan oluşan maliye politikası, daha dar bir tanımla bütçe

araçlarını kullanarak bunlardan doğrudan oy kazanmak; büyüme, işsizlik ve enflasyon gibi makroekonomik değişkenler üzerinden ekonomide olumlu hava oluşturarak oy kazanmaktan daha kolay ve etkisinin daha doğrudan olması nedenleriyle, ilgi söz konusu politika araçlarındaki dalgalanmalar üzerine kaymıştır. Böylece “politik bütçe dalgalanmaları” (political budget cycles - PBUC) teorisi ortaya çıkmıştır.

PBUC teorisi, adından da anlaşılacağı üzere, bütçe araçlarının oy kazanma amaçlı manipülasyonunu konu edinmektedir. Bu konu ile ilgili ilk teorik çalışmalarda bütçe açığı üzerinde durulmuştur. Buradaki temel işleyiş seçim öncesinde harcamaların arttırılıp, vergilerin azaltılması, yani bütçe açığı yoluyla seçmenin tercihini etkilemek, seçim sonrasında da tersi bir uygulamaya giderek açığın kapatılması şeklindedir. Ancak, vergi indiriminin ekonomi üzerindeki sonuçlarının ani, öngörülebilir ve doğrudan olmaması; uzun dönemde vergi tabanına ve vergi ahlakına zarar verebilmesi, gelişmekte olan ülkelerde vergi tabanının özellikle de gelir vergisi için küçük olması nedenleriyle, çalışmalarda genellikle vergilerin sabit olduğu varsayılmıştır. Kamu harcamalarının uygulama sahasının fazla olması ve etkisinin hemen hissedilmesi gibi nedenlerle vergilerden ziyade harcamalar temel politika aracı olarak ele alınmıştır. Ancak, yapılan bazı ampirik çalışmalarda, seçmenlerin bilgili ve mali konularda muhafazakar olduğu ülkelerde toplam harcamaları ya da bütçe açığını arttırarak seçim yatırımı yapmanın mümkün olmadığı, böyle bir yatırımın oy kazanmaktan ziyade oy kaybettirdiğini gösteren sonuçlara da ulaşılmıştır. Bu nedenle, yerleşik demokrasilerin olduğu gelişmiş ülkelerde bütçe harcamalarını sabit tutarak harcamaların kompozisyonu üzerinden seçim manipülasyonu yapmak seçeneği ön plana çıkmıştır.

PBUC teorisi literatürünü oluşturan çalışmalarda, seçimlerin harcama kompozisyonu üzerindeki etkilerinin araştırılması, an itibariyle bu literatürde geline son aşamayı oluşturmaktadır. Literatürde, PBUC teorisini açıklamaya yönelik geliştirilen modeller genellikle bütçe açığı temelli olmakla birlikte, harcama kompozisyonu temelli modeller de bulunmaktadır. Ancak, konunun ampirik olarak incelendiği çalışmalarda çoğunluğu bütçe açığı temelli olanlar oluştururken, harcama kompozisyonu özelinde yapılan çalışmaların payının daha az olduğu görülmektedir.

Türkiye’de seçimlerin kamu harcamalarının kompozisyonu üzerindeki etkilerini dolaylı da olsa ele alan birkaç çalışma (Ergün, 2000; Tutar & Tansel, 2000; Karakaş, 2013) bulunmaktadır. Bu çalışmalara karşın konuyla ilgili bazı eksik noktalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, yapılan çalışmaların genellikle kısa bir zaman dilimini kapsamakta olmasıdır. İkincisi ise, söz konusu çalışmalarda yapılan analizlerde normal ve erken seçim ayrımı göz önünde bulundurulmadığı gibi, genel ve yerel seçim ayrımının da yapılmamış olmasıdır. Halbuki, Türkiye’deki siyasi ve ekonomik yapılanmanın siyasi seçimlerin türü ve zamanlamasına duyarlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, PBC veya PBUC teorilerinin geçerliliğinin Türkiye için incelenmesinde söz konusu ayrımların önemli olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu çerçevede, bu tezde, Türkiye’de, hem normal ve erken seçimlerin hem de genel ve yerel seçimlerin kamu harcamalarının kompozisyonu üzerindeki olası etkilerinin, 1965–2004 dönemi arasındaki 40 yıl gibi uzun bir süre üzerinden PBUC teorisi kapsamında, benzer çalışmalarda uygulanan yöntemlerden farklı olarak, hata düzeltme yöntemi ile ampirik olarak incelenmesi hedeflenmiştir. Bu hedef uyarınca elde edilen bulgular, seçim türü ve zamanlamasına bağlı olarak, seçim dönemlerinde kamu harcamalarının kompozisyonunda ortaya çıkan farklılaşmaların istatistiksel anlamda önemli düzeylerde olduğunu ortaya koymuştur.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yukarıda özet olarak değinilen PBC teorisinden PBUC teorisine geçiş ve PBUC teorisi; ikinci bölümde seçimlerin kamu harcamalarının kompozisyonu üzerindeki etkilerine yönelik literatür taraması; üçüncü bölümde kamu harcamalarının kapsamı ve Türkiye’deki gelişimi; dördüncü bölümde analizlerin yapılmasında kullanılan ekonometrik tahmin yöntemi; beşinci bölümde ekonometrik uygulama sonunda elde edilen tahmin sonuçları yer almaktadır. Çalışmanın sonunda ise sonuç, değerlendirme ve önerilere yer verilmektedir.

1. BÖLÜM: POLİTİK KONJONKTÜR VE BÜTÇE

DALGALANMALARI

1.1. POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARI

Yürütme gücünün demokratik seçimlerle el değiştirdiği ülkelerde, iktidarda bulunan siyasi parti ya da politikacılar, kontrolleri altında bulunan iktisat politikası araçlarını tekrar seçilmek amacıyla kullanmak isteyebilmektedirler. Söz konusu araçların kullanılması seçim dönemlerinde işsizlik, enflasyon gibi makroekonomik değişkenlerde dalgalanmalara neden olmaktadır. Siyasal seçimlerden, daha geniş anlamda politik tercihlerden kaynaklanması nedeniyle, bu dalgalanmalara “politik konjonktür dalgalanmaları” (political business cycles - PBC) adı verilmektedir.¹

Nordhaus (1975, s. 181-182), ekonominin makroekonomik değişkenlerinde görülen politika kaynaklı dalgalanmalara ilişkin ilk önemli teorisin Kalecki (1946)’ye ait olduğunu belirterek; iş adamlarının ve sermaye çevrelerinin siyasi ilişkiler üzerindeki etkilerinin orantısızlığına ve bunun da politik ticari dalgalanmalara yol açtığına vurgu yapmaktadır. Kalecki’nin sözünü ettiği dalgalanmaların, politik konjonktür dalgalanmaları olduğu Garrat (1998, s. 2) tarafından da ifade edilmektedir. Her ne kadar, politik konjonktür dalgalanmalarının ilk olarak Kalecki tarafından ortaya atıldığı ileri sürülse de, literatürde, bu konudaki temel referans kaynağı olarak Nordhaus (1975) gösterilmektedir.

Politik konjonktür dalgalanmaları literatürü, aşağıda yer alan Tablo 1’de de görüleceği üzere, politikacıların motivasyonlarının türü açısından fırsatçı ve partizan (ideolojik); seçmenlerin beklentileri açısından uyarlayıcı ve rasyonel olmak üzere dört ana grupta incelenmektedir. Tarihsel akış içerisindeki gelişmeye bağlı olarak önce fırsatçı ve ideolojik politik konjonktür dalgalanmalarına, ardından da rasyonel ideolojik ve fırsatçı

¹ Politik konjonktür dalgalanmaları (political business cycles) teorisi için, tercümeden kaynaklanan farklılık nedeniyle literatürde “politik konjonktürel dalgalanmaları”, “politik konjonktür hareketleri”, “politik konjonktürel hareketleri” gibi isimler de kullanılmaktadır.

Tablo 1. Politik – Ekonomik Konjonktür Dalgalanmaları Modelleri

	Rasyonel Olmayan Davranışlar ve Beklentiler	Rasyonel Davranışlar ve Beklentiler
Fırsatçı Politikacılar	Nordhaus (1975)	Cukierman-Meltzer (1986) Rogoff-Sibert (1988) Rogoff (1987)
Partizan Politikacılar	Hibbs (1977, 1987a)	Alesina (1987) Alesina-Sachs (1988)

Kaynak: Alesina (1988, s. 16)

politik konjonktür dalgalanmalarına yer verilecektir. Rasyonel teorileri ele alırken önce partizan, sonra fırsatçı teoriye yer verilmesinin nedeni, rasyonel fırsatçı teorisinin bir sonraki bölümde ele alınacak olan politik bütçe dalgalanmaları teorisine geçişteki ilişkinin gözden kaçırılmasının önüne geçmektir.

1.1.1. Fırsatçı Politik Konjonktür Dalgalanmaları

Nordhaus (1975) tarafından ortaya koyulan PBC teorisi, iktidarda bulunan siyasetçilerin seçimleri tekrar kazanma amaçları üzerine kurulmuştur. Teoriye göre, siyasetçiler seçimden önce ekonomik koşulları en istenen seviyeye getirmek istemektedirler. Bunu da genişletici politikalar aracılığıyla yapmaktadırlar. Bu politikaları uygulamanın seçim sonrasında pahalıya mal olması da durumu değiştirmemektedir. Seçmen kısa görüşlü olduğu için, ekonomideki olumlu havanın geçici olduğunun ve seçim sonrasında tersine döneceğinin farkında olmadan, iktidardaki partiye oy vermektedir (Alesina, 1989, s. 55). Böylece ekonomide, daha açık bir deyişle çıktı, işsizlik, enflasyon gibi makroekonomik değişkenlerde seçim zamanına bağlı dalgalanmalar olacaktır ki, bu dalgalanmalar teoriye adını veren politik konjonktür dalgalanmalarıdır.

Teorinin bazı varsayımları bulunmaktadır (Alesina vd., 1993, s. 4-5):

1. Ekonomide, geçmişe dayalı beklentiler içeren bir Phillips eğrisi ilişkisi geçerlidir.
2. Beklentiler uyarlanabilir niteliktedir.
3. Politikacılar toplam talebi doğrudan etkileyen bir politika aracını kontrol etmektedirler.
4. Politikacılar fırsatçıdırlar. Sadece iktidarlarını devam ettirmeyi düşünürler.
5. Seçmenler saftır ve siyasi tercihlerini yakın geçmişe bakarak yaparlar. İktidardaki partiyi, seçimden hemen önceki yüksek büyüme, düşük işsizlik ve düşük enflasyon kriterlerine göre değerlendirirler ve karar verirler (Alesina, 1989, s. 63). Ekonominin

geçmiş dönemde içinde bulunduğu durumu unutmakta ve enflasyonla işsizlik arasındaki ilişkiyi anlayamamaktadırlar.

6. Seçimlerin yapılma zamanı dışsal olarak sabittir.

İşsizlik ve enflasyon arasındaki ödünleşme (trade-off) ilişkisinin uzun dönemde kısa döneme göre daha fazla olduğu hususu da varsayımlar arasında sayılmaktadır (Garratt, 1998, s. 4).

Bu şartlar altında, iktidardaki siyasiler seçim öncesinde toplam talebi arttırmaktadırlar. Talebin artması nedeniyle enflasyonda meydana gelecek olan artış ise hemen gerçekleşmemekte, seçim sonrasında kendini göstermektedir. Seçimden sonra ise enflasyonu önlemek amacıyla talebin baskılanması ile yaratılan durgunluk sonucu enflasyon önlenecektir. Sonraki seçim öncesinde de, seçmenlerin unutkan olması nedeniyle aynı süreç tekrarlanacaktır (Alesina, 1989, s. 63)

PBC teorisi modellerine duyulan ilgi 80'li yılların sonuna doğru azalmıştır. Rasyonel beklentiler kuramının makro iktisat literatürüne girmesinin ardından modelin; seçmenlerin kısa görüşlü olduğu ve politikacıların seçim öncesinde ekonomiyi etkilemek istedikleri hususunu kabul etmedikleri, ekonomide işsizlik ve enflasyon arasında istikrarlı bir ilişkinin bulunduğu gibi bazı varsayımları ile para politikası araçlarına ağırlık verilmesi ve bunun merkez bankalarının bağımsızlığı ile uyuşmaması konularında ciddi eleştiriler almıştır. Diğer yandan, bu dönemde yapılan ampirik çalışmalarda Nordhaus'un ileri sürdüğü fikirleri destekleyen sonuçlara ulaşamamıştır (Alesina vd., 1993, s. 2-3).

Rasyonel beklentiler hipotezi, geleneksel olarak nitelenebilecek “fırsatçı” ve sonraki başlık altında ele alınacak olan “partizan” teorilerde tanımlanan seçmen davranışının yeniden formüle edilmesini gerektirmiş ve makroekonomi - siyaset ilişkileri, siyasi partiler ile seçmenler arasındaki karşılıklı stratejik hareketler ile şekillenen oyun teorisi çerçevesinde incelenmeye başlamıştır (Telatar, 1998, s. 47).

Nordhaus'un PBC modeli, eksikliklerine rağmen literatüre önemli katkılar sağlamıştır. Öncelikle, modelin basit olması nedeniyle daha sonra yapılan çalışmalara ilham kaynağı olmuştur. Literatürün motivasyon açısından fırsatçı ve ideolojik olarak; seçmenlerin ise

uyarlayıcı ya da rasyonel beklentilere sahip olmasına göre ayrışmasına yardımcı olmuştur (Garra, 1998, s. 11).

1.1.2. Partizan (İdeolojik) Konjonktür Dalgalanmaları

Öncülüğünü Hibbs'in (1977) yaptığı bu teörinin fırsatçı PBC teorisinden temel farkı, merkezinde politikacıların partici davranışlarının yer almasıdır. Başka bir deyişle, politikacılar fırsatçı değil, partizandır. Teoriye göre, enflasyon ve işsizlik arasındaki ödünleşme ilişkisine yönelik partilerin farklı tercihleri bulunmaktadır. Bunun sebebi, söz konusu tercihlerin makroekonomik sonuçlarının gelirin yeniden dağılımı konusunda önemli etkilerinin olmasıdır. Düşük işsizlik ve yüksek enflasyon alt orta sınıf için, yüksek işsizlik ve düşük enflasyon ise üst orta sınıf için daha tercih edilebilir olduğundan, siyasal yelpazenin solunda yer alan partiler düşük işsizlik ve yüksek enflasyon bileşimini tercih ederken, sağ görüşlü partiler bunun tersi bir durumu tercih etmektedirler (Alesina, 1989, s. 58). Seçmenlerin de kendi tercihlerine yakın ekonomik sonuçları gerçekleştirmeyi vaat eden siyasal partiye oy verdiği varsayılmaktadır. Diğer varsayımlar fırsatçı teorideki varsayımların aynısıdır.

Hibbs'in (1977) Kirschen'den (1964) uyarlayarak 8 sanayileşmiş ülkeye ait bilgilere dayalı oluşturduğu ve siyasal yelpazenin farklı konumlarında bulunan siyasal partilerin makroekonomik öncelikleri Tablo 2'de yukarıdan aşağıya doğru önem sırasına göre sıralanmaktadır.

Tablo 2. Siyasal Partilerin Ekonomik Hedeflere Yönelik Tercih Sıralaması

Sosyalist-İşçi	Merkez	Muhafazakar
Tam istihdam		Fiyat istikrarı
Gelir dağılımında adalet		
	Fiyat istikrarı	
Ekonomik büyüme		
	Ekonomik büyüme	Ödemeler dengesi
	Tam istihdam	
	Gelir dağılımında adalet	
Fiyat istikrarı		Ekonomik büyüme
	Ödemeler dengesi	Tam istihdam
Ödemeler dengesi		
		Gelir dağılımında adalet

Kaynak: Hibbs (1977, s. 1471)

Partizan konjonktür dalgalanmaları teorisi ile fırsatçı konjonktür dalgalanmaları teorisi arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Fırsatçı dalgalanmaların, siyasi partilerin yeniden seçilebilmek amacıyla ekonomiyi manipülasyonu sonucu ortaya çıktığı varsayılırken; siyasi partilerin makroekonomik sonuçlar konusunda farklı tercihlere sahip oldukları düşüncesine dayanan partizan konjonktür dalgalanmalarının ise seçim öncesi müdahaleler sonucu değil, iktidardaki partinin değişmesi sonucunda ortaya çıktığı varsayılmaktadır (Telatar, 1998, s. 47). Başka bir ifadeyle, bu dalgalanmalardan ilki seçim öncesi manipülasyonun, ikincisi de seçim sonrası değişen iktidarın arkasında bulunan sosyal sınıfın tercihlerine yönelik politika değişikliği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Garrat (1998) partizan teoriyi, partizan politikaların ekonomi üzerinde kalıcı etkilere sahip olduğunun düşünülüp düşünülmemesi ve hükümetlerin bu tür politikaları ısrarla izleyip izlememesine göre, güçlü partizan ve zayıf partizan teori olmak üzere ikiye ayırmıştır. Güçlü partizan teoride, başlıca amaç ve motivasyon unsurunun partizan ekonomik önceliklerin takip edilmesi olduğu ifade edilmektedir. Burada önemli olan husus tekrar seçilme düşüncesinin dikkate alınmaması ve hükümetin ekonomiyi partinin hedefleri doğrultusunda manipüle edilebileceğinin varsayılmasıdır. Frey & Schneider'in (1978) çalışmasını zayıf partizan teorisinin klasik açıklaması olarak değerlendiren Garrat (1998), zayıf partizan teoriyi geçici partizan etkiler anlamında kullanmaktadır. Hükümetlerin davranış kalıbının fırsatçılıktan partizanlığa kaydığı modelde önemli olan husus hükümetin popülerlik seviyesidir. Hükümet için kritik seviye olarak algılanan bir popülerlik seviyesi bulunmakta ve hükümetin gerçek popülerliği bu seviyenin üstündeyse hükümet seçim konusunda kendini güvende hissetmektedir. Seçim dönemi yaklaştıkça artan kritik seviye ile gerçek popülerlik seviyesi arasındaki farka göre popülerlik açığı ya da fazlası olabilmektedir. Popülerlik fazlasının olması hükümeti partizan davranmaya sevk ederken, popülerlik açığı fırsatçı davranmaya sevk etmektedir (Garrat, 1998, s. 15-16).

Fırsatçı teori gibi, partizan teori de rasyonel beklentiler kuramının etkisiyle ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin ardından rasyonel partizan PBC teorisi ortaya atılmıştır.

1.1.3. Rasyonel Partizan Konjonktür Dalgalanmaları

Partizan PBC teorisine rasyonel beklentilerin eklenmesiyle ortaya çıkan rasyonel partizan PBC teorisi ilk olarak Alesina (1987) tarafından ortaya koyulmuştur. Bu modelin geleneksel PBC modelinden en önemli farkı, seçmenlerin rasyonel beklentilere sahip olduğu varsayımıdır (Telatar, 1998, s. 50).

Partizan PBC teorisinde çıktı ve işsizlikteki farklılıklar kalıcıdır ve farklı hükümetlerin iktidarda bulunduğu dönem boyunca yükselmektedir. Rasyonel partizan PBC teorisinde ise, böyle farklılıklar geçicidir ve hükümet değişikliğinden hemen sonra ortaya çıkmaktadır. Her iki partizan teori de seçmenin kısa görüşlülüğüne dayanmamaktadır. Seçmenler partiler arasındaki farkı doğru olarak anlamakta ve oylarını bu doğrultuda kullanmaktadırlar (Alesina, 1989, s. 62). Rasyonel partizan PBC teorisinde de, uyarlanmış partizan PBC teorisinde olduğu gibi, seçmenlerin ve siyasi partilerin izlenecek politikalara yönelik farklı tercihlerinin olduğu varsayılmaktadır.

1.1.4. Rasyonel Fırsatçı Politik Konjonktür Dalgalanmaları

Fırsatçı politik konjonktür dalgalanmaları teorisine yukarıda değinilen eleştirilerin yöneltilmesinin ardından, özellikle rasyonel beklentiler kuramının literatüre hakim olmaya başlamasıyla birlikte, “rasyonel fırsatçı politik konjonktür dalgalanmaları” teorisi ortaya çıkmıştır. Rogoff & Sibert (1988), Rogoff (1990) ve Persson & Tabellini (1990) tarafından ortaya koyulan modeller, bu teori çerçevesinde oluşturulan ilk modeller olup, Nordhaus’un (1975) politik dalgalanmalara ilişkin yaklaşımından daha farklı ampirik çıkarımlara sahiptirler.

Yukarıda da açıklandığı üzere, Nordhaus tipi fırsatçı modeller ile uyarlayıcı ve rasyonel partizan modellerde üzerinde durulan konular enflasyon ve işsizlik oranlarındaki seçim kaynaklı dalgalanmaları temel alırken; rasyonel fırsatçı modeller, iktisat politikasında, özellikle de maliye politikasında seçim dönemlerinde ortaya çıkan dalgalanmaları konu etmektedir. Geleneksel fırsatçı PBC teorisi literatürü Phillips eğrisi ilişkisi üzerine yoğunlaşırken, rasyonel fırsatçı modeller özellikle bütçe dalgalanmaları üzerine odaklanmıştır (Block, 2002, s. 3).

Rasyonel fırsatçı PBC teorisinde çıktı ve işsizlik gibi makroekonomik değişkenlerde uzun yıllar süren dalgalanmaların görülmemesinin sebebi, seçmenlerin rasyonel davranışa sahip olmasıdır. Bu durum, politikacılar açısından ekonomi için kalıcı etkileri olmayan politikaların uygulanmasını uygun bir tercih olmaktan çıkarmaktadır. Bunun yerine, politikacılar, uygulanması görece daha kolay olan para basmak, vergi artışını ertelemek gibi politika araçlarını seçmenleri etkilemek için kullanmayı tercih etmektedirler. Bu ise dalgalanmaların, yalnızca anılan değişkenler üzerinde oluşmasına yol açmaktadır (Alesina vd., 1991, s. 6).

Geleneksel fırsatçı PBC teorisinde olduğu gibi rasyonel fırsatçı PBC teorisinde de bazı varsayımlar bulunmaktadır. PBC teorisinin daha önce Bölüm 1.1’de sözü edilen 1., 3., 4. ve 6. varsayımları rasyonel PBC teorisi için de geçerli iken; 2. ve 5. varsayımları farklıdır. PBC teorisinin ilk halinde yer alan uyarlayıcı beklentilerin yerini burada rasyonel beklentiler almaktadır. Ayrıca seçmenler, seçilmeleri durumunda kendilerine en fazla faydayı sağlayacağını rasyonel olarak bekledikleri adaya oy vermektedirler (Persson & Tabellini’den (1990) aktaran Telatar (1998, s. 47)).

Rasyonel PBC teorisi çoğunlukla Rogoff & Sibert (1988), Rogoff (1990) ve Persson & Tabellini (1990) ile ilişkilendirilmektedir. Ancak, Persson & Tabellini ile diğer iki çalışma arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Persson & Tabellini’ye (1990) göre, iktidar partisinin başarısı enflasyon ve işsizliğin yönetimi üzerinden değerlendirilmekte; hükümet, çıktı artışını ne kadar düşük bir enflasyonla gerçekleştirebiliyorsa o kadar başarılı addedilmektedir. Diğer çalışmalarda ise, başarı, kamu maliyesi yönetimi üzerinden ölçülmekte; veri bir kamu mal ve hizmetinin mümkün olan en düşük kamu gelirin ihtiyacı duyularak sunulması ile değerlendirilmektedir (Garra, 1998, s. 27-28).

Rasyonel PBC teorisi, Nordhaus’un (1975) görüşlerinin, seçmenler iktidar partisinin başarı düzeyi ve amacı gibi bazı konularda tam bilgi sahibi olmadığı sürece, kısa görüşlü ve saf olmasalar bile geçerli olabileceğini göstermiştir. Örneğin, iktidarda bulunan siyasetçi seçimden hemen önce kamusal mal ve hizmetlerin sağlanmasında olabildiğince etkin görünmek isteyebilir. Borçlanarak ve bütçe ile ilgili sorunların ortaya çıkışını geciktirerek, seçmenlerin seçim sonrasında vergi ödemek zorunda kalacakları gerçeğini perdeleyerek geçici bir olumlu hava yakalamada başarılı olabilir.

Bütçe sürecinin karmaşıklığı nedeniyle bilgili seçmenler bile en azından geçici bir süre kandırılabilirler. Rasyonel PBC teorisi, politika araçlarının seçim öncesi ve sonrası kısa süreli manipülasyonlarını öngörmektedir. Buradaki bilgiye erişme süresi kısa olduğu için de enflasyon ve milli gelire ilişkin uzun süreli bir dalgalanma beklenmemektedir. Burada daha ziyade bütçe açığı, transferler, para arzı büyümesi gibi maliye ve para politikası araçlarına ilişkin kısa süreli dalgalanmalar söz konusu olmaktadır (Alesina, 1989, s. 63-64).

Alesina vd. (1993, s. 21), para ve maliye politikası araçlarının fırsatçı manipülasyonlarından kaynaklanan dalgalanmaların, yeniden seçilememe riskinin olduğu ve seçimle ilgili ilave bir desteğe ihtiyaç duyulduğunda görülebileceğini, aksi halde görülmeyeceğini ifade etmektedir. Brender & Drazen'e (2005, s. 1272) göre ise, ekonomik çıktılarda politik dalgalanmalarla ilişkilendirilebilen yeterli ampirik bulguya ulaşamaması nedeniyle, seçim yıllarındaki mali genişlemeler "politik bütçe dalgalanmaları" olarak nitelendirilmişlerdir.

Buraya kadar anlatılan fırsatçı ve partizan teorilerle ilgili olarak geliştirilmiş olan modellerin ampirik çıkarımlarına aşağıdaki Tablo 3'te özet olarak yer verilmektedir.

1.2. POLİTİK BÜTÇE DALGALANMALARI

Politik bütçe dalgalanmaları (PBUC) teorisi çerçevesinde konu edilen dalgalanmaları, bir önceki başlık altında ele alınan rasyonel politik konjonktür dalgalanmaları olarak nitelemek de mümkündür. Nitekim, Alesina & Roubini (1992, s. 665) ve Alesina vd. (1993, s. 5) de bu dalgalanmalar için rasyonel politik konjonktür dalgalanmaları tabirini kullanmışlardır. Bunun nedeni, fırsatçı PBC teorisi modellerine rasyonel beklentiler kuramının eklenmiş olmasıdır. Fırsatçı PBC teorisi modellerinde maliye politikası araçlarının yanı sıra para politikası araçlarındaki dalgalanmalar da ele alınmaktadır. PBUC teorisinin, rasyonel PBC teorisi olarak tanımlanmasının bir sebebinin de, bu kapsamda yapılmış olan çalışmalarda bütçe kalemlerinin yanı sıra parasal büyüklüklerin konu edilmesinin olduğu düşünülmektedir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için, bu çalışmada da geleneksel sınıflandırmaya uygun olarak rasyonel PBC teorisi başlığına da yer verilmiştir. Ancak, politik bütçe dalgalanmaları teorisi, geleneksel PBC teorisi

Tablo 3. Politik Dalgalanma Modellerinin Ampirik Çıkarımları

Fırsatçı Modeller	Rasyonel Fırsatçı Modeller	Partizan Modeller	Rasyonel Partizan Modeller
Seçimlerden bir veya iki önce genişleme; seçim yılında normalin üstünde büyüme, normalin altında işsizlik	Seçimlerden hemen önce politika araçlarının kısa dönemli manipülasyonu: Seçimlerden önceki iki veya üç çeyreklik dönemde açık, enflasyon ve parasal büyümede artış	Sol görüşlü hükümetlerin iktidarında, kalıcı olarak daha düşük işsizlik ve daha yüksek büyüme ve enflasyon	Seçimlerden sonra kısa dönemli partizan etkiler: sol partilerin seçimi kazanmasından yaklaşık iki yıl sonra, geçici olarak normalden daha düşük işsizlik ve daha yüksek büyüme; sağ partilerin seçimi kazanmasından sonra ise tam tersi
Seçimlerden hemen önce veya sonra enflasyonun artmaya başlaması	Seçimlerden sonra daraltıcı parasal ve mali politikalar		Sağ hükümetlere göre, sol hükümet döneminde kalıcı olarak yüksek enflasyon
Hükümetler arasında politika ve sonuçları konusunda fark olmaması	Seçimlerden hemen önce muhtemel bazı küçük etkilerin dışında büyüme ve işsizlikte çok yıllık, sistematik etkilerin olmaması		
Seçim yıllarında ekonomik büyümenin yüksek, işsizliğin düşük olması durumunda hükümetin tekrar seçilmesi	Seçim yıllarında ekonomik büyümenin yüksek, işsizliğin düşük olması durumunda hükümetin tekrar seçilmesi		

Kaynak: Alesina vd. (1997, s. 4)

modellerine rasyonel beklentilerin eklenmesinden daha fazlasını ifade etmekte ve bazı ayırt edici özellikler taşımaktadır.

Öncelikle, PBUC teorisinde konu edilen dalgalanmaların, geleneksel PBC teorisinden farklı olarak, iktidar ile seçmenler arasındaki asimetric bilgiden kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Rogoff & Sibert'e (1988, s. 1) göre, vergiler, kamu harcamaları, bütçe açığı ve parasal büyüme gibi değişkenler üzerinde oluşan seçime bağlı dalgalanmalar geçici bilgi asimetrisinden kaynaklanmaktadır.² İdeolojisine bakılmaksızın her iktidar partisinin, seçimi kazanmak amacıyla seçmeni kendisinin başarılı olduğu konusunda ikna etmeye çalıştığı düşünülmektedir (Rogoff, 1990, s. 21). Bazı değişkenleri seçmenden daha önce gözlemleyen hükümet, bu bilgi avantajını kullanıp, seçmenlere,

² Garrat (1998, s. 31), başarı (competence) kelimesiyle ilgili muğlaklıkların ve yanlış kullanımların olduğu; bunun kapsamının ne olduğuyla ilgili daha iyi bir anlatıma ihtiyaç bulunduğunu belirtmektedir.

başarılı (competent) ya da mali konularda, özellikle harcamalar konusunda onlarla benzer önceliklere sahip olduğu mesajını vermek istemektedir. Ancak, bu mesajı verirken de söz konusu mali araçları kullandığından, seçim dönemlerinde bu araçlarda dalgalanmaların oluşmasına yol açmaktadır. Rogoff'da (1990) kullanılan “politik bütçe dalgalanmaları” tabiri buradan ileri gelmektedir.

Bir başka kritik özellik, dalgalanmalara sebep olan, başka bir deyişle dalgalanma görülen politika araçlarıyla ilgilidir. Geleneksel fırsatçı ve partizan model ile rasyonel partizan modellerin üçü de ekonomiyi manipüle etme aracı olarak görülen Phillips eğrisi ilişkisine dayanmaktadır. Ekonomi bu eğri üzerinde hareket ederken özellikle beklenmeyen enflasyon ve işsizlik oranında değişimlere sebep olmaktadır. Bu nedenle, para politikası asli uygulama aracı olup politikacılar tarafından ihtiyaçları veya ideolojileri doğrultusunda seçilmektedir (Drazen, 2000, s. 95). Para politikası otoriteleri bağımsız karar alamadıkları için, merkez bankalarının bağımsızlaşması durumunda hükümetler merkez bankaları üzerindeki etkilerini kaybetmektedirler. Bu durum maliye politikası araçlarını hükümetler için seçim manipülasyonu açısından daha cazip, bir ölçüde de mecburi hale getirmektedir (Dolezalova, 2011, s. 13-95). Bu nedenle konu ile ilgili yapılan çalışmalarda da ilgi maliye politikası araçları, özellikle de kamu harcamaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Yapılan ampirik çalışmalarda, işsizlik ve enflasyon gibi makroekonomik değişkenlerde politik dalgalanmaların ortaya çıktığına yönelik ampirik bulgular yetersiz olurken; bütçe dalgalanmalarının varlığını destekleyen sonuçların bulunması PBUC teorisini daha da ön plana çıkarmıştır. PBUC teorisinin mali araçlar temelli olması, teorisinin ülke düzeyinde olduğu gibi, yerel düzeyde de sınanabilmesine olanak tanımaktadır.

PBC teorileri ile PBUC teorisi arasında uygulanan politikaların sonuçları açısından temel bir fark bulunmaktadır. Hükümetlerin bütçeyi doğrudan kontrol edebilme gücü olmasına rağmen, ekonomide çok fazla karar birimi bulunması nedeniyle, uyguladıkları politikaların büyüme, işsizlik, enflasyon gibi makroekonomik değişkenler üzerinde yaratacağı muhtemel sonuçlara ilişkin belirsizlikler kaçınılmazdır. Dolayısıyla, seçim dönemlerinde bütçe kalemlerinde dalgalanmaların olması, söz konusu makroekonomik değişkenlerde dalgalanmaların olmasından daha muhtemeldir (Blais & Nadeau, 1992, s. 390). Bu nedenle, Rogoff'a (1990, s. 33) göre, hükümetlerin vergi gelirlerindeki,

transfer ve tüketim harcamalarındaki seçim kaynaklı dalgalanmaların analizine yönelik ampirik araştırmalara makroekonomik değişkenlerdeki dalgalanmalardan daha fazla önem verilmelidir.

PBUC teorisinin bir başka önemli özelliği de, bütçe kalemlerinin toplam miktarından ziyade kompozisyonuyla da ilgili olmasıdır. Ancak, kompozisyona ilişkin etki analizi vergilerden ziyade harcamalar için ön plana çıkmıştır. Kamu harcamalarının oy kazanma amaçlı manipülasyonu vergilerin manipülasyonuna göre daha tercih edilebilir görüldüğünden, yapılan çalışmalar vergilerden ziyade harcamalara odaklanmıştır. Schuknecht'e (2000, s. 117-118) göre gelişmekte olan ülkelerde vergi tabanının özellikle gelir vergisi için küçük olması nedeniyle, vergi kesintisi hükümetler için ciddi oranda oy kazandıracak bir yöntem olarak görülmemektedir. Ayrıca, vergi indiriminin ekonomi üzerindeki sonuçlarının âni, öngörülebilir ve doğrudan olmaması; uzun dönemde vergi tabanına ve vergi ahlakına zarar verme olasılığının yüksek olması nedeniyle seçime yönelik manipülasyonlar için uygun bir politika aracı olarak tercih edilmemektedir. Kamu harcamaları ise, uygulama sahasının fazla olması ve etkisinin hemen hissedilmesi gibi nedenlerle siyasi partiler için vergi indirimine göre daha etkili bir araçtır. Ancak, seçim öncesi arttırılan geçici işçi ödemelerinin ve transfer harcamalarının seçim sonrasında azaltılması genellikle mümkün olmadığı için bu harcamalar kalıcı bütçe yükü haline gelmektedir. Özetle, oy kazandırma açısından harcamaların vergilere göre daha uygun bir araç olarak görülmesi nedeniyle, PBUC teorisi literatüründe yer alan ampirik çalışmaların çoğunlukla harcamalara ve harcama kompozisyonuna odaklandığı görülmektedir.

Gerek ekonomik, gerekse demokratik olarak gelişmiş ülkelerde, insanların bilgi ve eğitim düzeylerinin yüksek olması ve mali disiplin konularında bilinçli olmaları nedenleriyle, siyasi seçimler öncesinde, kamu harcamalarının arttırılıp vergilerin düşürülmesi yoluyla; başka bir deyişle, borçlanma ile finanse edilen bütçe açıkları oluşturmak suretiyle hükümetlerin oy kazanma ihtimallerinin çok zayıf olduğu öne sürülmektedir. Nitekim, Peltzman (1992, s. 327), Brender (2003, s. 2197), Brender & Drazen (2008, s. 2203) gelişmiş ülkelerde ve yerleşik demokrasilerde seçmenlerin seçime yönelik manipülasyonları desteklemek bir yana, cezalandırdığına ilişkin sonuçlara ulaşmışlardır. Bu nedenle, özellikle gelişmiş ülkelerde, seçime yönelik

manipölasyonların, bütçe kalemlerinin toplam değeri sabit tutulmak suretiyle, seçmenin beğenisini yükselten harcama türlerinin arttırılıp diğer harcamaların azaltılmasıyla, yani, sadece harcama kompozisyonunun değiştirilmesiyle gerçekleştirildiği görülmektedir.

Bu çerçevede, tezin izleyen bölümlerinde, PBOC teorisi temeline dayalı modeller harcama ve harcama kompozisyonu odaklı çalışmalar kapsamında ele alınmaktadır. Literatürde, bu modellerin bazıları, yukarıda anlatıldığı gibi, bütçe açığı temelli, bazıları ise harcama kompozisyonu temelli olarak ortaya çıkmıştır.³ Bütçe açığı temelli modellerin tezin uygulama kapsamı dışında olması nedeniyle, bu modeller bölüm sonunda özet olarak incelenirken; harcama kompozisyonu temelli modeller detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

1.3. SEÇİMLERİN KAMU HARCAMALARININ KOMPOZİSYONU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE YÖNELİK MODELLER

Seçimlerin kamu harcamalarının kompozisyonunu nasıl değiştirdiğine ilişkin iki temel model oluşturulmuştur. Bunlardan ilki Rogoff'un (1990) başarı sinyalleme (competence signalling) modelidir. Bu modelde, cari harcamaların sermaye harcamalarına göre daha görünür (visible) olduğu ve seçim manipölasyonlarında daha geniş seçmen kitlelerini etkilediği öngörülmektedir. Diğer model ise, Drazen & Eslava (2010) tarafından sunulan harcama hedefleme modelidir. Hangi harcama türlerinin hedeflenebilir harcama olduğu kesin olmamakla birlikte, yapılan çalışmalarda genellikle yatırım harcamaları hedeflenebilir harcamalar olarak değerlendirilmektedir (Drazen & Eslava, 2010, s. 40; Vergne, 2009, s. 66). Bu modellerden ilkinin PBOC teorisinin temelini oluşturması; diğerinin ise bu tezin teorik temelini oluşturması nedeniyle izleyen başlıklar altında ayrıntılı bir şekilde incelenmesinin uygun olduğu düşünülmüştür.

³ Bu modeller literatürde genellikle, tersine seçim ve ahlaki tehlike temelli modeller olarak sınıflandırılmaktadır. Bu kavramların her ikisi de daha çok bankacılık ve sigortacılık alanında kullanılmaktadır. Tersine seçim (adverse selection), bir sözleşmeden önce oluşan, en istekli kredi müşterisinin potansiyel "kötü" borçlu (ödünç aldığı borçları zamanında ve tüm yükümlülükleri ile beraber geri ödeyemeyecek durumda olan güvensiz kredi sahipleri) olduğu asimetrik bilgi sorunudur. Ahlâkî tehlike (moral hazard) ise, bir sözleşmeden sonra oluşan, kredi alanın kredi verenin bakış açısına göre ahlâkî olmayan (arzu edilmeyen) faaliyetlerde bulunarak, kredi verenin çıkarını zedeleme tehlikesine neden olan asimetrik bilgi sorunudur (Müslümov & Aras, 2003). Bu tanımlardan hareketle, konu kapsamında seçimi bir sözleşme, krediyi de oy olarak değerlendirmek mümkündür.

1.3.1. Başarı Sinyalleme Modeli

Rogoff (1990) tarafından geliştirilen model, seçim dalgalanmalarının kamu harcamalarının miktarından ziyade kompozisyonunda değişimlere yol açabileceğine yönelik sağlam bir teorik çerçeve oluşturan ilk çalışma olmuştur (Katsimi & Sarantides, 2012, s. 326). Hatta, Streb (2005, s. 230), Rogoff'un (1990) modelinin PBUC teorisinin koşum atı (workhorse) olduğunu ifade etmektedir. Tersine seçim (adverse selection) olgusunu içeren bu PBUC modelinde, tekrar seçilme dürtüsüyle hareket eden siyasi iktidarların seçmenlere başarı sinyali göndermek için, harcamalarını, etkileri ancak seçim sonrasında görünür olan yatırım mallarından, etkileri seçim öncesinde görünür olabilen tüketim mallarına kaydırdıkları ileri sürülmektedir. Bir başka deyişle, tekrar seçilmek isteyen siyasi iktidarlar, tekrar seçilebilme ihtimallerini yükseltmek amacıyla kamu harcamalarının kompozisyonunu değiştirmeyi tercih etmektedirler. Bunun sonucunda da, bazı harcama kalemlerinde seçim dönemlerine bağlı dalgalanmalar ortaya çıkmaktadır.

Hem seçmenlerin hem de politikacıların faydalarını maksimize etmeye çalışan rasyonel birimler olarak ele alınması nedeniyle Rogoff'un (1990) modeli çok yönlülük içeren bir modeldir. Bu modele konu olan politik bütçe dalgalanmalarının, iktidardaki politikacının kamusal malları üretme sürecini yönetmedeki başarısı hakkında seçmenlerin asimetric bilgiye sahip olmalarından kaynaklandığı varsayılmaktadır. Geçici bilgi asimetrisinin ortaya çıkış nedeni, iktidardaki politikacının seçim öncesinde yatırım harcamalarını arttırmak yerine görünürlüğü daha yüksek olan tüketim harcamalarını arttırarak başarılıymış gibi görünmesi; buna karşın, seçmenlerin iktidarın başarısını ancak vergi ve harcama politikalarının bozulması durumunda fark edebilmesi ile açıklanabilir.

Modelde, ekonominin, hem kamusal mallardan hem de özel tüketim mallarından fayda sağlayan çok sayıda vatandaştan oluştuğu varsayılmaktadır. Toplam nüfusu bir seçmen temsil etmekte ve bu seçmen yalnızca kendi faydasıyla ilgilenmektedir. Beklentileri ise genel kamuoyunun sahip olduğu bilgi çerçevesinde oluşmaktadır. Bu temsili seçmen, kamu yatırım mallarının da bulunduğu ekonomide hem özel hem de kamu tüketim malı tüketmektedir. Her bir dönemin başında, bütün vatandaşlara belirli miktarlarda tüketim

ve yatırım malları sunulmaktadır. Götürü usulde vergilendirildiği varsayılan bu malların üretiminin, yönetsel yeteneği olan bir lider tarafından gerçekleştirildiği varsayılmaktadır. Çünkü, bu yönetici belirli miktardaki kamusal malı başarısız bir yöneticiye göre daha düşük bir vergiyle sağlayabilmektedir; ya da, belirli bir miktardaki vergiyle daha çok kamusal mal üretilmesini sağlayabilmektedir. Cari ve yatırım mallarının üretim dönemleri farklı olduğu için iktidarlar seçimden sonraki dönemde belirli bir miktar kamu yatırım malı üretmek için ancak seçim döneminde yatırım yapabilmektedirler. Bu nedenle, seçmenler, tüketim mallarında bir artış gözlemlediğinde, bunun siyasetçinin başarısını mı yansıttığını, yoksa bu malların gelecek dönemde yatırım mallarındaki azalma pahasına mı veya vergilerdeki artış karşılığında mı sunulduğunu anlayamamaktadırlar (Drazen, 2008).

Başarı sinyalleme modelinde, seçmenlerin, sadece mevcut hükümetin başarısı hakkında çıkarımlarda bulunabildiği; muhalefetin başarısı hakkında herhangi bir çıkarımda bulunmalarının söz konusu olmadığı varsayılmaktadır. Seçmenler, vergiler ve kamunun tüketim harcamalarındaki değişimleri eş zamanlı olarak gözlemlemekte; bu bilgileri kamunun yatırım harcamaları ve hükümetin başarı düzeyi hakkında çıkarımlarda bulunmak amacıyla kullanmaktadırlar. Ancak, seçmenlerin seçim sonrası döneme kadar bu çıkarımı doğrulama imkanlarının olmadığı varsayılmaktadır. Bir yandan, hükümetin seçim döneminde yapmış olduğu yatırımların sonuçlarının ancak seçimden sonraki dönemde görünür hale gelmesi, diğer yandan, hükümetin her zaman kendi başarısına ilişkin tam bilgiye sahip olması nedeniyle, model, geçici de olsa hükümetin seçmenlere göre bir bilgi avantajı yaşadığı gerçeğini içermektedir. Modelde, bu bilgi asimetrisinin nihai sonucunun bütçe dalgalanmaları olduğu; hükümeti yakından izleyerek elde ettiği bilgileri seçmene düşük bir maliyetle aktaran grupların varlığı durumunda ise bu bütçe dalgalanmalarının olmayacağı varsayılmaktadır.

Politik bütçe dalgalanmalarını önlemek amacıyla bütçe sürecine ilişkin bir reform yapılmasının seçmenler için iyi ya da kötü olması bilgi edinmenin maliyeti ve dalgalanmaları azaltmanın faydalarına bağlı olarak değişecektir. Ancak, eğer,

hükümetler halükarda maliye politikasını sinyal verme amaçlı kullanacak bir yol bulabiliyorsa, reform muhtemelen refah azaltıcı olacaktır.⁴

Rogoff'un (1990) modeli, PBUC teorisinin temel kaynağı olması açısından önemli bir yere sahip olmasına rağmen bazı yönlerden eleştirilmiştir. Bu eleştirilerden biri, modelin teknik yönünün oldukça ağır olduğudur. Bir diğeri ise, sadece başarılı politikacıların politik bütçe dalgalanmalarına sebep olduğu hususuna inanılmasıdır. Bu nedenle, modelin sınanabilir sonuçları politikacının başarı düzeyi konusunda ilave bilgi olmadan belirsiz olacaktır (Mink & de Haan, 2006, s. 194; Shi & Svensson, 2003, s. 69). Drazen (2000, s. 101) bu konuya, başarılı bir politikacı harcamaları genişletebilir, vergileri azaltabilir; buna rağmen, başarısız bir politikacının yapacağı saptırmayı yapmaz şeklinde alternatif bir açıklama getirmiştir. Modele, görünürlük gibi önemli bir faktör dahil edilmiş olmasına rağmen, oy verme konusunda son derece belirleyici olan ideoloji ya da siyasi görüş unsurunun modelde bulunmaması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Nitekim, Garrat (1998, s. 1) tatminkar bir modelin fırsatçı ve ideolojik davranış ihtimallerini kapsaması gerektiğini savunmaktadır.

1.3.2. Harcama Hedefleme Modeli

Harcama hedefleme modelini ortaya koyan Drazen & Eslava (2010), belli seçmen gruplarını veya harcama türlerini hedefleyen politikaların yaygın olarak kullanılmasına rağmen, rasyonel seçmen davranışını konu eden modelinin ilk defa kendi çalışmalarında yer aldığını ileri sürmektedirler.⁵ Drazen & Eslava, daha önce Lindbeck & Weibull (1987) ile Dixit & Londregan (1996) tarafından yapılan çalışmalarda sunulan modellerin önemli bir açmazına değinmektedir. Bu modellerde, kendi modellerinde olduğu gibi, oy kazanmak amacıyla bütçe dengesini bozmadan bazı gruplara diğer seçmen gruplarının aleyhine olacak şekilde harcama sözleri verildiğini; fakat, geleceği

⁴ Keyfi harcama politikalarını kısıtlayan ve mali kontrolü güçlendiren kurumsal mekanizmalar seçim döneminde fırsatçı politikaları önlemek açısından önemlidir (Schuknecht, 2000, s. 127). Blais & Nadeau (1992, s. 390), bu mekanizmalardan biri olan bürokratik kısıtların, bu tür politikaların uygulanmasını zorlaştırabileceğini ama ortadan kaldırmayacağını, sadece kapsam ve büyüklüğünü azaltabileceğini ifade etmektedir.

⁵ Bu çalışmanın bir benzeri daha önce Drazen & Eslava (2006) tarafından yapılmıştır. İki çalışma arasındaki benzerliklerin çok fazla olması nedeniyle, burada, güncel olan çalışmaya yer verilmiştir.

düşünen ve rasyonel olduğu ileri sürülen seçmenlerin, seçim sonrasında elde edeceği faydaya ilişkin herhangi bir çıkarım hatası yapmamasına rağmen, neden hükümete oy verdiklerinin açıklanmadığını ifade etmektedirler.

Seçmenlerin bilgili ve mali konularda muhafazakar olduğu ülkelerde, toplam harcamaların ya da bütçe açıklarının arttırılmasının oy kazandırmaktan ziyade oy kaybettirdiğini gösteren çalışmaların yanı sıra, literatürde, yerleşik demokrasilerin olduğu gelişmiş ülkelerde bütçe harcamaları düzeyi sabit tutulup kompozisyonu değiştirilmek suretiyle seçim manipülasyonu yapıldığını konu eden çalışmalar ortaya koyulmuştur. Drazen & Eslava (2010) tarafından geliştirilen harcama hedefleme modeli de bu çerçevede geliştirilmiş olup başarı sinyalleme modelinden daha farklı özellikleri olan bir modeldir.

Harcama hedefleme modeline göre, politikacılar farklı harcamalara farklı değerler atfetmekte ve bu tercihler seçmenler tarafından gözlemlenememektedir. Bu nedenle, politikacılar, harcamaların kompozisyonunu seçmenlerin tercih ettikleri harcamalara doğru kaydırarak ve seçimden sonra da söz konusu harcamaları yüksek tutmaya devam ederek, harcama tercihlerinin seçmenlerin harcama tercihlerine yakın olduğu mesajını vermeye çalışacaklardır. Seçmenlerin, hükümetin harcama önceliği konusunda tam bilgi sahibi olmaması, bazı harcama türlerini oy kazanmak açısından etkili bir araç haline getirmektedir. Seçim öncesinde seçmenlerin en çok tercih ettikleri harcama türlerinde artış olması, politikacıların başarılı olup olmadığı konusunda mesaj içerdiği için, rasyonel seçmenlerin tepki vermesine neden olmaktadır. Böylece, seçmenler mali konularda muhafazakar olsalar veya maliye politikasını tam gözlemleyebilseler dahi politik bütçe dalgalanmaları ortaya çıkmaktadır.

Hedefleme modelinin başarı sinyalleme modelinden temel farkı, seçmenlerin politikacı hakkındaki bilgi eksikliğinin politikacının başarısı konusunda değil, onun harcama kompozisyonu konusundaki tercihleri hakkında olmasıdır. Zira, buradaki bütçe manipülasyonu, seçmenlerin maliye politikası konusunda tam bilgi sahibi olmaları durumunda dahi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, modelin kurucuları, tercihlerin eksik bilgiye dayalı olduğu bu modelde, tecrübeli ve bilgili seçmenlerin olduğu ülkelerde seçim dönemlerinde ortaya çıkan mali manipülasyonların daha iyi açıklanabildiğini ileri

sürmektedirler. Bir başka önemli fark da, tersine seçim temeline dayanan başarı sinyalleme modeline karşın bu modelin ahlaki tehlike temelli olmasıdır. Başka bir deyişle, her adayın harcama kompozisyonunda dalgalanma yaratma kabiliyeti bulunmaktadır. Bu özellik politikacıların tercihleriyle ilgili ilave bilgiye gerek olmaksızın modelin ampirik olarak sınanmasını mümkün kılmaktadır.

Modeldeki politik dalgalanmanın gücü, ideolojik tercihlerin dağılımına ve seçmenlerin politik çevre hakkında sahip olduğu bilginin düzeyine bağlıdır. Seçimde oy kullanacak olan kararsız seçmenin payı ne kadar yüksekse, seçim öncesinde hedeflenen harcamalardaki artış o kadar fazla olmaktadır; seçmenler de bu davranışı beklemektedir. Sonuç olarak, kararsız seçmenin payı yüksek olduğunda, hedeflenen harcamalardaki artış politikacının mali tercihlerinin etkili bir sinyali olarak yorumlanmaktan ziyade, siyasi amaçlı bir davranış olarak algılanmaktadır. Diğer yandan, politikacının mali manipölasyon yapma kabiliyeti politik çevre konusunda sahip olduğu bilginin düzeyine göre artmaktadır. Bu modelde, politikacılar, hedeflenen harcamalardaki artışın potansiyel seçim menfaatlerinin nasıl etkilediği hakkında seçmenlere göre daha fazla bilgiye sahiplerdir. Hedeflemenin politik bir amaçla yapıp yapılmadığının seçmenler tarafından kolayca anlaşılamaması, politikacının hedeflenen harcama artışından politik fayda elde etme yeteneğini arttırmaktadır.

Başarı sinyalleme modelinde olduğu gibi, harcama hedefleme modelinde de iki dönem bulunmakta ve birinci dönemin sonunda seçim yapılmaktadır. Seçim mevcut hükümet ile tek bir aday ya da partiden oluşan muhalefet arasında yapılmaktadır. Modelde, mevcut hükümet seçmenlerin takdirini kazanmak amacıyla manipölasyon aracı olarak harcama kompozisyonunu kullanmaktadır. Modelin, harcama kompozisyonu temeline dayalı olması nedeniyle, toplam harcama, vergiler ve bütçe açığının hükümet tarafından değiştirilemeyeceği varsayılmakta; hedeflenen harcamalardan birinin arttırılması, başka bir harcamanın azaltılmasını gerektirmektedir.

İktidarda bulunan kişi ya da partinin bütçe kompozisyonuyla ilgili, seçmenden seçmene değişebilen tercihleri bulunmaktadır. Model basitliği açısından, tüm seçmenlerin harcama türleri konusunda aynı tercihlere sahip oldukları ve aynı miktar kamusal mal elde ettikleri varsayılmaktadır. Böylece, harcama kompozisyonu konusundaki tercih

farklılığı sadece seçmenler ve politikacılar arasında söz konusu olmakta; ideoloji gibi mali konular dışındaki hususlarda ise seçmenlerin farklı tercihlerinin olduğu kabul edilmektedir. Garrat'ın (1998, s. 1) da öngördüğü gibi, siyasal karar almada son derece önemli olan ideolojiye yer verilmesinin modelin açıklama gücünü arttırdığı düşünülmektedir. Seçmenler bir adayı destekleme konusunda karar verirken, ideoloji ve hedeflenen harcamalardan sağlanan fayda arasında bir tercih yapmaktadırlar. Seçmenlerin faydası iki faktöre bağlı olup, bunların ikisi de hükümet politikası tarafından etkilenebilmektedir. Bu faktörlerden ilki, hükümet tarafından sağlanan ve seçmene doğrudan faydası olan malların kompozisyonu; diğeri ise, ideolojik olarak hükümet ve muhalefete olan yakınlıktır. Başarı sinyalleme modelinde olduğu gibi, bu modelde de seçmenler kararlarını seçimden önce verip, seçimden sonra seçim öncesi döneme göre daha fazla fayda sağlayacakları beklentisiyle mevcut hükümete ya da siyasi partiye oy vermektedirler.

Modelin en önemli varsayımlarından birisi politikacının kendi fayda fonksiyonunda seçmenlerin faydasına verdiği ağırlıktır. Bu ağırlık seçmenler tarafından gözlemlenememektedir. Bu nedenle, seçim döneminde oy kazanma amaçlı uygulanan maliye politikasında seçmenlerin faydasına verilen öneme ilişkin, seçmen, çıkarımda bulunmak zorundadır. Seçmen, bu çıkarımı, seçim öncesinde yapılan ve kendisine fayda sağlayan mallar üzerinden yapmaktadır ve modeldeki dönemler arası ilişki bu çıkarımlara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, seçimden önce gözlemlenen maliye politikası, seçim sonrasında uygulanacak olan maliye politikası hakkında bilgi verebilmektedir. Seçimden sonra daha fazla fayda elde etmeyi bekleyen seçmenler oylarını mevcut hükümetten yana kullanacaklardır.

Harcama hedefleme modelinde, seçmenler ideolojik açıdan üç grupta ele alınmaktadır. Bunların bir kısmı hükümetin çekirdek seçmeni, bir kısmı muhalefetin çekirdek seçmeni, bir kısmı ise iki adaya da eşit mesafede bulunan kararsız seçmenleri temsil etmektedir. Çekirdek seçmenler hiçbir şekilde diğer aday lehine oy kullanmamaktadırlar. Kararsız seçmenlerse adaylardan uygulamalarını bekledikleri maliye politikasına göre oy kullanmaktadırlar. Adayların, çekirdek ve kararsız seçmenler hakkında tam bilgi sahibi oldukları ve hiçbir çekirdek seçmen grubunun tek başına çoğunluk oluşturmadığı varsayılmaktadır. Seçimlerde basit çoğunluk kuralı geçerlidir. Seçimi kazanmak için

kararsız seçmenlerden en azından bir kısmının desteğini almak gerekmekte olup, kararsız seçmenlerin tamamının desteğini alan aday seçimi kesinlikle kazanmaktadır. Seçim öncesinde hedeflenen harcamaları düşük tutan bir hükümet seçmen tarafından masa tipi (bürokrasi yanlısı) politikacı olarak değerlendirilip tekrar seçilmezken; yüksek tutan bir hükümet ise halk tipi (hedefleme yanlısı) politikacı olarak görüleceğinden tekrar seçilecektir. Bu kapsamda, politik dalgalanmalar, seçmenler hükümetin mali tercihlerini tam olarak gözlemleyebilseler dahi ortaya çıkmaktadır. Harcama hedefleme modelinin, başarı sinyalleme modelinden önemli bir farkı da burada ortaya çıkmaktadır.

Literatürde, yukarıda açıklanan harcama kompozisyonuna ilişkin modellerin dışında bütçe açığı ile ilgili modeller de bulunmaktadır. Bu modellerin esas unsuru ise, hükümetle ilgili bir bilgi asimetrisinin olması nedeniyle, hükümetin, seçmenlerin takdirini kazanmak için bütçe kalemlerini seçmenlerin takdirini kazanacak şekilde manipüle etmesidir. Bu yönüyle, harcama hedefleme modeli başarı sinyalleme modeline benzemektedir. Ters seçim temelli olan Rogoff & Sibert'in (1988) modeli dışında, bu modellerin bir başka ortak özelliği de, hükümetin başarı düzeyi konusunda hükümetin kendisinin de bilgi sahibi olmamasıdır. Bir başka deyişle ahlaki tehlike temelli olan bu modellerde her politikacının politik dalgalanmaya sebep olma ihtimali bulunmaktadır. Bu yönüyle de harcama hedefleme modeline benzemektedirler. Ayrıca, bu modeller genellikle politik dalgalanmaların ülkeden ülkeye farklılık göstermesinin muhtemel nedenlerini araştırmak amacıyla geliştirilmiş olup, bu kapsamda bütçe denkliliği (Rose, 2006), mali şeffaflık (Alt & Lassen, 2006), mali konularda yetki paylaşımı ve bütçe süreci (Saporiti & Streb, 2008), seçmenlerin bilinçlilik düzeyi ve hükümetlerin iktidarda olmakla sağlayacağı ekonomik rantların miktarı (Shi & Svensson, 2006), hükümetin bölünmüş olması (Streb & Torrens, 2013) gibi sosyoekonomik ve politik çevre ile ilgili bazı unsurlar bu modellere dahil edilmiştir. Bu çalışmanın bütçe açığına ilişkin olmaması ve bu tür unsurların çalışmaya dahil edilmeyecek olması nedenleriyle söz konusu modellerle ilgili ayrıntılı bilgiye bu çalışmada yer verilmemektedir.

1.4. KAMU HARCAMALARI VE SEÇİM İLİŞKİSİ

Politik ekonomi literatüründe, seçim dönemlerinde hangi harcamaların daha fazla tercih edilebilir olduğuna, başka bir deyişle, hükümetin vermek istediği mesajı seçmenlere

nasıl daha iyi iletebileceğine ilişkin iki farklı görüş bulunmaktadır. Bu görüşler, cari ve yatırım harcamaları ayırımından hareket etmektedirler. Bu görüşlerden ilki, yukarıda da belirtildiği gibi, Rogoff (1990) tarafından ileri sürülmüş olup, cari harcamaların yatırım harcamalarına göre daha görünür (visible) olduğunu ifade etmektedir. Bu görüşe göre, seçime yönelik manipülasyonlar geniş seçmen kitlelerine daha hızlı bir şekilde ekonomik fayda sağlamak üzere ortaya çıkmaktadır. Block (2002), Rogoff'un (1990) bu görüşünün, cari harcamaların doğal olarak görünürlüğüne daha fazla olmasından ziyade daha çabuk olması, dolayısıyla da, politik etkisinin daha doğrudan olması anlamına geldiğini ifade etmektedir. Altyapı, bina yapımı gibi projelerin uzun dönemli olması nedeniyle politik faydalarının projeler tamamlanınca ortaya çıkması ve seçimle koordine edilmesinin zorluğu, cari ve yatırım harcamaları arasındaki görünürlük farkını açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, seçim dönemlerinde, tamamlanmamış eski projelerin varlığı, verilen sözlerin yerine getirilmediğinin bir göstergesi olarak bir politik risk kaynağı bile olabilir. Benzer şekilde, Nieto-Parra & Santiso (2009, s. 15) da, cari harcamaların esnek olması ve seçmenler tarafından hızlı bir şekilde gözlemlenip değerlendirilebilmesi nedenleriyle seçmenler üzerinde doğrudan etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir.

Öte yandan, yatırım harcamalarının görünürlüğüne daha yüksek olduğunu öne süren görüşler de bulunmaktadır. Örneğin, Eslava'ya (2005, s. 8-9) göre özellikle yol, baraj, okul gibi altyapı yatırımları belli gruplara ya da bölgelere kolayca tahsis edilip fayda sağlayan ve görünürlüğü yüksek olan harcamalardır. Savunma harcamaları, emekli maaşları ve ofis malzemelerine yapılan harcamalar gibi cari harcamalar ise yatırım harcamalarına göre daha az görünür durumdadır. Bostashvili (2014, s. 15) de, özellikle kara yolları harcamalarının dikkat çekici olduğunu ve seçmenlerin ilgisini çekeceğini belirtmektedir. Ancak, seçmen tercihlerinin ülkeden ülkeye değişmesi nedeniyle, cari ve yatırım harcamalarının görünürlüklerine ilişkin ayırım, her ülke için geçerli olmayabilecektir.

Diğer yandan Katsimi & Sarantides (2012, s. 327-330), bu iki görüşe ülkelerin gelişmişlik düzeyi boyutunu da ilave etmiş; Rogoff'un (1990), kamu harcamalarının yatırım harcamalarına oranla daha görünür olan tüketim harcamalarına doğru kaymasına ilişkin öngörüsünün, gelişmekte olan ülkeler için geçerli olamayacağını; çünkü, bu

ülkelerde kamu yatırımlarının görünürlüğünün “düşük” olmayabileceğini ortaya koymuşlardır. Bazı görüşlere göre, yol yapımı ve düzenlemesi türündeki kamu yatırım harcamaları, seçim öncesinde hemen başlanabilmesi; gerektiğinde hızlandırabilmesi; seçim sonrası durdurulabilir olması; en fazla oy kazandıracak alanlara yapılabilmesi gibi nedenlerle, seçim öncesi dönemde cari harcamalara göre daha fazla artması beklenen harcamalardır (Schuknecht, 2000, s. 117-118; Vegne, 2009, s. 66). Ancak, yatırım projelerinin uzun vadeli olması, politikacıların, bu projelerin zamanlamasını seçim öncesi görünürlüğü sağlayacak şekilde yapması karşısında engel teşkil etmektedir. Bu görüşlerden hareketle, Vergne (2009, s. 66), yatırım harcamalarındaki dalgalanmaları seçim yılında belli grupların hedeflenmesinin bir göstergesi; cari harcamalardaki dalgalanmaları ise daha çok geniş seçmen kitlelerine çabuk fayda sağlamaya yönelik girişimler olarak yorumlamaktadır.

Harcamaların görünürlüğü, nesnel unsurlarla nitelendirilebilir bir durum olmadığı için ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye hatta kişiden kişiye değişebilmektedir (Tsai, 2014). Görünürlük düzeyinin oluşumunda, sosyal, siyasal, ekonomik ve kurumsal yapı belirleyici olurken; aynı zamanda, bazı hizmetlerin yerine getirilme sorumluluğunun merkezi hükümet ve yerel yönetimler arasındaki paylaşımı da önem taşımaktadır. Sorumluluk farklı kamu kurumları tarafından paylaşılabilirdiği gibi; Brezilya'daki eğitim desteği (Litschig & Morrison, 2010) ve Hindistan'daki gıda yardımları (Khemani, 2004) örneğinde de görüleceği üzere, bazı kamu hizmetlerinde sorumluluk ortak olabilmektedir. Bu nedenle, harcamaların görünürlüğüne ilişkin her görüş farklı nedenlerle belirli bir düzeyde öznellik içermektedir. Bunun yanında, harcamaların görünürlüğüne ilişkin bir başka önemli nokta ise, görünürlüğün reel harcamalar üzerinden tartışılıp, transfer harcamalarından bahsedilmemesidir. Bunun, bazı kaynaklarda (Khemani, 2004; Eslava, 2005; Vergne, 2009; Drazen & Eslava, 2010) transfer harcamalarının cari harcamalar içerisinde değerlendirilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durumda, cari harcamalar temel alınarak yapılan analizlerin benzerlerinin transfer harcamaları için de yapılabileceği öne sürülebilir. Nitekim, cari harcamaların görünürlüğünün yüksek olması; ya da, bu harcamaların yatırım harcamalarına göre daha çabuk görünürlük sergilemesine ilişkin görüşlerin transfer harcamaları, özellikle de emekli, dul ve yetim aylıkları, öğrenci bursları gibi sosyal transferler için de geçerli olduğu düşünülebilir. Diğer yandan, yukarıda, yatırım

harcamalarının belli grup ve mekanlara kolaylıkla yönlendirilebilir olduğuna yönelik yapılan değerlendirmelerin transfer harcamaları için de söz konusu olduğu söylenebilir. Hatta, cari ve yatırım harcamalarının görünürlüğü ile ilgili görüşlerin temel özelliklerinin transfer harcamaları için de geçerli olması nedeniyle, transfer harcamalarının oy kazandırmak açısından bu harcamalara göre daha etkili bir araç olduğu dahi iddia edilebilir.

Evrensel anlamda, pratikte, hangi kuramsal görüşün daha geçerli olduğuna yönelik tespitlere, bir sonraki bölümde yer alan literatür taraması kısmında geniş olarak yer verilmektedir. Türkiye’de siyasal seçimlerin harcama kompozisyonunu nasıl etkilediği, ya da Türkiye’deki hükümetlerin oylarını arttırmak için hangi harcamaları tercih ettikleri çalışmanın ampirik kısmında ele alınmaktadır.

2. BÖLÜM: SEÇİMLERİN KAMU HARCAMALARI KOMPOZİSYONU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE İLİŞKİN LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Politik bütçesel dalgalanmalar (PBUC) teorisinin ortaya atılmasından günümüze kadar hayli zaman geçmiş olmasına rağmen, şimdiye kadar yapılan çalışmalar toplam harcama, vergi geliri ve bütçe açığı gibi toplam büyüklükler üzerinden yapılmış olup; politik bütçe dalgalanmalarını doğrudan kamu harcamalarının kompozisyonu açısından inceleyen çalışmaların sayısı sınırlı kalmıştır (Block, 2002, s. 1-2; Vergne, 2009, s. 69).⁶ Bu çalışmaların bir kısmında, politik bütçesel dalgalanmalar genel hükümetler düzeyinde ele alınırken, bir kısmında da yerel yönetimler düzeyinde incelenmektedir. Bu nedenle, söz konusu çalışmalar, bundan sonraki bölümlerde genel ve yerel yönetimler düzeyinde yapılan çalışmalar olmak üzere iki ana başlık halinde değerlendirilmektedirler. Ayrıca, her bir başlık altında gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ilişkin oluşan karma ülke grupları ve Türkiye için yapılmış olan çalışmalar ayrı ayrı alt başlıklar halinde incelenmektedir.

2.1. GENEL HÜKÜMETLER DÜZEYİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1.1. Gelişmiş Ülkeler

Katsimi & Sarantides'e (2012: 327-330) göre, politik bütçe dalgalanmaları modelleri, rekabetçi seçimler varsayımına dayandığından, çoğu yeni demokrasiler olan gelişmekte olan ülkelere daha ziyade gelişmiş demokrasiler için daha uygulanabilir durumdadır. Çok partili seçim rekabeti, yeni demokrasilerde, iktidar partilerini, seçim öncesi ekonomi politikasını bozmaya güdülemesi açısından önem taşımaktadır. Oy verme davranışı açısından bakıldığında da, yerleşik demokrasilerdeki seçmenler yeni demokrasilerdeki seçmenlere göre daha tecrübeli olduklarından PBUC teorisi gelişmiş

⁶ Literatürde seçimlerin maliye politikası araçları üzerine etkilerini araştıran çalışmaların yanı sıra, bu araçların manipülasyonunun yeniden seçilme ihtimali üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar da bulunmaktadır (Bkz. Peltzman, 1992; Brender, 2003; Brender & Drazen, 2008; Litschig & Morrison, 2010).

lkeler için daha uygundur.⁷ Yüksek gelirli 19 OECD ülkesini 1972–1999 yıllarını kapsayan bir dönem için inceleyen Katsimi ve Sarantides (2012: 325), seçimlerin, kamu harcamalarını yatırım harcamalarının azalması pahasına cari harcamalara doğru kaydırıldığını tespit etmiştir.⁸

Avrupa Birliği’ne ye 27 ülkenin 1997–2008 döneminin ele alındığı bir çalışmada, Efthymoulou (2010, s. 26) cari harcamalarda, nihai tüketim harcamalarında ve bunlara bağlı olarak bütçe açığında, Euro bölgesinde daha kuvvetli olmak üzere, seçim yıllarında sistematik bir dalgalanmanın olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Ayrıca, seçmenlerin ekonomi dışındaki konulara atfettiği önemin seçimlerden görece az etkilendiği ve seçim rekabetinin yoğun olduğu ülkelerdeki hükümetlerin daha fazla manipülasyona yöneldiği yönünde bulgular elde edilmektedir.

⁷ Literatürde kamu harcamalarının kompozisyonunda partizan davranışların etkisini ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. 19 OECD ülkesinde 1971–1999 döneminin incelendiği bir çalışmasında Bruninge (2005, s. 423), kamu harcamalarının sosyal güvenlik ve ekonomik alt kalemlerinin dağılımı üzerinde parti ideolojilerinden daha çok parti programlarında yer alan tercihlerin etkili olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Ayrıca, koalisyon hkmetlerinde yer alan parti sayısının kamu harcamalarının miktarı ile doğru orantılı olduğunu; dağılımında ise etkisinin bulunmadığını ortaya koymaktadır. Potrafke (2006) de, 15 OECD ülkesinin 1994–2000 dönemi için kamu harcamalarının tahsisinde politik belirleyicilerin etkisini incelediği çalışmasında, sol hükümetlerin evre koruma, rekreasyon–kültür–din ve eğitim harcamalarını arttırdığı; koalisyon ortaklarının sayısının ve azınlık hkmetlerinin kamu harcamalarının tahsisini etkilediği sonuçlarına ulaşmaktadır. Batı Almanya eyaletlerinin 1974–2006 döneminin analiz ettiği bir başka çalışmasında Potrafke (2011, s. 124), siyasal yelpazenin solunda bulunan hükümetlerin okul; sağında bulunan hükümetlerin ise niversite ve kültürel ilişkilere yönelik harcamaları arttırdığına yönelik bulgulara ulaşmaktadır. Bu tezde, partizan davranışlar konu edilmediği için bu literatür ile ilgili daha ayrıntılı bilgi verilmemektedir.

⁸ Geleşmiş ülkelere yönelik harcama kompozisyonu ile ilgili olarak yapılan bu çalışmaların yanı sıra, bütçe açığı temelli yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan Alt & Lassen (2005, s. 1) tarafından yapılan çalışmada, mali şeffaflığın ve politik kutuplaşmanın bütçe dengesinde gözlemlenen seçim dalgalanmaları üzerindeki etkileri 19 OECD lkesi için incelenmektedir. Elde edilen bulgular, şeffaflığın düşük olduğu ülkelerde seçim dalgalanmalarının kalıcı olduğunu; şeffaflığın yüksek olduğu ülkelerde böyle bir dalgalanmanın olmadığını; politik kutuplaşmanın fazla olduğu ülkelerde ise seçim etkilerinin daha kuvvetli olduğunu göstermektedir. Dolezalova (2011, s. 11) ise, 1988–2008 dönemi verilerini kullanarak AB’ye ye sekiz ülkenin küresel ekonomik kriz nedeniyle artan kamu borçlarıyla mücadele potansiyelini incelemektedir. Bu çalışmada, basın özgürlüğü, rüşvet algısı, sürdürülebilirlik ve siyasi gücün ademi merkezileşiliği ölçütlerinden oluşan demokratik açıklığın yüksek olduğu Finlandiya ve Hollanda gibi ülkelerde, politik bütçe dalgalanmalarına rastlanmazken; Yunanistan, Avusturya ve ek Cumhuriyeti’nde seçim öncesinde maliye politikasının manipüle edilme eğilimin olduğuna dair bulgulara rastlanmaktadır.

2.1.2. Gelişmekte Olan Ülkeler

Politik bütçe dalgalanmalarının gelişmiş ülkelere göre az gelişmiş ülkeleri ilgilendirdiğini öne süren Brender & Drazen'in (2005, s. 1272) görüşünü, Schuknecht (1996, s. 158), gelişmekte olan ülkelere kontrol ve denge mekanizmasının zayıf olmasını temel alarak; Block (2002, s. 2-4) ise hükümetin başarı düzeyi ile ilgili asimetrik bilginin gelişmekte olan ülkeler için geçerli olduğunu gerekçe göstererek desteklemektedir.

Nitekim, gelişmekte olan ülkeler için panel veri kullanılarak yapılan ampirik tahminlerin sonuçlarına göre, bütçe kompozisyonunun seçimlerden etkilendiği, ancak bu etkilerin farklılık gösterdiği tespit edilmektedir. Bazı çalışmalarda, seçimlerin yatırım harcamalarında dalgalanmalara yol açtığı sonucuna ulaşılrken, bazı çalışmalarda da cari harcamalarda ve transfer harcamalarında dalgalanmalar olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu çerçevede, 24 gelişmekte olan ülkenin 1973-1992 dönemini temel alan çalışmasında Schuknecht (2000, s. 127), toplam harcamalar, bütçe dengesi, cari harcamalar, sermaye harcamaları ve ücret ödemeleri gibi değişkenleri kullanarak, genişletici etkilerin vergilerin azaltılmasından ziyade harcamaların, özellikle de yatırım harcamalarının arttırılması yoluyla ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Eslava (2005, s. 22) ise, Kolombiya'nın 1974-2000 dönemini üçer aylık verilerle incelediği çalışmasında, seçim dönemlerinde, kamu harcamalarının kompozisyonunun cari harcamalardan yatırım harcamalarına doğru kaydığına ilişkin bulgular elde etmektedir.

Diğer yandan, Vergne (2009, s. 63), aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 42 kalkınmakta olan ülkenin 1975-2001 dönemini incelediği çalışmasında, seçim yıllarında kamu harcamalarında görünürlüğü yüksek olan harcamalara, özellikle ücretler ve sübvansiyonlara doğru bir kayma ve sermaye harcamalarından uzaklaşma olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca, demokratik deneyim arttıkça bütçe açığındaki politik dalgalanmaların azaldığı, ancak kamu harcamalarının tahsisindeki politik dalgalanmaların devam ettiğine ilişkin bulgulara ulaşmaktadır. Block (2002, s. 1) da, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 69 gelişmekte olan ülkenin 1975-1990 dönemine ait veriler kullanarak benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Cari, yatırım ve savunma harcamalarının toplam harcamalara oranı, yabancı yardımlar gibi mali değişkenler

üzerinden yapılan bu çalışmanın sonuçları da, seçim yıllarında yapılan kamu harcamalarının, görünürlüğünün daha yüksek olduğu düşünülen cari tüketim harcamalarına doğru kaydığı; kamu yatırım mallarına yapılan harcamalardan uzaklaştığı yönündedir.

Meksika'nın 1957–1997 dönemini inceleyen Gonzalez (2002, s. 220) üçer aylık veri kullanılarak yapılan tahminlerle farklı bir sonuç ortaya koymaktadır. Seçimlerden bir buçuk yıl önce başlayarak seçimin yapıldığı üç aylık dilime kadarlık süre içinde altyapı yatırım harcamalarında; seçim dönemini kapsayan üç aylık dilimde ise cari transferlerde dalgalanmaların olduğu öne sürülmektedir. Ayrıca, bu dalgalanmaların ülkenin en demokratik dönemlerinde daha da arttığı sonucuna varılmaktadır.

2.1.3. Karma Ülke Grupları

Bu kapsamda değerlendirilebilecek tek çalışma Nieto-Parra & Santiso (2009, s. 14-15) tarafından yapılan, 28 OECD ve 19 Latin Amerika ülkesini 1990–2006 dönemine ait verilerle inceleyen çalışmadır. Seçimlerin maliye politikası üzerindeki etkilerini inceleyen bu çalışmada, Latin Amerika ülkelerinde seçim dönemlerinde cari harcamaların yatırım harcamalarından daha fazla arttığına yönelik sonuçlara ulaşılrken, OECD ülkeleri için anlamlı bir bulguya ulaşılamamaktadır.⁹

⁹ Karma ülke gruplarını kapsayan, fakat bütçe açıklarını temel alan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalardan Brender & Drazen (2005, s. 1292) tarafından gerçekleştirilen, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu gelişmiş ve gelişmekte olan çok sayıda ülke ele alınmaktadır. Çalışmada, demokrasiye yeni geçen ülkelerde, seçim zamanlarında kamu harcamalarındaki artışa bağlı olarak güçlü politik bütçe açığı dalgalanmalarının olduğu, bu dalgalanmaların yeni demokrasiye geçen ülkelere özgü olduğu; zira, incelenen ülke grubundan söz konusu ülkeler çıkarıldığında bu dalgalanmaların ortadan kalktığı sonuçlarına ulaşılmaktadır. Bunun da, adı geçen ülkelerde seçimlere ilişkin politikalar konusunda seçmenlerin yeteri kadar deneyiminin olmamasından veya bilgi eksikliğinden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Shi & Svensson (2006, s. 1386) tarafından yapılan, gelişmiş ve gelişmekte olan 85 ülkenin 1975-1995 dönemini kapsayan ve seçimlerle bütçe açığı arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmada, politik bütçe dalgalanmalarının olduğuna dair bulgular tespit edilmektedir. Buna göre, seçim yıllarında bütçe açığı artmaktadır. Bu artış gelişmekte olan ülkelere daha fazladır. Erken seçimler söz konusu olduğunda da, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında bütçe dalgalanmalarında görülen fark mevcudiyetini korumaktadır. Söz konusu dalgalanmalar, siyasetçilerin kamu kaynaklarını kullanma ve şahsi menfaat sağlama keyfiyetlerine yönelik katı kurumsal kısıtlamaların bulunduğu, bilinçli seçmen payının yüksek olduğu ülkelerde daha küçük boyutta kalmaktadır. Kraemer (1997, s. 33), Karayipler ve Latin Amerika'daki 21 ülkenin 1983-1996 dönemini ele aldığı çalışmada ise, bütçe açığının seçimlerden önce düştüğü, sonra ise yükseldiği ve bunda sadece harcamaların değil vergilerin de etkili olduğuna ilişkin bulgulara ulaşılmaktadır.

Özetle, genel hükümetler düzeyinde yapılan bu çalışmalar, kamu harcamalarının kompozisyonunun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde seçimlerden etkilendiğini ortaya koyarken; Kouvas'ın (2015, s. 8) da belirttiği üzere, bütçe açığı kaynaklı politik dalgalanmaların olduğu hususunda bir kesinlik bulunmadığı gibi, bu etkinin hangi harcama türlerini arttırıp, hangilerini azalttığına ilişkin kesin bir sonuç çıkarmanın mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, seçim döneminde cari harcamaların arttığını gösteren çalışmaların sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

2.1.4. Türkiye

Türkiye’de, az sayıda da olsa, seçimlerin kamu harcama türlerinin ‘düzeyleri’ üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar bulunurken; “harcama kompozisyonunu” temel alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.¹⁰ Seçim dönemlerinde, çeşitli kamu harcama türlerinin düzeylerinin ya da gayri safi yurtiçi hasıla içindeki paylarının nasıl etkilendiğini inceleyen çalışmalar arasında yer alan, Ergün (2000) tarafından yapılan bir çalışma, aylık veriler üzerinden çok sayıda maliye ve para politikası aracına ait 1985-1999 dönemi verilerini ekonometrik bir tahmin yöntemi kullanarak incelemektedir. Bu çalışma, seçim öncesinde, personel harcamaları dışındaki “diğer cari harcama” kalemi hariç tüm harcama kalemlerinde (yatırım, personel harcamaları, KİT'lere transferler ve diğer transferlerde); seçim sonrasında ise yatırım ve diğer transfer harcamalarında artış

¹⁰ Kamu harcaması türlerine veya kompozisyonuna ilişkin olmasa da, toplam bütçe kalemlerinin kullanılması nedeniyle PBUC literatürü kapsamında değerlendirilebilecek Türkiye için yapılmış gerek ampirik gerekse sözel çalışmalar bulunmaktadır. Üçer aylık verilerle 1986–1997 döneminin ele alındığı bir çalışmada Telatar (2001, s. 66), kamu harcamalarının seçim öncesinde arttığını; 1980-2002 ve 1986-2002 dönemine ait veriler üzerinden yapılan çalışmada ise Asutay (2004), seçimlerin, özellikle 1980-2002 döneminde kamu harcamalarını, kamunun faiz dışı harcamalarını ve kamu yatırım harcamalarını arttırdığını, KİT'lere yapılan transferleri ise etkilenmediğine ilişkin bulgular elde etmişlerdir. 1950-2003 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak Sezgin (2007, s. 133) tarafından yapılan bir çalışmada da, kamu harcamalarının ve bütçe açıklarının seçim dönemlerinde arttığı, vergi gelirlerinde anlamlı bir değişikliğin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Politik bütçe dalgalanmaları literatürü çerçevesinde Türkiye için yapılan bir başka ampirik çalışmada ise Onur (2002, s. 120-122), 1975–2000 dönemini ele alarak toplam kamu açıklarının arttığı ve seçimlerde borçlanma yoluyla yeni bir kaynak elde edildiği, toplam kamu gelir ve giderlerinden çok iç ve dış borçların belirleyici olduğuna ilişkin bulgulara ulaşmıştır. Eren (1993, s. 64) tarafından yapılan, fakat herhangi bir ampirik tahmine dayanmayan bulgulara göre de, 1987 ve 1991 genel seçimleri ile 1987 yerel seçimlerinde kamu harcamaları arttırılarak seçim ekonomisi uygulandığı öne sürülmüştür. Yamak & Yamak (1999, s. 54) ise, 1953–1992 döneminde, seçimden önce kamu harcamalarının arttırılıp vergilerin azaltıldığı, seçimden sonra ise bunun tersi gerçekleştirilerek seçim ekonomisi uygulandığı değerlendirmesinde bulunmuşlardır.

olduğuna dair sonuçlara ulaşmaktadır. Ayrıca, gerek seçim öncesinde gerekse seçim sonrasında harcama artışı gelir artışından fazla olduğu için bütçe açığının arttığı sonucuna varılmaktadır. Bir başka çalışmada, bütçe açığı, kamu harcamaları, kamu yatırım harcamaları, kamu gelirleri, faiz dışı transfer ödemeleri ve Merkez Bankası'ndan yapılan borçlanmalara ilişkin üçer aylık veriler kullanan Karakaş (2013, s. 261) da, seçimlerden önce bütçe açığının ve transfer harcamalarının arttığını, seçim sonrasında ise bütçe açığının ve yatırım harcamalarının azaldığını gösteren bulgular elde etmektedir.¹¹ Bunlara ek olarak, Tutar & Tansel (2000) de, üçer aylık verilerle 1983–1997 dönemi üzerinden yaptıkları çalışmada seçimlerden önce yatırım ve personel harcamaları dışındaki cari harcamaların arttığına, transfer harcamalarının ise azaldığına; aylık verilerle 1989-1997 dönemini ele aldığı analizde ise seçimlerden önce tüm cari ve transfer harcamalarının arttığına yönelik bulgulara ulaşmaktadırlar.¹²

Türkiye için yapılmış olan çalışmalardan, siyasi iktidarı elinde bulunduran parti ya da partilerin seçimi tekrar kazanabilmek amacıyla genel olarak kamu harcamalarını manipüle ettiklerini, ancak bu manipölasyonun içeriğinin çalışmadan çalışmaya farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

Genel hükümetler düzeyinde yapılan çalışmalara Tablo 4'te yer verilmektedir.

2.2. YEREL YÖNETİMLER DÜZEYİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Literatürde, önceki bölümde bulguları ortaya koyulan ülke düzeyindeki çalışmaların yanında, yerel yönetimler düzeyinde yapılan ve genellikle de gelişmekte olan ülkeler için yapılmış çalışmalar da bulunmaktadır. Yerel yönetimler düzeyi kapsamına sadece belediyeler değil, bir ülkedeki belli bölge ya da eyaletler de girmektedir. Bu kapsamdaki çalışmalar, daha önce yapıldığı gibi bundan sonraki bölümlerde de, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve Türkiye için ayrı alt başlıklar altında ele alınmaktadır.

¹¹ Bu çalışmada verilerin başlangıç tarihleri farklılık göstermektedir.

¹² Bu çalışmada personel ve diğer cari harcamalara ait üçer aylık veriler 1986'dan başlamıştır. Çalışmada yıllık veriler de kullanılmış olmasına karşın ele alınan dönemde sadece bütçe açığı kullanılmış olup, harcama kalemleri analiz edilmemiştir.

Tablo 4. Genel Hükümetler Düzeyinde Yapılan Çalışmalar

Gelişmiş Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler	Karma Ülke Grupları	Türkiye
Katsimi & Sarantides (2012), 19 OECD ülkesi, yatırım harcamaları azalmakta, cari harcamalar artmaktadır.	Schuknech (2000), 24 ülke, özellikle yatırım harcamaları artmaktadır.	Nieto-Parra & Santiso (2009), 28 OECD ve 19 Latin Amerika ülkesi, sadece Latin Amerika ülkelerinde cari harcamalar yatırım harcamalarından daha fazla artmaktadır.	Ergün (2000), seçim öncesinde, yatırım, personel harcamaları, KİT'lere transferler ve diğer transferler; seçim sonrasında ise yatırım ve diğer transfer harcamaları artmaktadır.
Efthyvoulou (2010), 27 AB ülkesi, cari harcamalar ve nihai tüketim harcamaları artmaktadır.	Eslava (2005), Kolombiya, cari harcamalar azalmakta, yatırım harcamaları artmaktadır.		Karakas (2013), seçimlerden önce bütçe açığı ve transfer harcamaları artmakta, seçim sonrasında ise bütçe açığını ve yatırım harcamaları azalmaktadır.
	Vergne (2009), 42 ülke, ücretler ve sübvansiyonlar artmakta, sermaye harcamaları azalmaktadır.		Tutar & Tansel (2000), üçer aylık verilerle 1983–1997 dönemi, yatırım ve personel harcamaları dışındaki cari harcamalar artmakta, transfer harcamaları ise azalmaktadır. Aylık verilerle 1989–1997, tüm cari ve transfer harcamaları artmaktadır.
	Block (2002), 69 ülke, cari tüketim harcamaları artmakta, yatırım mallarına yapılan harcamalar azalmaktadır.		
	Gonzalez (2002), Meksika, seçimlerden önce, altyapı yatırım harcamaları; seçim dönemini kapsayan üç aylık zaman diliminde ise cari transferler artmaktadır.		

2.2.1. Gelişmiş Ülkeler

Gelişmiş ülkeler için yapılan çalışmalarda, Kanada ve Almanya için yapılmış olanların ön plana çıktığı görülmektedir. Blais & Nadeau (1992) ve Kneebone & McKenzie (2001) tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, Kanada'da bulunan on yerel yönetim

birimi tarafından yapılan kamu harcamalarının seçimden etkilenip etkilenmediğini konu etmektedir. Blais & Nadeau (1992, s. 401), 1951-1984 dönemi seçim yıllarında sosyal hizmetler ve yollar için yapılan olağan dışı harcamalar nedeniyle toplam harcamaların az da olsa arttığı ve bu artışın bütçe açığını arttırdığı sonucuna ulaşmaktadırlar. Kneebone & McKenzie'nin (2001, s. 771) harcamalara vergi boyutunu da dahil ettikleri bir çalışmada elde edilen sonuçlara göre ise, 1966-1997 dönemi seçim yıllarında siyasi görüşüne bakılmaksızın bütün yerel yönetimlerin vergi artışını geçici olarak durdurdukları bulgusu elde edilmektedir. Ayrıca, genel olarak, seçim yıllarında seçim olmayan yıllara kıyasla sağlık, sosyal hizmetler ve endüstriyel kalkınma harcamalarında azalma; yerel yönetimlerin sorumluluğu olarak değerlendirilebilecek ve Rogoff'un (1990) deyişiyle 'görünürlüğü' yüksek olan eğitim, ulaştırma, iletişim, rekreasyon ve kültür harcamalarında artış olmaktadır. Kanada için yapılan bir başka çalışmada ise Petry vd. (1999, s. 291), 1974-1995 döneminde, kamu harcamalarının seçim olmayan yıllarda sistematik olarak azaldığı, seçim yaklaştıkça arttığı sonucuna varmaktadırlar.

Almanya için yapılmış olan çalışmalardan biri olan Galli & Rossi'nin (2002, s. 299) çalışması, on bir batı Almanya eyaletinin 1974-1994 döneminde seçimlerin ve ideolojik etmenlerin kamu harcamaları üzerindeki etkilerini incelemektedir. Seçim yılında ideolojiden bağımsız olarak hükümetlerin, toplam harcama, yönetim ve sağlık harcamalarında artışa yöneldiği, bunu da vergi artışıyla değil bütçe açığıyla karşıladıkları sonucuna ulaşmaktadırlar. Schneider (2010, s. 141) da yine Batı Almanya eyaletlerinin 1970-2003 dönemini ele alarak, hükümetlerin mali şeffaflık nedeniyle harcama ve bütçe açığı artışından sakınmasına karşın, seçimler öncesinde seçmenin refahını arttıracaklarını ifade ettiği sosyal güvenliğe yönelik transfer ödemelerini arttırarak bütçe kompozisyonunda dalgalanmalara yol açtığı sonucuna varmaktadır.

Konuyla ilgili olarak yapılan en son çalışma olan Tsai (2014, s. 86) ise 48 Amerikan eyaletinin 1977-2008 dönemini ele aldığı ampirik çalışmasında, bütçe aktarımı (carry-over) ile ilgili kısıtlamaların zayıf olduğu eyaletlerde, seçim öncesi ve seçim dönemlerinde görünürlüğü daha fazla olan ceza evleri, güvenlik ve refah harcamalarının yükseldiği; görünürlüğü daha az olan eğitim harcamalarının ise azaldığı sonucuna ulaşmaktadır. Ancak, bütçe aktarımı kısıtlamalarının artmasıyla seçim dönemlerindeki

harcama genişlemesinin azaldığı öne sürülmektedir. Tsai (2014), bu bulguların Rogoff sinyalleme modelinin öngörülerıyla uyumlu olduğunu ifade etmektedir.

2.2.2. Gelişmekte Olan Ülkeler

Gelişmekte olan ülkeler için yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar da farklılık göstermektedir. Akhmedov & Zhuravskaya (2004, s. 1331), Rusya'daki bölgesel yönetimleri aylık verilerle ele aldıkları bir çalışmada, seçim dönemlerinde kamu harcamalarının seçmenlere yönelik doğrudan parasal transfere doğru kaydığı, söz konusu dalgalanmanın demokrasi, şeffaflık, medya özgürlüğü ve seçmen bilinci arttıkça azaldığı sonucuna ulaşmaktadır. Benzer şekilde, Sakurai & Filho (2011, s. 233) da Brezilya'daki belediyelerin 1989–2005 dönemini ele aldıkları bir çalışmada, seçim dönemlerinde cari harcamaların arttığı, yatırım harcamalarının azaldığı sonucuna varmaktadırlar.

Diğer yandan, Veiga & Veiga (2007, s. 60-63) Portekiz'in 278 belediyesinin 1979-2001 dönemini ele aldıkları çalışmada, seçimden önceki yılda (veya iki yılda) harcama kompozisyonunun değiştiğini; bu değişimin, seçmenler tarafından görünürlüğü yüksek olan yatırım harcamalarında (özellikle binalar, çeşitli yapılar ve yollar için yapılan harcamalarda) artış, görünürlüğü görece düşük olan ulaşım malzemelerine, makine ve donanımına daha az harcama yapılması şeklinde olduğu sonucuna ulaşmaktadırlar. Drazen & Eslava (2010, s. 52) tarafından Kolombiya belediyeleri için elde edilen sonuçlar da buna yakındır. Yazarlar, 1987-2002 dönemine ait yıllık harcamaları alt gruplara ayırıştırarak yaptıkları çalışmada, seçimlerden önce yol, enerji, su tesisi gibi seçmene çekici geldiği düşünülen harcamalarda genişleme tespit ederken; faiz ödemelerinde, emeklilere yapılan transferlerde ve geçici işçilere yapılan ödemelerde kısıntıya gidildiği; başka bir deyişle, harcama kompozisyonunda seçmenin takdirini kazanacak harcamalar lehinde bir kayma olduğu yönünde bulgular elde etmektedir.

2.2.3. Türkiye

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için yerel yönetimler düzeyinde yapılan bu çalışmaların yanı sıra, çok az sayıda olmakla birlikte, Türkiye için yapılmış çalışmalar

da bulunmaktadır. Bu çalışmaların az sayıda olmasının, esas olarak, yerel yönetimlerle ilgili verilerin yetersiz olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Konuyla ilgili olarak literatürde rastlanan iki çalışmadan biri olan Dursun & Savaşan'ın (2006, s. 203) çalışması, 1984-1998 yıllarına ait belediyelerin personel, transfer ve büyük yapı ve tesis harcamalarını incelemektedir. Çalışma, seçimlerin anılan harcama kalemleri üzerinde pozitif etkisinin olduğu ve sağ partilerin harcamaları daha fazla manipüle ettiği sonuçlarına işaret etmektedir. Bir başka çalışmada ise, Tekeli & Akdede (2008, s. 109), 67 belediyeye ait 1980-2003 dönemi verilerini kullanarak, belediyelerin tüketim harcamalarını kısarak yatırım harcamalarına ağırlık verdiği ve özellikle yatırım harcamalarında seçime bağlı bir dalgalanmanın olduğuna ilişkin bulgulara ulaşmaktadırlar.

Yerel yönetimler düzeyinde yapılan çalışmalar Tablo 5'te yer verilmektedir.

Tablo 5. Yerel Yönetimler Düzeyinde Yapılan Çalışmalar

Gelişmiş Ülkeler	Gelişmekte Olan Ülkeler	Türkiye
Blais & Nadeau (1992), Kanada, hizmetler ve yollar için yapılan harcamalar artmaktadır.	Akhmedov & Zhuravskaya (2004), Rusya, seçmenlere yönelik doğrudan parasal transfer artmaktadır.	Dursun & Savaşan'ın (2006), belediyelerin personel, transfer ve büyük yapı ve tesis harcamaları artmaktadır.
Kneebone & McKenzie'nin (2001), Kanada, sağlık, sosyal hizmetler ve endüstriyel kalkınma harcamaları azalmakta; eğitim, ulaştırma, iletişim, rekreasyon ve kültür harcamaları artmaktadır.	Sakurai & Filho (2011), Brezilya, cari harcamalar artmakta, yatırım harcamaları azalmaktadır.	Tekeli & Akdede (2008), belediyelerin tüketim harcamaları azalmakta, yatırım harcamaları artmaktadır.
Galli & Rossi'nin (2002), Batı Almanya, yönetim ve sağlık harcamaları artmaktadır.	Veiga & Veiga (2007), Portekiz, yatırım harcamaları (özellikle binalar, çeşitli yapılar ve yollar için yapılan harcamalar) artmakta, ulaşım malzemelerine, makine ve donanımına yönelik harcamalar azalmaktadır.	
Schneider (2010), Batı Almanya, sosyal güvenliğe yönelik transfer ödemeleri artmaktadır.	Drazen & Eslava (2010), Kolombiya, yol, enerji, su tesisi gibi harcamalar artmakta, faiz ödemelerinde, emeklilere yapılan transferlerde ve geçici işçilere yapılan ödemeler azalmaktadır.	
Tsai (2014), ABD, ceza evleri, güvenlik ve refah harcamaları artmaktadır; eğitim harcamaları ise azalmaktadır.		

Özetle, gerek genel gerekse yerel yönetimler düzeyinde yapılan çalışmalardan, seçimlerin hangi harcama türünü ne yönde etkilediğine ilişkin bir çıkarımda bulunmak zor olsa da, seçim dönemlerinde harcama kompozisyonunun etkilendiğini ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Yerel yönetimler düzeyinde yapılan çalışmalar bir yana bırakıldığında, Türkiye’de seçimlerin kamu harcamalarının kompozisyonu üzerindeki etkilerini dolaylı da olsa ele alan birkaç çalışma (Ergün, 2000; Tutar & Tansel, 2000; Karakaş, 2013) olmasına rağmen, literatürde bazı eksiklik ve yetersizlikler bulunmaktadır. Bunlardan ilki, yapılan çalışmaların genellikle kısa bir zaman dilimini kapsamakta olmasıdır. Bu çalışmalar genellikle 1980 ile 2000’li yılların başları arasındaki tarih aralığına ait veriler üzerinden yapılmıştır. Bu tarih aralığında yapılan seçimlerin genellikle erken seçim olmasına bağlı olarak, söz konusu çalışmalarda normal ve erken seçim ayrımı yapılmamıştır. Bu da literatürdeki ikinci eksiklik veya yetersizliği oluşturmaktadır. Son olarak, gerek harcama kompozisyonu özelinde gerekse bütçe açığı temelli çalışmalarda yerel seçimlerin etkisini konu eden bir çalışmaya rastlanmamıştır. Halbuki, Türkiye’deki siyaset ve ekonomi politikası etkileşimi böyle bir etkinin ortaya çıkmasına engel teşkil etmemektedir.

Literatürde yer alan söz konusu eksiklerin ve yetersizliklerin giderilmesine katkıda bulunmak amacıyla, bu çalışmada Türkiye’deki hem genel hem de yerel seçimlerin kamu harcamalarının kompozisyonu üzerindeki etkisi 1965–2004 dönemi arasındaki 40 yıl gibi uzun bir süre üzerinden, PBUC kapsamında, benzer çalışmalarda uygulanan yöntemlerden farklı olarak, hata düzeltme yöntemi kullanılarak ampirik olarak incelenecektir.

3. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE KAMU HARCAMALARININ KAPSAMI VE GELİŞİMİ

3.1. KAMU HARCAMALARININ TANIMI

Kamu kurum ve kuruluşlarının toplumsal ihtiyaçları karşılamak; kaynak dağılımında etkinlik, gelir dağılımında adalet gibi birtakım ekonomik, sosyal ve siyasi amaçlarla yapmış olduğu harcamalar kamu harcaması olarak tanımlanmaktadır.¹³ Bu tanıma göre, devlet örgütü ve yerel yönetimler başta olmak üzere, sosyal güvenlik kurumları, kamu iktisadi teşekkülleri, yükseköğretim kuruluşları gibi diğer tüm kamu kurum ve kuruluşlarının yapmış oldu harcamalar kamu harcaması kapsamında değerlendirilmektedir. Hatta, vergi indirim, muafiyet ve istisnaları gibi vergi harcamaları da, ilgili kamu kurumlarının bazı gelirlerinden vazgeçmesi anlamına geldiğinden kamu harcamaları kapsamına girmektedir. Tüm kamu kurum ve kuruluşlarının harcamalarının dikkate alınması suretiyle ulaşılan kamu harcamalarına geniş anlamda kamu harcaması denilmektedir. Ancak, devlet ve yerel yönetim kuruluşları dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarının harcamalarının hesaplanmasında ve bir araya getirilmesinde yaşanan zorluklardan dolayı, kamu harcamalarıyla ilgili çalışmalarda genellikle bu iki kuruluşun harcamaları esas alınmaktadır. Buna da dar anlamda kamu harcaması denilmektedir.

3.2. KAMU HARCAMALARININ TASNİFİ

Kamu harcamalarının ulaşılmak istenen amaca göre değişik ölçütlere göre sınıflandırılması mümkündür. Literatürde yer alan sınıflandırmalardan ilki ve en eski olanı idari sınıflandırmadır. Organik sınıflandırma olarak da bilinen bu sınıflandırmada harcamayı yapan kuruluşlar esas alınmakta, harcamalar ait oldukları kurumlara göre sınıflandırılmaktadır.¹⁴ Genel bütçe kapsamında yer alan kuruluşların harcamalarının

¹³ Kamu harcaması, 1927 tarih ve 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu’nun 7. maddesinde “devlet masarifi” adı altında “bütçe dahilinde Devlet namına ifa edilen veya bir kanunu mahsus ile ifası taahhüt olunan bir hizmet ve hususat karşılığı olmak üzere Devlet zimmetinde tahakkuk eden borçtur” şeklinde tanımlanmıştır.

¹⁴ Bazı kaynaklarda organik ve fonksiyonel sınıflandırmanın idari sınıflandırma başlığı altında toplandığı görülmektedir (Bkz. Nadaroğlu, 1996; Erdem vd., 2012; Edizdoğan 2007)

Cumhurbaşkanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi, bakanlıklar şeklinde sınıflandırılması organik sınıflandırma yaklaşımına bir örnek teşkil etmektedir. Bir başka sınıflandırma şekli de fonksiyonel sınıflandırmadır. Burada, harcamayı yapan kamu kuruluşu ya da idare değil; harcamanın gerekçesini oluşturan faaliyet ya da kamu hizmeti esas alınmaktadır. Eğitim, sağlık, adalet gibi kamu hizmetleri için yapılan harcamalar, harcamayı yapan kuruluştan bağımsız olarak sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmanın yanı sıra, kamu harcamalarını zorunlu – isteğe bağlı, olağan – olağanüstü şeklinde veya sağladıkları faydalara göre sınıflandırmak da mümkündür.

Bu çalışmada esas alınacak olması nedeniyle biraz daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmasının faydalı olacağı düşünülen bir başka sınıflandırma şekli de iktisadi sınıflandırmadır.¹⁵ Bilimsel sınıflandırma olarak da bilinen bu sınıflandırmada kamu harcamaları özelliklerine, ekonomik ve sosyal hayat üzerindeki etkisine göre reel harcamalar ve transfer harcamaları olarak sınıflandırılmaktadır.

3.2.1. Reel Harcamalar ve Transfer Harcamaları

Öncülüğünü İngiliz İktisatçı Pigou'nun yapmış olduğu bu sınıflandırmanın esasını belli bir dönemin kamu harcamaları ile o dönemin üretimi arasındaki ilişki oluşturmaktadır. Buradaki en önemli kıstas, harcamaların milli gelir oluşumuna sağladığı katkıdır (Zimmermann & Klaus'dan (1978) aktaran Özbilen, 2010, s. 160). Yapılan harcama karşılığında doğrudan ya da dolaylı olarak üretim faktörünün satın alındığı harcamalara reel harcamalar denilmektedir. Karşılığında bir mal ya da hizmetin satın alınmadığı; ekonomik, sosyal, mali veya siyasi nedenlerle satın alma gücünün belli kişi, grup ya da sektörlerle karşılıksız olarak aktarıldığı harcamalara da transfer harcamaları denilmektedir.

Kamu harcamalarını reel ve transfer harcamaları şeklinde sınıflandırmanın işlevleri şu şekilde sıralanabilir: Kamu harcamalarının ekonomi üzerindeki etkilerini açıklamada

¹⁵ İktisadi sınıflandırma bazı kaynaklarda bu isim altında ele alınırken (Türk, 2002; Uluatam, 1999), bazı kaynaklarda bilimsel sınıflandırma adı altında ele alınmaktadır (Nadaroğlu, 1996; Özbilen, 2010; Erdem vd., 2012). Kamu harcamalarının verimli ve verimsiz harcamalar şeklinde sınıflandırılması da iktisadi sınıflandırmalar arasında yer almasına rağmen, bu sınıflandırma tezin kapsamı dışında kalması nedeniyle tezde yapılan kamu harcamaları tasnifine dahil edilmemektedir.

yardımcı olması; kaynakların dağılımı ve kullanılmasını daha açık yansıtmaları; kamu harcamalarının ekonomik hayatı etkilemek ve yönlendirmek bakımından nasıl kullanılabileceğini göstermesi; harcamaların gelir dağılımında adaletin sağlanmasına yönelik kullanılabileceğini göstermesi (Erdem vd., 2012, s. 51).

3.2.1.1. Reel Harcamalar

Karşılığında üretim faktörü veya daha genel bir ifadeyle mal ve hizmetin satın alınması nedeniyle ekonomideki toplam talebin önemli bir kısmını oluşturan, bu nedenle de cari dönem üretimi ve fiyatlar genel düzeyi üzerinde etkisi olan harcamalara reel harcamalar denilmektedir (Edizdoğan, 2007, s. 91).¹⁶ Bu harcamaların temel özelliği, toplam talebin bir unsuru olmaları nedeniyle, toplam üretime katkıda bulunmaları ve yeni gelir akımlarının doğmasına neden olmalarıdır.

Reel harcamalar da cari harcamalar ve yatırım harcamaları olarak ikiye ayrılmaktadır. Ekonominin üretim kapasitesini arttırmaya yönelik olan reel harcamalara yatırım harcamaları, tüketime yönelik olanlara cari harcamalar denilmektedir.

3.2.1.1.1. Cari Harcamalar

Tüketim harcamaları olarak da bilinen cari harcamalar, hizmetler veya bir yıl içinde bir veya birkaç defa kullanılmakla tükenen, başka bir deyişle, dayanıksız mallar için yapılan harcamalardır (Erginay, 2010, s. 192). Bunların faydaları sürekli değildir. Bu nedenle ihtiyaç olduğu sürece her yıl tekrar ederler. Kamu personelinin maaşları, harcırahlar, kira ödemeleri ve su, aydınlatma, ısıtma gibi kamu teşkilatının işleyişine yönelik harcamalardır.

3.2.1.1.2. Yatırım Harcamaları

Yatırım harcamaları bir ekonominin üretim kapasitesini arttırmaya ve sermaye birikimini sağlamaya yöneliktir. Bu nedenle de, hem milli gelir, hem de istihdam artışı

¹⁶ Reel harcamalar yerine gerçek harcamalar, verimli harcamalar, gelir oluşturuvcu faktör harcamaları, mal ve hizmet alımı harcamaları tanımları da kullanılmaktadır.

sağlarlar. Bu, verimliliği arttırma, kaynakları daha iyi kullanma, kullanılamayan kaynakları kullanılabilir duruma getirme, yeni kaynak bulma ve üretim faktörlerinin etkinliklerini arttırma şeklinde olabilir (Erdem vd., 2012, s. 55). Cari harcamaların aksine yatırım harcamalarının sağladığı faydalar sürekli dir. Türkiye’de 1964 yılından bu yana,

- etüt ve proje harcamaları
- yapı, tesis ve büyük onarım harcamaları
- makine, teçhizat ve taşıt alım ve onarımı harcamaları

yatırım harcamaları içerisinde sayılmaktadır. Daha önceki yıllarda küçük onarımlar, kamulaştırma ve satın almalar da yatırım harcamaları içerisinde yer almıştır (Türk, 2002, s. 62).

Kamu harcamaları içinde cari ve yatırım harcamalarının nispi büyüklükleri, bir devletin kamu kaynaklarını ne ölçüde ekonomik gelişmeye ve sermaye birikimi sağlamaya yönelttiğini ortaya koymaktadır. Özellikle, özel kesim kaynaklarının ve yatırım güdüsünün ekonomik kalkınma için yetersiz kaldığı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, kamu kesiminin yatırım harcamalarına ayırdığı pay bu ülkeler için daha fazla önem arz etmektedir.

Cari harcamalar ile yatırım harcamaları ayırımını yapmak teorik olarak kolay görünse de, uygulamada görüldüğü kadar kolay olmamaktadır. Bazı cari harcamaların etkileri birden fazla yıla yayılabilmektedir. Örneğin, eğitim ve sağlık hizmeti için yapılan harcamalar cari harcamalar arasında yer almasına rağmen faydaları gelecek dönemlere uzanmaktadır. Sağlıklı ve eğitilmiş bir nüfus beşeri sermaye kalitesini arttırarak bir ekonominin üretim kapasitesi açısından uzun dönemli etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle eğitim ve sağlık harcamalarına “yatırım carileri” veya “kalkınma carileri” denilmektedir. Kalkınma carileri, gelir dağılımı açısından transfer harcaması, kaynak dağılımı açısından ise sermaye transferidir (Ataç vd., 2004, s. 248). Diğer cari harcamalar da doğrudan olmasa da üretim kapasitesi üzerinde etkide bulunmaktadır. Zira cari harcamalar yapılmadığı takdirde yatırım harcamaları yoluyla üretim artışı sağlamak mümkün değildir (Özbilen, 2010, s. 162).

3.2.1.2. Transfer Harcamaları

Daha önce de ifade edildiği üzere, transfer harcamaları, karşılığında herhangi bir mal ya da hizmet satın alınmayan, sadece satın alma gücünü belli kişi, grup veya sektörler aktarmaya yarayan harcamalardır. Başka bir ifadeyle karşılıksızdırlar. Bu harcamaların yapıldığı kesimlerin harcamayı yapan kamu kuruluşlarına herhangi bir hizmet vermesi söz konusu değildir. Bu nedenle, John F. Due, transfer harcamalarının hediye niteliğinde olduğunu ifade etmiştir (Nadaroğlu, 1996, s. 158). Cari dönem üretimine yönelik doğrudan bir talep oluşturmamaları nedeniyle ekonominin üretim düzeyini ve fiyatlar genel düzeyini doğrudan etkilemeleri söz konusu değildir. Ancak, buradan transfer harcamalarının ekonomi üzerinde hiçbir etkisi olmadığı anlaşılmamalıdır. Bu harcamalar dolayısıyla kendilerine gelir tahsis edilen kesimler, bu gelirlerini harcadıklarında toplam talebi etkileyecekler, buna bağlı olarak da üretim ve fiyatlar genel düzeyi de etkilenecektir. Ancak, bu etkiye harcamayı yapan kamu kuruluşu değil, kendilerine gelir tahsis edilen kesimler sebep olmaktadır. Burada, ilgili kamu kuruluşunun dolaylı bir etkisi söz konusu olmaktadır. Transfer harcamaları söz konusu olduğunda ilk akla gelen fakirlere, işsizlere, kimsesizlere yapılan yardımlardır. Bunlara “sosyal transferler” de denilmektedir. Devletlerin başka devletlere sosyal, siyasi veya iktisadi amaçlarla yapmış olduğu yardımlar da transfer harcamalarının kapsamına girmektedir.

Transfer harcamaları ilke olarak karşılıksız olmakla birlikte, karşılıklı olarak yapılan transfer harcamaları da bulunmaktadır. Bu tür transfer harcamalarına sermaye teşkili için yapılan transfer harcamaları denilmektedir. Karşılıklı olması nedeniyle reel harcamalara benzeyen bu harcamaların reel harcamalardan farkı, satın alınan malın daha önceki yıllarda üretilmiş veya mevcut olmasıdır. Cari dönemde üretilmiş bir taşınmaz alımı söz konusu olduğunda, taşınmazın üretilmesi ile yapılan kamu harcaması arasında bir talep ilişkisi söz konusu olacağından, yapılan harcama gerçek harcama olacaktır. Ancak, daha önceki yıllarda yapılmış bir taşınmazın satın alınması durumunda, böyle bir talep ilişkisi söz konusu olmayacağından yapılan harcama transfer harcaması olacaktır. Arsa, arazi veya hisse senedi, tahvil gibi mali nitelikli sermaye alımı olması durumunda yapılan harcamalar da transfer harcaması olacaktır. Anlaşılabacağı üzere,

sermaye teşkili için yapılan transfer harcamalarında mevcut bir sermayenin el değiştirmesi söz konusu olup, yeni bir üretim bahis konusu olmamaktadır.

Ülkemizde transfer harcamaları kapsamına giren kalemler şunlardır:

- Kurumlara katılma payları ve sermaye teşkilleri
- Kamulaştırma ve bina satın alımları
- İktisadi transferler
- Mali transferler
- Sosyal transferler
- Borç ödemeleri¹⁷

İktisadi transferler, devletin iktisadi devlet teşekküllerinin yatırımlarına katkıda bulunmak için yaptığı transferlerdir. Mali transfer, devletin katma bütçeli kuruluşlara yaptığı transferleri ifade etmektedir. Sosyal transferler ise, devletin sosyal amaçlarla yaptığı transferler olup, emekli, dul, yetim, yaşlılık aylıkları, işsizlik sigorta ödemeleri, ıslah evleri, yetiştirme yurtları, Kızılay, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi sosyal amaçlı kuruluşlara yapılan yardımlar bu kapsama girmektedir. Sosyal transferler, kamu kurum ve kuruluşlarının gelir dağılımını gelir düzeyi düşük gruplar lehine değiştirmek amacıyla yaptığı harcamalardır. Bir başka deyişle, sosyal transferlerle gelir dağılımında adalet sağlamak amaçlanmaktadır.

3.3. TÜRKİYE’DE KAMU HARCAMALARININ SINIFLANDIRILMASI

Türkiye’de 1950 yılına kadar kamu harcamaları organik olarak sınıflandırılmıştır. 1950 yılından itibaren, organik sınıflandırmaya ek olarak, bu sınıflandırmaya giren her bir kurumun harcamaları cari ve yatırım harcaması olarak da sınıflandırılmıştır (Erdem vd., 2012, s. 56). Başka bir deyişle, Türkiye’de kamu harcamalarının ekonomik olarak tasnif edilmesi 1950 yılında başlamıştır. 1964 yılından itibaren bu sınıflandırmaya sermaye teşkili ve transfer harcamaları da eklenerek üçlü sınıflandırmaya geçilmiştir. Tablo 6, 2006 yılından itibaren uygulamaya koyulan analitik bütçe sınıflandırması kapsamında

¹⁷ 1986 yılından itibaren borç hasılatını bütçe gelirlerinde, anapara geri ödemelerini de bütçe giderleri dışında tutan yeni bir bütçe sistemi uygulamaya konulduğundan, bu tarihten itibaren hazırlanan bütçelerde, dolayısıyla transfer harcamalarında, borç anapara ödemeleri yer almamaktadır (BÜMKO, 1995, s. 7).

Ekonomik Kod 2'ye göre oluşturulan cari, yatırım ve transfer harcamaları alt kalemlerini göstermektedir.

Tablo 6. Harcamaların Sınıflandırılması (Ekod2)

Cari Harcamalar	Transfer Harcamaları	Yatırım Harcamaları
Personel Giderleri	Faiz Giderleri	Mamul Mal Alımları
Sosyal Güvenlik Kurum. Devlet Primi	Kamu İdaresine Ödenen İç Borç Faiz Giderleri	Menkul Sermaye Üretim Giderleri
Memur	Diğer İç Borç Faiz Giderleri	Gayri Maddi Hak Alımları
Sözleşmeli Personel	Dış Borç Faiz Giderleri	Gayrimenkul Alımları ve Kamulaştırılması
İşçi	İskonto Giderleri	Gayrimenkul Sermaye Üretim Giderleri
Geçici Personel	Kısa Vadeli Nakit İşlemlere Ait Faiz Giderleri	Menkul Malların Büyük Onarım Giderleri
Diğer Personel	Cari Transferler	Gayrimenkul Büyük Onarım Giderleri
Milletvekilleri	Görev Zararları	Stok Alımları (Savunma Dışında)
İstihbarat Personeli	Hazine Yardımları	Diğer Sermaye Giderleri
Mal ve Hizmet Alımları	Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yapılan Transferler	
Üretime Yönelik Mal ve Malzeme Alımları	Hane Halkına Yapılan Transferler	
Tüketime Yönelik Mal ve Malzeme Alımları	Yurtdışına Yapılan Transferler	
Yolluklar	Gelirden Ayrılan Paylar	
Görev Giderleri	Sermaye Transferleri	
Hizmet Alımları	Yurtiçi Sermaye Transferleri	
Temsil ve Tanıtma Giderleri	Yurtdışı Sermaye Transferleri	
Menkul Mal, Gayrimaddi Hak Alım, Bakım ve Onarım Giderleri	Borç Verme	
Gayrimenkul Mal Bakım ve Onarım Giderleri	Yurtiçi Borç Verme	
Tedavi ve Cenaze Hizmetleri	Yurtdışı Borç Verme	

Kaynak: <https://www.muhasabat.gov.tr>

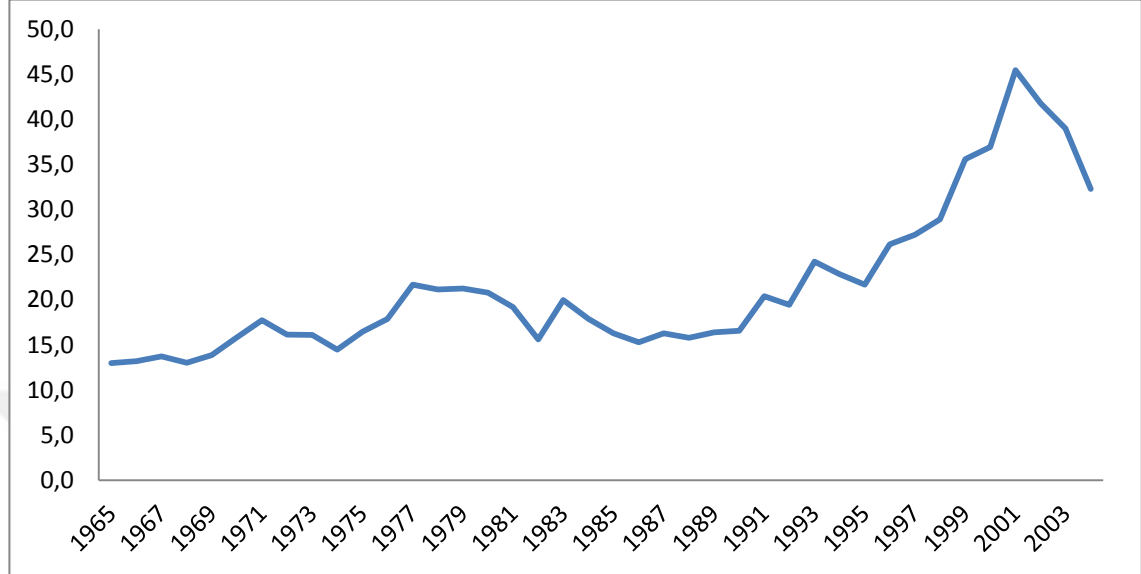
3.4. TÜRKİYE'DE KAMU HARCAMALARININ GELİŞİMİ

Genel bütçe kapsamındaki kamu harcamalarının seyri, önce söz konusu harcamalar toplamı ve ekonomik tasnife göre alt kalemlerinin GSMH'ya oranı, daha sonra da anılan harcama alt kalemlerinin toplam harcama içindeki payı üzerinden yapılacaktır.

Türkiye'de kamu harcamaları ile sağlıklı bir analiz yapılabilmesi için gerekli olan verilere ilişkin istatistikler 1965 yılından itibaren oluşturulmaya başlanmıştır. Aşağıda yer alan ve 1965–2014 döneminde genel bütçe toplam harcamalarının GSMH'ya

oranının gösterildiği Grafik 1'den görüleceği üzere, dönem başında % 13 olan söz konusu oran 1995 yılına kadar bazı yıllarda artış bazı yıllarda azalış göstererek dalgalı

Grafik 1. Genel Bütçe Harcamalarının GSMH'ya Oranı

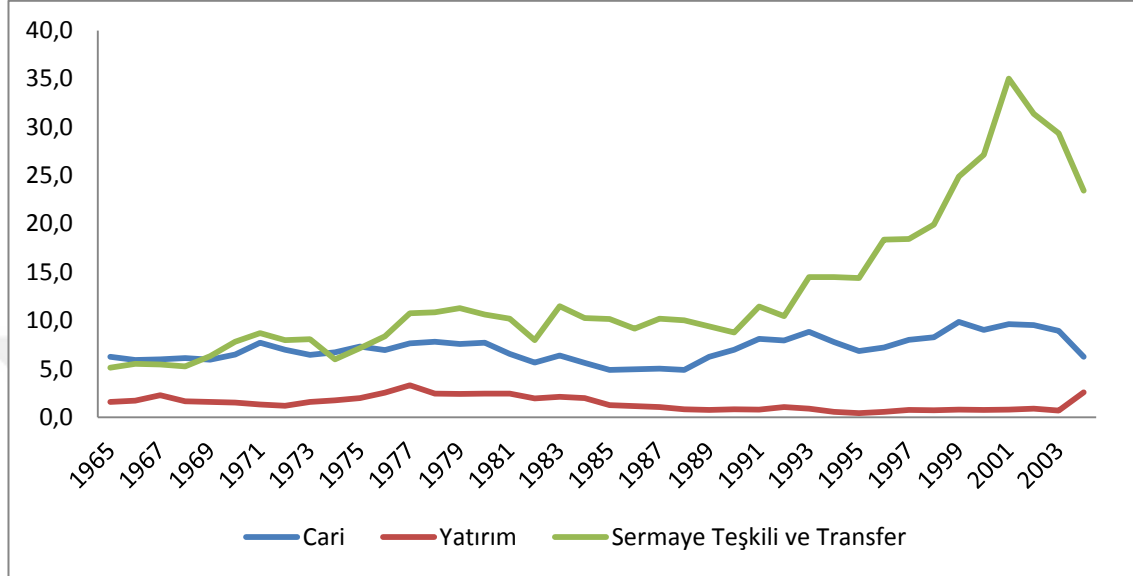
Kaynak: TÜİK

bir seyir izlemiş; 1995 yılından sonra ise tırmanışa geçmiş ve 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin de etkisiyle % 45'le en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Genel bütçe harcamaların GSMH'nın yaklaşık yarısına tekabül ettiği 2001 yılından sonra ise hızla düşüşe geçmiş ve dönem sonunda % 32'ye gerilemiştir. 90'lı yılların ortasından itibaren yaşanan hızlı artışın nedeni, sermaye teşkili ve transferler kaleminin GSMH'ya oranının cari ve yatırım harcamalarına oranla çok daha hızlı artmış olmasıdır.

Genel bütçe harcamalarına alt kalemler açısından bakıldığında; cari, yatırım ve transfer harcamalarının GSMH'ya oranlarını gösteren Grafik 2'den de anlaşılabacağı üzere, dönem başında % 6'lık bir oranla cari harcamalar ilk sırada yer alırken, bunu % 5'le transfer harcamaları takip etmiş, yaklaşık % 2'yle de yatırım harcamaları izlemiştir. Bu sıralama, 1969 yılına kadar değişmemiş, bu tarihten sonra ise 1974–1975 yılları dışında transfer harcamalarının payı cari harcamaların payını geride bırakmıştır. Özellikle 1992 yılından itibaren transfer harcamalarının payı ile diğer iki harcama kaleminin payı arasındaki fark iyice açılmıştır. 2001 yılına gelindiğinde, GSMH'nın üçte birini aşkın bir bölümü genel bütçe kapsamındaki transfer harcamaları oluşturur hale gelmiştir. Bu tarihten itibaren transfer harcamalarının oranı hızla düşüşe geçmiş ve dönem sonunda % 23'lere

gerilemiştir. Cari harcamaların payı dönem boyunca dalgalı bir seyir izlese de iki haneli seviyeye ulaşamamıştır. Yatırım harcamalarının payı ise 70’li yılların sonuna doğru çok az bir artış gösterse de, bu tarihten itibaren sürekli azalmış ve 2003 yılında % 1’in altına

Grafik 2. Harcama Türlerinin GSMH İçindeki Payları (%)

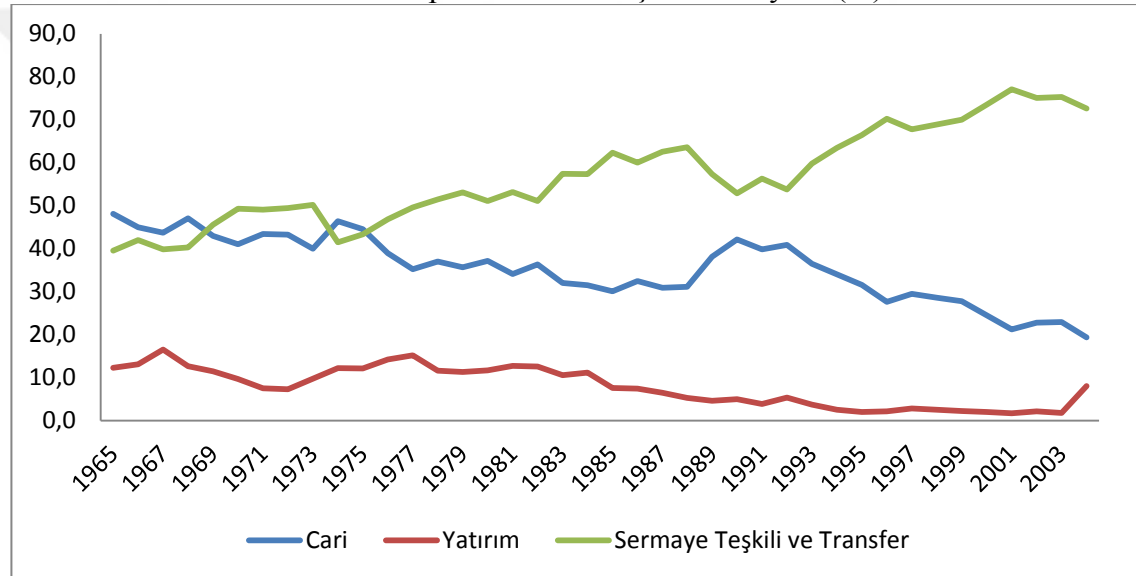
Kaynak: TÜİK

gerilemiştir. Dönem sonunda transfer harcamaları ile birlikte cari harcamaların payı da azalışa geçerken yatırım harcamalarının payı artarak % 3’e yaklaşmıştır.

Harcama alt kalemlerinin toplam harcamalar içindeki payının gösterildiği Grafik 3’ten de anlaşılacağı üzere, harcamaların GSMH içindeki payları ile toplam harcamalar içindeki payları 40 yıllık zaman diliminde birbirine benzer seyirler sergilemektedir. Bununla birlikte, harcama kalemlerinin kendi aralarındaki fark Grafik 3’te daha net görülmektedir. Buna göre, dönem başında toplam harcamaların % 48’ini cari, % 40’ını transfer ve % 10’unu yatırım harcamaları oluşturmaktadır. Zaman içinde transfer harcamaları artarken, diğer iki harcama kalemi azalış göstermektedir. 70’li yılların sonlarından itibaren diğer iki harcama kaleminden daha fazla paya sahip olan transfer harcamaları, 2001 yılına gelindiğinde bütçenin % 77’sini oluşturur hale gelmiştir. Başka bir deyişle, genel bütçe adeta bir transfer bütçesi haline gelmiştir. Büyük çoğunluğunu personel ödemelerinin oluşturduğu cari harcamaların payı ise 1973–1974 yılları ile özellikle 80’li yılların sonunda bariz bir artış gösterse de, genel olarak azalmış ve 2000’li yılların başında % 20’nin altına düşerek 40 yıllık dönemin en düşük seviyesini

görmüştür. Cari harcamaların payının azalması esas olarak transfer harcamalarının payının önemli ölçüde artmasından kaynaklanmıştır. Yatırım harcamaları da cari harcamalara paralel bir seyir izlemiştir. 70'li yıllar ile birkaç yıl dışında sürekli azalarak 2000'li yılların başında % 2'nin altına kadar gerilemiştir. Kepenek & Yentürk'e (2010, s. 277) göre, yatırım harcamalarının payının 80'li yıllardan sonra azalmasının temel nedeni, söz konusu dönemde uygulamaya konulan devleti küçültme politikasıdır. Yatırımların bir kısmının 80'li yılların ikinci yarısından sonra uygulamaya konulan bütçe dışı fonlardan yapılmış olmasının da yatırım harcamalarının bütçe içindeki payının düşük kalmasına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Grafik 3. Harcama Türlerinin Toplam Harcama İçindeki Payları (%)

Kaynak: TÜİK

Özetle, 1965–2004 yılları arasında Türkiye’de cari ve yatırım harcamalarının toplam harcamalar içindeki payları azalırken, transfer harcamalarının payı artmıştır. Transfer harcamalarının payının artması sadece Türkiye’ye özel bir durum olmayıp, çağdaş devletlerin genelinde de aynı eğilim görülmektedir. Türk’e (2002, s. 60) göre, söz konusu artışta refah devleti anlayışının gelişmesi ile devlet borçlarının ve bunların faizlerinin artması önemli bir rol oynamaktadır.

Transfer harcamalarının çok sayıda alt kalemden oluşması ve beşinci bölümde yapılacak olan ampirik çalışmanın sonuçlarının yorumlanmasında faydalı olacağı düşüncesiyle bu harcama kaleminin biraz daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi uygun görülmektedir.

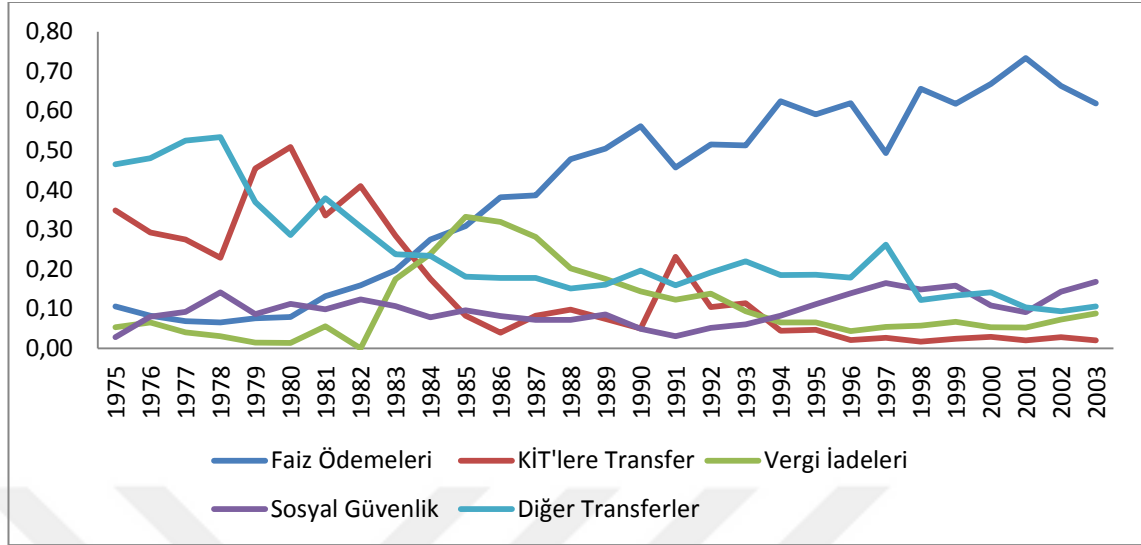
Transfer harcamalarının 70’li yılların ilk yarısındaki tırmanışının nedeni, petrol krizi sebebiyle petrol fiyatlarında yaşanan artışı tüketiciye yansıtmayarak aradaki farkın hazineden ödenmesi (Şahin 1990, s. 180), ikinci yarından itibaren artmasının en önemli nedenleri ise KİT’lerin ve belediyelerin gelirlerinin yetersizliği; kamulaştırma, özellikle belediye borçları ile emekli ikramiyeleri gibi diğer transferlerde izlenen politikalar¹⁸.

Transfer harcamalarının ayrıntısına ilişkin veriler 1975 yılından başlamaktadır. Ancak bu veriler de genel bütçe değil, konsolide bütçeye ilişkindir. Bu yönüyle genel bütçe kapsamındaki transfer harcamalarının içeriğini tam olarak yansıtmasa da, konu hakkında genel bir fikir oluşturması amacıyla 1975 – 2004 yılları arasında konsolide bütçe transfer harcamalarının kompozisyonuna Grafik 4’te yer verilmiştir. Söz konusu grafikten anlaşılabacağı üzere, 70’li yılların sonları ile 80 yılların başlarında transfer harcamalarının KİT’lerin görev zararlarını kapatmak amacıyla bu kuruluşlara yapılan transferler ile 1980 sonrasında başlayan dışa açık ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla yapılan ihracat teşvikleri ve 1984 yılında uygulamaya konulan ücretlilere vergi iadesi neticesinde dönemin ilk yıllarında vergi iadeleri kaleminin transfer harcamaları içindeki payı artmış olup, bu kalemlerin payı sözü edilen dönemlerde faiz ödemelerinin payından fazla olmuştur.

80’li yılların ikinci yarısından itibaren faiz ödemelerinin payı hızla artış göstererek diğer transfer kalemlerinin toplamının üzerine çıkmıştır. Ekonomik krizin yaşandığı 2001 yılında ise %73’le ele alınan dönemin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Grafik 4’te yer alan faiz ödemelerinin zaman içindeki seyri ile Grafik 3’te yer alan toplam transfer harcamalarının seyri birbirine benzemektedir. Buradan, transfer harcamalarının dönem içindeki artışının altında yatan temel nedenin faiz harcamalarındaki artış olduğu anlaşılmaktadır. Faiz ödemelerinin çoğunluğunun ise, 80’li yılların ilk yarısı dışında, dış faiz ödemelerinden oluştuğu, hatta dönem sonunu doğru dış faiz ödemelerinin payının % 90’lara çıktığı Grafik 5’te görülmektedir.

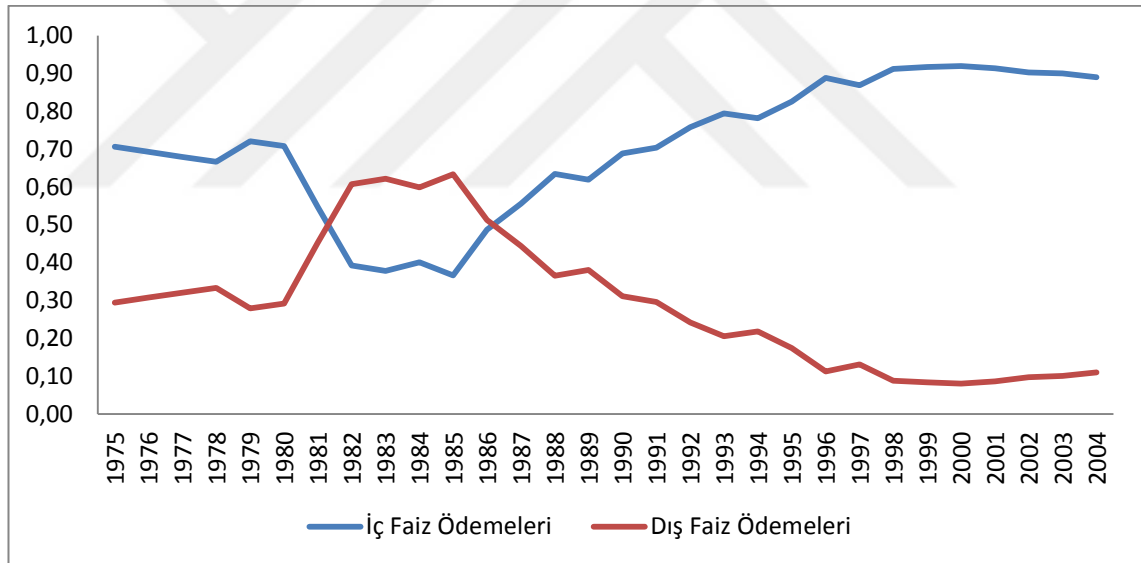
¹⁸ DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), Yayın No:1664, Ankara,1979, s.91.

Grafik 4. Konsolide Bütçe Transfer Harcamaları Alt Kalemlerinin Toplam İçindeki Payları (%)

Kaynak: <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx>

Grafik 5. Konsolide Bütçe İç ve Dış Faiz Ödemelerinin Toplam İçindeki Payları (%)

Kaynak: <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx>

Grafik 4 ve 5 birlikte değerlendirildiğinde, 80'li yılların ikinci yarısından dönem sonuna kadar, Türkiye'de kronik bir sorun olan bütçe açığını kapatmak amacıyla borçlanmaya başvurulduğu, bunun da dış borç temininde yaşanan sıkıntılar nedeniyle çoğunlukla iç kaynaklardan sağlandığı, bunun ise borçlanma faiz oranlarını yükselterek transfer harcamalarını arttırdığını söylemek mümkündür. Bu ilişkiyi bir adım daha ileriye taşıyarak, yüksek faizlerin yatırımları dışladığını, buna bağlı olarak yeterli gelir artışının sağlanamadığını ve ihtiyaç duyduğu vergiyi yeterince karşılamayan devletin bu açığını

kapatmak için tekrar borçlanmak zorunda kaldığı, böylece bu durumun kısır döngü haline geldiğini söylemek mümkündür.

Grafik 4'te göze çarpan bir başka ayrıntı da sosyal güvenliğe yönelik transferlerin 90'lı yılların ortasından itibaren artış göstermesidir. Bunun sebebi mali dengeleri bozulan sosyal güvenlik kuruluşlarının açıklarının genel bütçeden karşılanmaya başlanmasıdır (Özen, 2003, s. 214).

Bu açıklamalar ile 1965 – 1974 dönemine ait transfer harcaması kompozisyonuna ilişkin verinin bulunmaması hususu birlikte değerlendirildiğinde, ele alınan dönemde toplam harcamalar içinde transfer harcamalarının payının artmasında faiz ödemelerindeki artışın oldukça önemli olduğunu, ancak bunun tek belirleyici olmadığını söylemek mümkündür.

4. BÖLÜM: YÖNTEM

Çalışmanın teorik çerçevesinin oluşturulmasında birinci bölümde ayrıntılı olarak ele alınan modellerden esinlenilmiştir. Buna göre, söz konusu modellerde olduğu gibi, tekrar seçilmek isteyen hükümet, seçmenin takdirini kazanmak için seçim dönemlerinde kamu harcamasının kompozisyonunu seçmenin hoşuna gideceğini düşündüğü harcamaların lehinde, diğer harcamaların ise aleyhinde olacak şekilde değiştirecektir.

4.1. VERİLER VE DEĞİŞKENLER

Bu çalışmada 1965–2004 dönemi Türkiye’si, merkezi yönetim kapsamında yer alan genel bütçe rakamları üzerinden değerlendirilmiştir.¹⁹ Katsimi & Sarantides (2012), merkezi hükümete ait verilerin kullanılmasının mevcut literatür ile karşılaştırma olanağı tanınmasının yanında, iki önemli faydasının daha bulunduğunu ifade etmektedir. Birincisi, genel hükümet verileri, yerel vb. diğer tüm kamu harcamalarını kapsadığı için, bu tür verilere dayalı sonuçların yorumlanması zor olmaktadır. Genel hükümet harcamaları hem genel hem de yerel seçimlerden etkilenirken, merkezi hükümet sadece kendi bütçesi üzerinde doğrudan kontrole sahiptir. İkincisi, genel hükümet harcamalarına ait veriler ülkeler ve zamanlar arasında daha az tutarlılık göstermektedir (Katsimi & Sarantides, 2012, s. 334).

Tezde kullanılan veriler Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (TÜİK) alınmış olup, sadece iç borç stoku verisi Kalkınma Bakanlığı’ndan (Devlet Planlama Teşkilatı’ndan) temin edilmiştir. 1965 yılı öncesine ait sağlıklı ve tutarlı veri bulunmaması nedeniyle çalışma 1965 yılı sonrası dönemi kapsamaktadır. 2005 yılından itibaren analitik bütçe sınıflandırmasına geçilmesi ve genel bütçe kapsamının değişmesi nedeniyle 2004 sonrasına ait veriler kullanılmamıştır.

¹⁹ Genel bütçe kapsamında yer alan kuruluşlar ekte yer almaktadır. 2005 yılı öncesinde Türkiye’de merkezi yönetim kapsamında genel bütçe ve katma bütçe olmak üzere iki bütçe uygulaması söz konusuydu. Bu iki bütçenin toplamından genel bütçeden katma bütçeli kuruluşlara yapılan hazine yardımlarının düşülmesiyle konsolide bütçe bulunmaktaydı ve daha kapsamlı olması nedeniyle çalışmalarda genellikle konsolide bütçe rakamları kullanılmaktaydı.

Kamu harcamalarının yanı sıra, ampirik tahminlerde kullanılmak üzere farklı iktisadi değişkenler de analizlere dahil edilmiştir. Ampirik tahminlerde kullanılan değişkenler kısa tanımları ile birlikte Tablo 7’de sunulmaktadır.

Tablo 7. Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişken	Değişken Tanımı
Gelir	Reel Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) (Doğal Logaritması)
Borç	İç Borç Stoku / GSMH
Açıklık	Dış Ticaret Hacmi Oranı [(İthalat + İhracat)/GSMH]
Cari	Cari harcamalar / Toplam Harcamalar
Yatırım	Yatırım harcamaları / Toplam Harcamalar
Transfer	Transfer harcamaları / Toplam Harcamalar

Milli gelir düzeyi, iç borçlanma ve dış ticaret kamu harcamalarındaki değişimleri etkileyen etmenler olmaları itibarıyla kamu harcaması tahminlerinde kontrol değişkenler olarak belirlenmişlerdir. Kamu harcaması kararlarının ekonominin içinde bulunduğu durumdan etkilenmesi olasılığı çerçevesinde, literatürün genelinde olduğu gibi, reel GSMH düzeyi bir açıklayıcı değişken olarak kullanılmıştır. Ekonomik faaliyet düzeyinin zayıfladığı, bir başka deyişle, ekonomik daralmanın ortaya çıktığı bir ekonomide canlanma yaratmak üzere, cari ve transfer harcamalarının artması beklenirken; yatırım harcamalarının sonuçlarının orta ve uzun vadede görülebilir olması nedeniyle benzer bir etki yatırım harcamaları için söz konusu olmayabilir. Yatırım harcamalarındaki artışın, hızlandıran etkisi çerçevesinde, daha çok ekonomik genişlemeye koşut olarak ortaya çıkması beklenmektedir.

İç borçlanmanın kamu harcamaları üzerindeki etkisi ise dönemler arası bütçe dengesi çerçevesinde ele alınabilir. İç borçlanma, bir finansman kaynağı olması itibarıyla kamu harcamalarını arttırıcı etki gösterebileceği gibi; borç sürdürülebilirliğinin tehlikeye girmesi durumunda harcamaları azaltıcı etkiler de ortaya çıkarabilir. Türkiye’de borçlanmanın genel itibarıyla cari ve yatırım harcamalarının finansmanında önemli bir rol oynadığı ileri sürülebilir. Kamu gelirlerini arttırmanın daraltıcı etkileri nedeniyle, özellikle 1980 sonrası dönemde, yoğun bir şekilde borçla finansmana başvurulduğu görülmektedir. Borç yükü kritik bir düzeye ulaşmaya kadar borç oranındaki artışlar kamu harcamalarının finansmanında olumlu bir rol oynarken; kritik düzeyin üzerine çıktığı zamanlarda sürdürülebilirlik adına kamu harcamalarında kesintiler ortaya çıkacaktır.

Son olarak, bir ülkenin dış ticaretinde dışa açıklık düzeyinin de kamu harcama kompozisyonunu etkilemesi mümkündür. Dışa açıklığın muhtemel etkisi konusunda farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Ekonominin dışa açıklığı arttıkça, daha fazla ve güçlü sendikalaşma, daha büyük ölçekli toplu pazarlık gibi endüstriyel yoğunlaşmaların artacağını, bunun da sosyal güvenlik, emekli maaşları, işsizlik sigortası, mesleki eğitim gibi dış riski azaltıcı transfer harcamalarının daha fazla talep edilmesiyle sonuçlanacağını ileri süren Cameron'a (1978) benzer şekilde (Cameron 1978'den aktaran Rodrik 1998, s. 999), Rodrik (1998, s. 998 - 999) dış risklere karşı sosyal güvence olması amacıyla kamu transferlerinin yanı sıra kamu tüketimini de arttıracığını ifade etmektedir. Schuknecht (2000, s. 120 - 121) ise konuya dolaylı yoldan yaklaşarak, ticaret hacminin artmasından kaynaklanan gelir artışının hükümetin sunmakta olduğu sosyal yardımlara olan ihtiyacı azaltabileceğini, ticaret hacminin azalması durumunda ise daha fazla cari harcama gerektirebileceğini ileri sürmektedir. Transfer ve cari harcama yönelimli bu görüşlerin aksine, Sturm (2001, s. 7) dışa açık hale geldikçe dış rekabete karşı daha savunmasız hale gelen ekonomilerin, diğer şeylerin yanında, yeterli altyapı yatırımı sunarak rekabet etmek edeceğini, benzer şekilde, doğrudan yabancı yatırımcıyı çekmek için de hükümetlerin yatırım harcamalarını arttırabileceğini ileri sürmektedir. Bu çerçevede, benzer çalışmalarda olduğu gibi (Schuknecht 2000, Vergne 2009, Angelopoulos & Economides 2008, Katsimi & Sarantides, 2012), kamu harcama düzeylerinin belirleyicileri arasında dış ticaret hacminin büyüklüğünü bir kontrol değişkeni olarak kullanmanın ampirik olarak uygun olduğu düşünülmektedir.

Seçimlerin kamu harcamalarının kompozisyonu üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla, seçim tarihleri çalışmaya kukla değişken olarak eklenmiştir.

Tablo 8. Seçim Tarihleri

Genel Seçimler	Yerel Seçimler
10 Ekim 1965	2 Haziran 1968
12 Ekim 1969	9 Aralık 1973
14 Ekim 1973	11 Aralık 1977
05 Haziran 1977	25 Mart 1984
06 Kasım 1983	26 Mart 1989
29 Kasım 1987	27 Mart 1994
20 Ekim 1991	18 Nisan 1999
24 Aralık 1995	28 Mart 2004
18 Nisan 1999	-
03 Kasım 2002	-

Kaynak: www.tbmm.gov.tr, <http://www.ysk.gov.tr> ve www.yerelnet.org.tr sitelerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kukla değişkenlerden ilki olan ‘Seçim’, ampirik literatürün genelinde olduğu gibi, seçim yılına ilişkin olup, seçim yıllarında 1; diğer yıllarda 0 değerini almaktadır. Tablo 8’de, 1965–2004 yılları arasında Türkiye’de gerçekleşen seçim tarihleri gösterilmektedir.

İkinci kukla değişken seçimlerin yapılma zamanıyla ilgili olarak tanımlanmaktadır. Bazı çalışmalarda, seçimlerin önceden belirlenmiş olan bir tarihte, yani normal zamanında yapılması halinde maliye politikasındaki bozulmanın daha şiddetli olabileceği vurgulanmaktadır (Rogoff, 1990; Katsimi & Sarantides, 2012). Bunun temel nedeni, ehil olmayan iktidar partisi yöneticilerinin daha fazla çıkar sağlamak amacıyla normal sürenin sonuna kadar beklemeyi tercih etmeleridir. Ayrıca, fırsatçı bir iktidar tekrar seçilme ihtimalini arttırmak amacıyla maliye politikası araçlarını kullanmak için vaktinde yapılan seçimlerde, erken seçime göre daha fazla zamana sahiptir (Katsimi & Sarantides, 2012, s. 341).

Rogoff & Sibert (1988, s. 13)’e göre, seçimlerin yapılacağıın ilan edildiği tarih ile yapıldığı tarih arasında yeterli süre varsa, iktidar partisinin başarılı görünmeye çalışacağı şeklindeki genel kanaat kalmaya devam edecektir.²⁰ Buradan hareketle, seçimlerin normal zamanında veya erken yapılmasının farkının olup olmadığını tespit etmek amacıyla, benzer çalışmalarda (Katsimi & Sarantides 2012, Shi & Svensson 2006) olduğu gibi, genel seçimler bu çerçevede ayrıştırılmıştır. 1977 yılı dışında yapılan yerel seçimler, normal zamanında yapıldığından bu ayrıma gitmeye gerek görülmemiştir. Genel seçimlerden normal zamanında yapılanlar ‘Normal’, erken yapılanlar ‘Erken’ olarak iki kukla değişken şeklinde çalışmaya dahil edilmiştir.

Türkiye’de 1982 yılına kadar seçimler 4 yılda bir yapılmıştır. 1982 yılında yapılan anayasa değişikliği ile bu süre 5 yıla çıkarılmıştır. Dolayısıyla 1965, 1969, 1973 ve

²⁰ Literatürde, konuyla ilgili, seçimlerin içsel olarak belirlenebildiği, başka bir deyişle, erken seçimin söz konusu olduğu parlamenter demokrasiyle yönetilen ülkeler için “fırsatçı kabine” adı altında ortaya koyulan bir hipotez bulunmaktadır. Bu hipotez, hükümetlerin, tekrar seçilmek amacıyla ekonomiyi manipüle etmek yerine, erken seçime gitmek için hükümet dışı unsurlardan kaynaklanan uygun ekonomik koşulların (yüksek büyüme ve düşük enflasyon) olmasını beklediğini; ekonomik koşulların uygun olması durumunda da erken seçime gidildiğini ifade etmektedir (İto & Park, 1988, s. 234). İto & Park (1988), İto (1989), Alesina vd. (1993), Chowdhury (1993), Telatar (2000) ve Karakaş (2013) söz konusu hipotezi sınanan çalışmalar arasında yer almaktadır. Tезin kapsamına girmemesi nedeniyle, ayrıntıya girmeye gerek görülmemiştir. Daha fazla bilgi için sözü edilen çalışmalara başvurulabilir.

1977 yıllarında yapılan seçimler zamanında yapılmıştır. 1981 yılında yapılması gereken seçimler askeri darbe nedeniyle anılan tarihte değil, 1983 yılında yapılmıştır. 1983 seçimlerinin erken seçim olmadığı kesin olmakla birlikte, normal bir seçim olmadığı da açıktır. Bununla birlikte, normal seçim süresi geçtiği ve seçim yapılması muhakkak olduğu için eksikliğine rağmen normal seçim olarak ele alınmıştır.

1983'ten sonra yapılan 5 seçimin hiçbiri normal zamanında yapılamamıştır. Bunda, seçim döneminin 5 yıla çıkarılmasının önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Nitekim, 2002 yılında yapılan seçim hariç, anılan dönemde yapılan 5 seçimin tamamı 4 yıl arayla yapılmıştır. Başka bir ifadeyle, söz konusu anayasa değişikliği yapılmamış olsaydı bu seçimlerin tamamı zamanında yapılmış olacaktı. Özetle, 1983 ve öncesinde yapılan seçimler normal, sonrasında yapılan seçimler ise erken seçim olmuş, çalışmada da bu şekilde değerlendirilmiştir.

Seçimlerin harcama kalemleri üzerindeki etkisi seçim yılıyla sınırlı olmayabilmektedir. Seçim manipülasyonuna seçimden önceki yılda başlanabildiği gibi, seçimden sonraki yılda da bazı değişiklikler olabilmektedir. Ancak, Akarca & Tansel (2006, s. 96)'da da belirtildiği gibi, Türkiye'de seçmenler oy verme konusunda karar verirken bir yıldan daha uzun bir dönemi değerlendirmeye katmamaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada, benzer çalışmalarda olduğu gibi, seçim öncesi (Blais & Nadeau 1992, Schuknech 2000, Potrafke 2006, Angelopoulos & Economides 2008, Efthyvoulou 2010) ve seçim sonrası (Blais & Nadeau 1992) yılda, söz konusu değişkenlerde değişiklik olup olmadığını ölçmek amacıyla sırasıyla 'Öncesi' ve 'Sonrası' olarak adlandırılan kukla değişkenler de kullanılmıştır.

4.2. EŞBÜTÜNLEŞME

Genellikle, durağan olmayan (non-stationary) değişkenlerin doğrusal bileşimlerinin de durağan olmaması beklenmektedir. Daha genel bir ifadeyle, farklı bütünleşme (integration) derecelerine sahip olan değişkenlerin doğrusal bileşimi sonucu ortaya çıkacak olan bütünleşme derecesinin (integration order), bütünleşme derecesi en yüksek olan değişkeninkine eşit olması beklenir. Eğer, $j = 1, 2, 3, \dots, k$ için $x_{jt} \sim I(d_j)$ ise, her

biri d_j 'nci dereceden bütünleşik k tane değişkenin doğrusal bileşimi, aşağıda olduğu gibi z_t ile gösterilebilir:

$$z_t = \sum_{j=1}^k \alpha_j x_{jt} \quad (1)$$

Bu durumda, $z_t \sim I(\text{maks } d_j)$ olur. z_t doğrusal denklemi, x_{1t} 'e değişkenine göre normalleştirildiğinde, (1) numaralı eşitlik şu şekilde yeniden yazılır:

$$x_{1t} = \sum_{j=2}^k \beta_j x_{jt} + z'_t \quad (2)$$

Burada, $\beta_j = -\alpha_j/\alpha_1$ ve $z'_t = -z_t/\alpha_1$ şeklinde tanımlanmaktadır. Eğer, (2) numaralı eşitlik bir regresyon denklemi olarak düşünülüp, x_{1t} değişkeni y_t bağımlı değişkeni; z'_t değişkeni ise bu regresyonun hata değişkeni (u_t) olarak kabul edilirse, z'_t durağan olmayacağı gibi, bir de x_j 'lerin durağan olmaması durumunda içsel bağımlılık sergileyecektir. (2) numaralı denklem, En Küçük Kareler (EKK) yöntemi ile tahmin edilip, bu regresyonun hata değişkeni, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin bir doğrusal bileşimi şeklinde yazıldığında,

$$\hat{u}_t = y_t - \hat{\beta}_2 x_{2t} - \hat{\beta}_3 x_{3t} - \dots - \hat{\beta}_k x_{kt} \quad (3)$$

$I(1)$ olan değişkenlerin doğrusal bileşimlerini ifade eden $\hat{u}_t$ de $I(1)$ olacaktır. Bu doğrusal bileşimin, $I(0)$ olan bir $\hat{u}_t$ değişkeni yaratması durumunda, bu doğrusal bileşim bir eşbütünleşme (cointegration) ilişkisi olarak adlandırılacaktır. Bir başka deyişle, $I(1)$ olan y_t ve x_{jt} değişkenlerinin doğrusal bileşimlerinin $I(0)$ olması durumunda, y_t ve x_{jt} 'lerin eşbütünleşik (cointegrated) olduğu kabul edilmektedir. (3) numaralı doğrusal ilişkinin durağan olması eşbütünleşme olarak ifade edilmektedir.

4.2.1. Hata Düzeltme Modelleri

Tek değişkenli modelleme kapsamında, durağan olmayan $I(1)$ değişkenlerin birinci farkının alınarak durağan hale getirilmesi doğru bir yaklaşım olarak kabul görebilirken; çok değişkenli modellerde değişkenler arasındaki ilişki önemli olduğu için, bir değişkenin birinci farkının alınmasından kaynaklanan bilgi kaybı nedeniyle müdahale ile durağanlaştırma kabul gören bir yaklaşım değildir. Örneğin, her ikisi de $I(1)$ olan x_t ve y_t değişkenleri ile oluşturulan şu şekildeki bir birinci fark modelinde,

$$\Delta y_t = \beta \Delta x_t + \varepsilon_t \quad (4)$$

β katsayısı, x_t ve y_t değişkenleri arasındaki ilişkiden çok bu değişkenlerin değişimleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu yaklaşım istatistiksel olarak geçerli olmakla birlikte, saf birinci fark modellerinin uzun dönem çözümü bulunmamaktadır. Ekonometride kullanılan uzun dönem kavramı, değişkenlerin bir uzun dönem değerine yakınsadıktan sonra değişmemesini ifade eder; yani, $x_t = x_{t-1} = x$; $y_t = y_{t-1} = y$. Bu nedenle, uzun dönemde (4) numaralı denklemdeki farkların değeri sıfır olup, x_t ve y_t değişkenleri arasında bir uzun dönem ilişkisinden söz edilemeyecektir.

Ancak, x_t ve y_t değişkenlerinin eşbütünleşik olmaları durumunda, değişkenlerin hem birinci farklarının ve hem de gecikmeli değerlerinin bir doğrusal bileşimi kullanılarak oluşturulan ve hata düzeltme modeli olarak adlandırılan bir modelde, hem uzun dönem hem de kısa dönem ilişkilerini bulmak olanaklı olmaktadır:

$$\Delta y_t = \beta_1 \Delta x_t + \beta_2 (y_{t-1} - \gamma x_{t-1}) + \varepsilon_t \quad (5)$$

Bu modelde, $(y_{t-1} - \gamma x_{t-1})$ değişkeni hata düzeltme değişkeni; β_2 ise hata düzeltme katsayısı (error-correction coefficient) ya da uyum katsayısı (adjustment coefficient) olarak adlandırılmaktadır. y_t ve x_t 'nin γ eşbütünleşme katsayısıyla eş bütünleşik olduğu varsayıldığında, bileşenler $I(1)$ olmasına rağmen $(y_{t-1} - \gamma x_{t-1})$ ile gösterilen hata düzeltme değişkeni $I(0)$ olacaktır. Dolayısıyla, (5) numaralı denklem, iki aşamalı olarak EKK yöntemi ile tahmin edilebilir. İlk aşamada, $y_t = \gamma x_t + e_t$ regresyonu tahmin edilip; ikinci aşamada, bu tahminden elde edilen hata tahminleri ($\hat{e}_t$) bir gecikmesi alınarak (5) numaralı denkleme hata düzeltme değişkeni olarak dahil edilir ve denklem EKK yöntemi ile tahmin edilir. Kısa dönem dinamiklerini yansıtan hata düzeltme modellerinde, bağımlı değişkendeki değişimlerin kaynağının, bağımsız değişkendeki değişimler (Δx_t) ile bir önceki dönem meydana gelmiş olan $(y_{t-1} - \gamma x_{t-1})$ ile gösterilen uzun dönem ilişkisinden sapmaların düzeltilmesine yönelik değişimlerin toplamından oluştuğu varsayılmaktadır. Bir hata düzeltme modelinde, eşbütünleşme katsayısı olarak da adlandırılan γ katsayısı, x ve y değişkenleri arasındaki uzun dönemli ilişkiyi ortaya koyarken; β_1 katsayısı x ve y değişkenleri arasındaki kısa dönem ilişkisini tanımlamaktadır. Hata düzeltme ya da uyum katsayısı olarak adlandırılan β_2 ise, x ve y

değişkenleri arasındaki uzun dönem ilişkisinde kısa dönemde ortaya çıkan sapmaların dengeye geri dönme hızını ve düzeltilen denge hatasının oranını ölçmektedir.

4.2.2. Eşbütünleşme Sınamaları

4.2.2.1. Tek Denklemlili Regresyona Dayalı Eşbütünleşme Sınaması

Birden fazla ($k-1$ adet) bağımsız değişkene sahip bir regresyon denkleminde,

$$y_t = \gamma_1 + \gamma_2 x_{2t} + \gamma_3 x_{3t} + \dots + \gamma_k x_{kt} + e_t \quad (6)$$

y_t ve $x_{2t}, x_{3t}, \dots, x_{kt}$ değişkenleri arasında bir eşbütünleşme ilişkisi varsa bu tahminin hata değişkenleri durağan olacak; değilse durağan olmayacaktır. Hata tahminlerinin durağan olup olmadığı,

$$\Delta e_t = \delta e_{t-1} + v_t \quad (7)$$

sınama denkleminde $H_0: \delta = 0$ hipotezinin, Dickey-Fuller (DF) veya Genişletilmiş (Augmented) Dickey-Fuller (ADF) birim kök istatistikleri kullanılarak sınanması ile gerçekleştirilmektedir. Bu sınama istatistiklerinin dağılımının Engle & Granger (1987) tarafından türetilmiş olması nedeniyle, bu eşbütünleşme sınaması Engle-Granger sınaması olarak adlandırılmaktadır. Aslında, bir birim kök sınaması olan Engle-Granger eşbütünleşme sınamasında, boş ve alternatif hipotezler, sırasıyla, $H_0: e_t \sim I(1)$ ve $H_1: e_t \sim I(0)$ olarak ifade edilmektedir. Boş hipotez, birim kökün varlığına, yani, eşbütünleşmenin olmadığına işaret ederken; alternatif hipotez hataların durağan olduğunu, yani, y_t ve $x_{2t}, x_{3t}, \dots, x_{kt}$ değişkenleri arasında bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığını gösterir. Boş hipotezin reddedilememesi durumunda, (6) numaralı denklem, her bir değişkenin birinci farkı alınarak tahmin edilmek durumundadır. Bu durum, (6) numaralı denklem ile ifade edilen iktisadi modelde uzun dönem denge çözümünün bulunmadığı anlamına gelmektedir. Öte yandan, boş hipotezin reddedilmesi durumunda ise, söz konusu iktisadi değişkenler arasında durağan bir uzun dönem ilişkisinin olduğu ve bu değişkenler arasındaki kısa dönem ilişkisinin de

$$\Delta y_t = \beta_{12} \Delta x_{2t} + \beta_{13} \Delta x_{3t} + \dots + \beta_{1k} \Delta x_{kt} + \beta_2 (y_{t-1} - \gamma_1 - \gamma_2 x_{2,t-1} - \gamma_3 x_{3,t-1} - \dots - \gamma_k x_{k,t-1}) + v_t \quad (8)$$

şeklinde ifade edilen bir hata düzeltme modeli çerçevesinde incelenmesinin olanaklı olduğu anlamına gelmektedir.

Engle-Granger yöntemi, değişkenler arasında çift yönlü bir nedenselliğin bulunma olasılığını ve birinci aşamada (6) numaralı denklem ile tahmin edilen eşbütünleşme ilişkisine ilişkin herhangi bir analizin yapılma gereğini göz ardı etmesi nedeniyle ekonometrik olarak yetersiz bulunmaktadır.

Yalnızca, x_t ve y_t değişkenlerini içeren iki değişkenli bir eşbütünleşme ilişkisi tahmininde, bu iki değişken arasında yalnızca 1 tane durağan doğrusal bileşim (eşbütünleşme ilişkisi) olabilirken; y_t ve $x_{2t}, x_{3t}, \dots, x_{kt}$ değişkenlerini içeren k değişkenli bir durumda ise, k tane değişkenden oluşan bir denklem sistemi söz konusu olur, ve bu durumda, $r \leq k - 1$ olmak koşuluyla r tane doğrusal bağımsız eşbütünleşme ilişkisi olabilir. Engle-Granger yaklaşımında, değişken sayısına bakılmaksızın en fazla bir eşbütünleşme ilişkisinin bulunduğu varsayılırken; Johansen eşbütünleşme yaklaşımında r tane eşbütünleşme ilişkisinin tamamını belirlemeye olanak tanıyan bir denklem sistemi tahmini yapılmaktadır.

Johansen yönteminin Engle-Granger yöntemine göre üstün tarafı, yalnızca değişkenler arasında birden fazla eşbütünleşme ilişkisi olabileceğini göz önünde bulunduruyor olması değil, aynı zamanda, eşbütünleşme ilişkisi içerisinde yer alan değişkenlerin bu ilişkiye olan etkilerinin de çeşitli hipotezler çerçevesinde sınanmasının olanaklı olmasıdır.

4.2.2.2. Denklem Sistemine Dayalı Eşbütünleşme Sınaması

Johansen eşbütünleşme yaklaşımı, her biri $I(1)$ olan ve aralarında eşbütünleşme olup olmadığı incelenen g adet ($g \geq 2$) değişkenin p gecikme kullanılarak bir vektör otoregresyon (vector-autoregression – VAR) denklem sistemi

$$\begin{matrix} y_t & = & A_1 y_{t-1} & + & A_2 y_{t-2} & + & \dots & + & A_p y_{t-p} & + & u_t \\ (g \times 1) & & (g \times g) & & (g \times 1) & & (g \times g) & & (g \times 1) & & (g \times 1) \end{matrix} \quad (9)$$

ile modellenmesini temel almaktadır. (9) numaralı denklemde yer alan y_t , $g \times 1$ boyutlu bir değişken vektörüdür. Bu vektörde yer alan değişkenler arasında eşbütünleşme

olması durumunda, (9) numaralı denklemin bir vektör hata düzeltme modeli (vector error correction - VECM) şeklinde gösterimi mümkün olmaktadır:

$$\Delta y_t = \Pi y_{t-1} + \Gamma_1 \Delta y_{t-1} + \Gamma_2 \Delta y_{t-2} + \dots + \Gamma_p \Delta y_{t-p} + u_t \quad (10)$$

Bu gösterimde, $\Pi = (\sum_{i=1}^p A_i) - I$ ve $\Gamma_i = -\sum_{j=i+1}^p A_j$ şeklinde tanımlanan $g \times g$ boyutlu matrislerdir. Π matrisi, uzun dönem katsayı matrisi olup, $r < g$ koşulunu sağlayan indirgenmiş bir ranka sahip olması halinde, rankları r olan α ve β olarak adlandırılan $g \times r$ boyutlu iki matrisin çarpımı ($\Pi = \alpha\beta'$) halinde yazılabilmektedir. Burada r , denklem sistemine dayalı eşbütünleşme yaklaşımında birden fazla olma ihtimali olan eşbütünleşme ilişkilerinin sayısını gösterirken; α matrisi uyum katsayılarını, β matrisinin her sütunu ise eşbütünleşme ilişkilerini, dolayısıyla da eşbütünleşme katsayılarını içermektedir.

Johansen yaklaşımı, y_t vektöründe yer alan değişkenler arasında bir eşbütünleşmenin olup olmadığının sınanmasının yanı sıra; eşbütünleşme olması durumunda, kaç adet eşbütünleşme ilişkisinin olduğunun belirlenmesine de olanak tanımaktadır. Bu çerçevede, Π matrisinin rankının $r = 0$ olması eşbütünleşme olmadığını gösterirken; rankın $0 < r < g$ olması y_t vektöründe yer alan değişkenler arasında r adet eşbütünleşme ilişkisinin söz konusu olduğu anlamına gelmektedir. Eşbütünleşme rankı, Π matrisinin öz değerlerinin (eigen values) sayısının belirlenmesi yoluyla belirlenmektedir. λ_i sembolü ile gösterilen öz değerler $\lambda_1 \geq \lambda_2 \geq \dots \geq \lambda_g$ şeklinde artarak sıralanır; mutlak değerleri birden küçük pozitif değerlerdir. Eşbütünleşme rankının r olması için, $\lambda_1 \geq \lambda_2 \geq \dots \geq \lambda_r$ öz değerlerinin sıfırdan farklı, yani, istatistiksel olarak anlamlı; $\lambda_{r+1} \geq \lambda_{r+2} \geq \dots \geq \lambda_g$ öz değerlerinin ise anlamsız olması gerekmektedir.

Johansen eşbütünleşme analizi yaklaşımında, özdeğerlerin istatistiksel anlamlılıkları, $\lambda_{\text{trace}}(r) = -T \sum_{i=r+1}^g \ln(1 - \hat{\lambda}_i)$ ve $\lambda_{\text{max}}(r, r+1) = -T \ln(1 - \hat{\lambda}_{r+1})$ ifadeleriyle tanımlanan iki istatistikle sınanmaktadır. Birinci istatistik, r adet eşbütünleşme vektörü olduğunu belirten boş hipotezin, g adet eşbütünleşme vektörü olduğunu belirten alternatif hipoteze karşı sınanmasını sağlarken; ikinci istatistik, r adet eşbütünleşme vektörü olduğunu belirten boş hipotezin, $r+1$ adet eşbütünleşme vektörü olduğunu

belirten alternatif hipoteze karşı sınanmasını sağlamaktadır. Bu sınama istatistikleri standart dağılımlara sahip olmadıkları için, Johansen & Juselius (1990) her iki istatistik için de kritik değerler bulmuşlardır. Sınama istatistiğinin kritik değerden büyük olması durumunda, r adet eşbütünleşme vektörü olduğunu ifade eden boş hipotez reddedilir; λ_{trace} için r 'den daha fazla, λ_{max} için ise $r + 1$ adet eşbütünleşme ilişkisi olduğunu ifade eden alternatif hipotezler kabul edilir. Sınama süreci, bir sonraki boş hipotez reddedilemeyinceye kadar devam eder. $r = 0$ boş hipotezinin sınanması ile başlayan Johansen yaklaşımında, bu hipotezin başlangıçta reddedilememesi, hiç eşbütünleşme vektörü olmadığı sonucunu ortaya çıkarır ki, bu durumda eşbütünleşme analizine son verilir.

Johansen eşbütünleşme analizinde, tahmin edilen eşbütünleşme vektörü uzun dönem ilişkisini yansıtırken; hata düzeltme denklemleri eşbütünleşme ilişkisini oluşturan değişkenlerin kısa dönem dinamiklerini yansıtmaktadır. Hata düzeltme denklemlerindeki hata düzeltme katsayısının istatistiksel olarak anlamsız olması, denklemin bağımlı değişkeninin uzun dönem ilişkisinde dışsal olduğu anlamına gelmektedir. Bu çerçevede, uzun dönem ilişkisinin bağımlı değişkeni olan değişkene ait hata düzeltme denkleminde hata düzeltme katsayısının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olması, aynı zamanda, eşbütünleşmenin de var olduğunun bir göstergesi olacaktır.

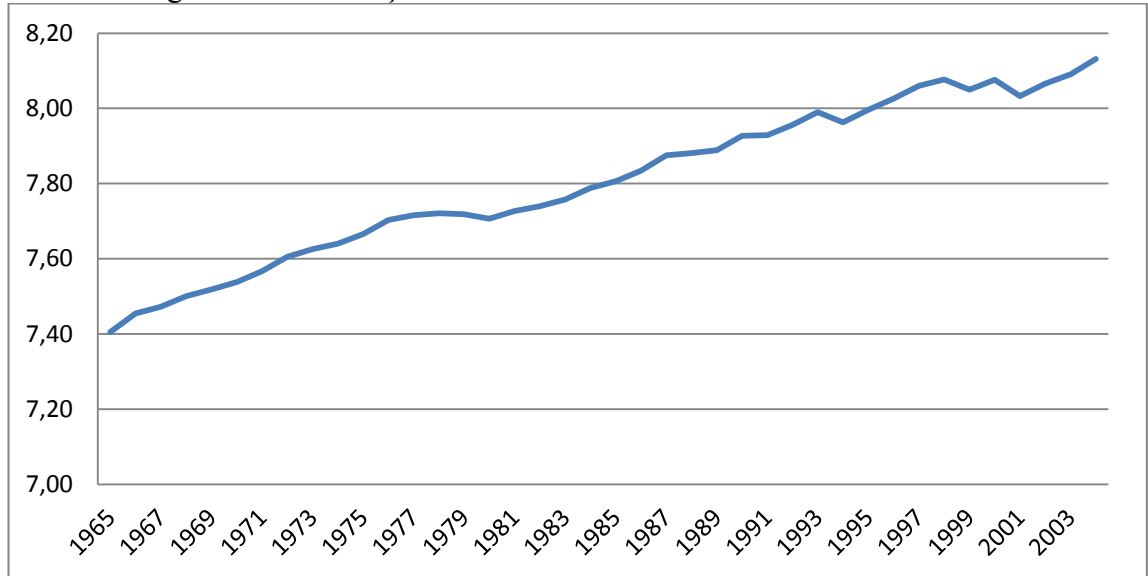
5. BÖLÜM: TAHMİNLER

5.1. DURAĞANLIK SINAMASI SONUÇLARI

Zaman serisi analizlerinde öncelikle serinin durağan olup olmadığının bilinmesi gerekmektedir. Bir zaman serisinin ortalaması ve varyansı zaman içinde sistematik olarak değişmiyor ise bu seri durağandır (Gujarati, 2004, s. 26).

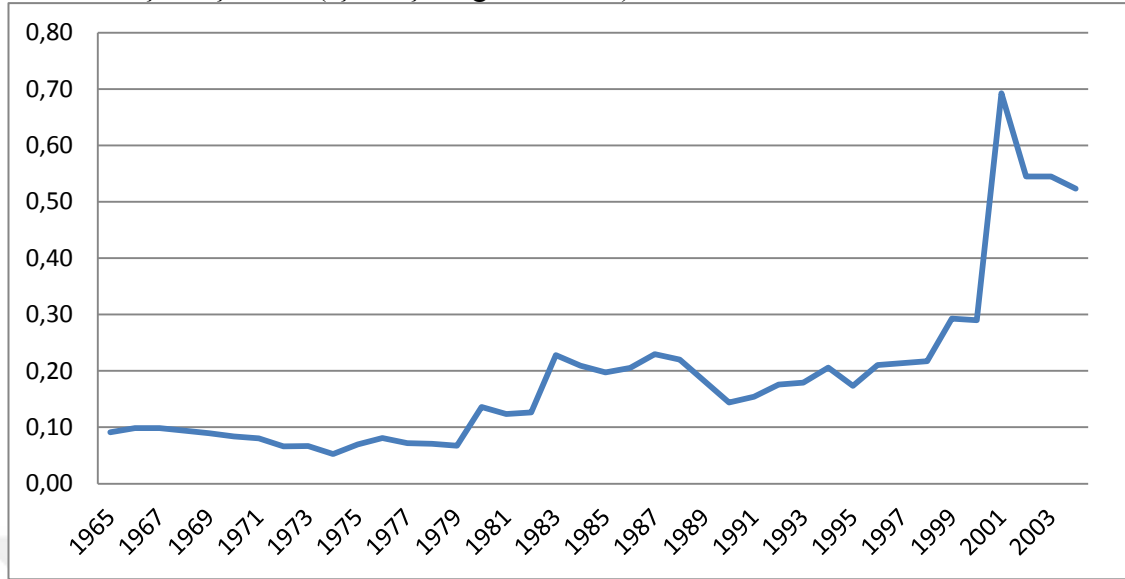
Serilerin durağanlığı, öncelikle her bir serinin zaman içindeki seyrini gösteren bir grafik yardımıyla incelenebilir. Kamu harcama alt kalemlerinin toplam harcamalar içindeki payının zaman içindeki seyrine daha önce üçüncü bölümde Grafik 3'te yer verilmişti. Kamu harcamalarının belirleyicileri olarak seçilmiş olan reel GSMH, iç borç oranı ve dış ticaret hacminin GSMH'ya oranına ilişkin zaman serilerinin grafikleri ise sırasıyla aşağıdaki Grafik 6, 7 ve 8'de verilmektedir. Söz konusu grafiklerden de anlaşılacağı üzere, serilerin hepsi genel olarak zamanla artış göstermekte, başka bir deyişle, seriler yukarı yönlü bir genel eğilim sergilemektedirler. Bu durum, serilerin durağan olmadığına işaret etmektedir.

Grafik 6. Logaritması Alınmış Reel GSMH

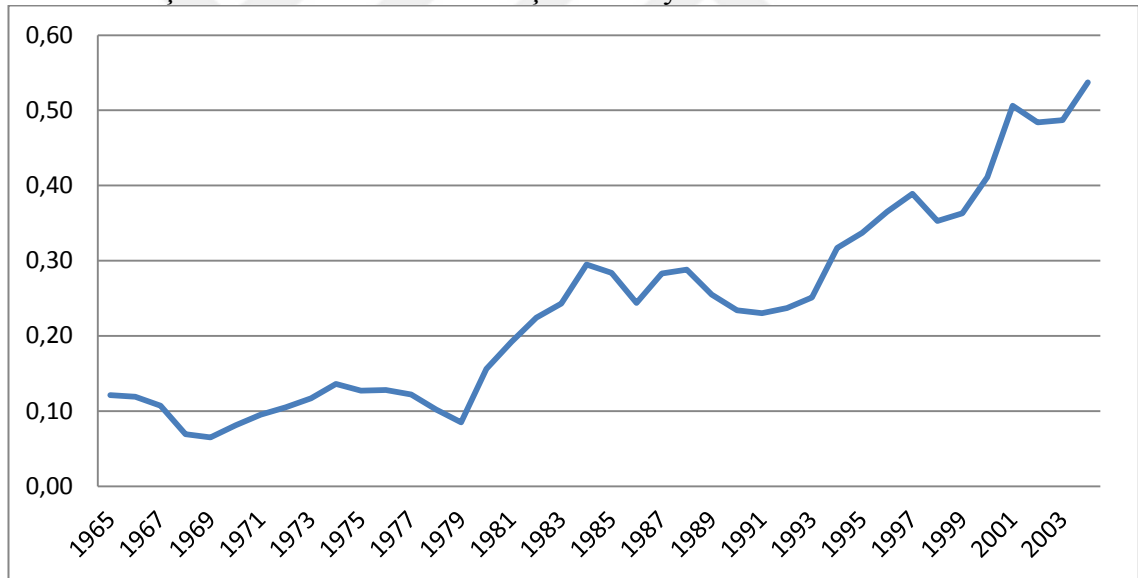
Kaynak: TÜİK

Grafik 7. İç Borç Oranı (İç Borç Stoğu / GSMH)

Kaynak: 1965–1979 arası DPT (1965–1969 arasını Özbilen (2012) aktarmıştır), 1980–2004 arası TÜİK.

Grafik 8. Dış Ticaret Hacminin GSMH İçindeki Payı

Kaynak: TÜİK

Ancak, serilerin grafikleri durağanlık hakkında bir fikir verse de, kesin sonuç alabilmek için, bunların sınanması gerekmektedir. Durağanlığın sınanmasına yönelik farklı sınamalar bulunmaktadır. Bu çalışmada Dickey & Fuller (1981) tarafından geliştirilen ve yaygın olarak kullanılan “Genişletilmiş Dickey-Fuller” (ADF) birim kök sınaması kullanılmıştır. Burada kullanılan denklem aşağıdaki şekildedir:

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \beta_2 t + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \alpha_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (11)$$

Bu denklemde, Y_t durağan olup olmadığı analiz edilen değişken, t genel eğilim değişkeni, ΔY_{t-i} ile gösterilen gecikmeli farklar ise Dickey-Fuller sınama denkleminin genişletilmiş halidir. Sınama denkleminin genişletilmesinin amacı, ADF sınamasının sağlıklı sonuç vermesi için bu denklemdeki hataların ardışık bağımlılığını gidermektir. Denklemde p ile ifade edilen gecikme uzunluğu, genelde Akaike veya Schwarz bilgi kriterleri kullanılarak belirlenmektedir. Bu çalışmada Schwarz bilgi kriterinin kullanılması tercih edilmiştir.

Birim kök sınaması, (11) numaralı sınama denkleminde δ katsayısının istatistiksel anlamlılığının belirlenmesi ile gerçekleştirilir. Bu sınama, tahmin edilen δ katsayısına ilişkin t -istatistiğinin MacKinnon kritik değerleri ile karşılaştırılmasıyla yapılır. Eğer, ADF t -istatistiğinin mutlak değeri kritik değerden büyükse, sınaması yapılan zaman serisinin durağan olduğu sonucuna varılır. Aksi takdirde seri durağan değildir; birim köke sahiptir.

Bu test için (11) numaralı denklem, hem trend dahil edilerek hem de trend hariç tutularak ayrı ayrı tahmin edilmiştir. ADF sınama denkleminin genişletilmiş kısmında kaç gecikme olması gerektiğine maksimum gecikme uzunluğu beş iken Schwarz bilgi kriteri kullanılarak karar verilmiştir. ADF birim kök testinin sonuçları Tablo 9'da verilmektedir. Tablodan görüleceği üzere, düzeyleri kullanılarak hem trendsiz hem de trendli olarak birim kök sınamasına tabi tutulan değişkenlerin hiç biri durağan bulunamamıştır. Birinci farkları alındıktan sonra ise, değişkenlerin tümünün % 1 anlamlılık düzeyinde durağan hale geldiği görülmektedir. Başka bir deyişle, kamu harcamaları ile belirleyenleri arasındaki iktisadi ilişkinin ekonometrik tahmininde

Tablo 9. ADF Birim Kök Sınaması Sonuçları (H_0 : Birim Kök)

Değişkenler	Düzy		Birinci Fark	
	Sabit Terim	Sabit Terim Trend	Sabit Terim	Sabit Terim Trend
Gelir	-1.44	-3.01	-6.96***	-6.95***
Borç	-0.82	-2.40	-8.41***	-8.60***
Açıklık	0.85	-2.01	-4.92***	-5.18***
Cari	-0.89	-2.19	-6.14***	-6.09***
Yatırım	-148	-1.77	-4.99***	-4.92***
Transfer	-0.92	-2.73	-6.18***	-6.10***

*** % 1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

standart EKK yönteminin kullanılamayacağı; bu nedenle, durağan olmayan değişkenlerle tahmin yapılmasını olanaklı kılan analiz yöntemlerine başvurulması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, tezin bundan sonraki bölümlerinde, durağan olmayan değişkenlerin doğrusal bileşimlerinin durağan bir ilişki yaratıp yaratmayacağının belirlenmesine ilişkin eşbütünleşme analizine yer verilecektir.

5.2. JOHANSEN EŞBÜTÜNLEŞME SINAMASI SONUÇLARI

Siyasal seçimlerin kamu harcamaları üzerindeki ampirik etkilerinin, hem genel hem de yerel seçimler için ayrı ayrı incelenmesi nedeniyle, eşbütünleşme analizlerine ilişkin sonuçlar bu ayırım gözetilerek iki ayrı ana başlık altında sunulmaktadır. Her başlık altında ise, tezde kullanılan üç harcama türünün her biri için ayrı ayrı eşbütünleşme analizi gerçekleştirilmektedir. Yapılan tahminlerde, seçimlerin harcamalar üzerindeki etkisini yansıtmak üzere seçimlere ilişkin farklı durumları yansıtan kukla değişkenler kullanılmıştır. Örneğin, seçim öncesi ve sonrası yılları temsilen, sırasıyla, ‘Öncesi’ ve ‘Sonrası’ adı verilen kukla değişkenler kullanılırken; zamanında ve erken yapılan seçimler, sırasıyla, ‘Normal’ ve ‘Erken’ kukla değişkenleri ile birbirlerinden farklılaştırılmışlardır. Kukla değişkenlerin de dahil edilmesiyle elde edilen eşbütünleşme sinama sonuçlarının, kamu harcamaları, ulusal reel gelir, kamu kesimi borçluluk oranı ve dışa açıklık oranı değişkenleri arasında eşbütünleşme olduğuna ilişkin istatistiksel kanıt sağlaması halinde; seçim dönemlerinde cari, yatırım ve transfer harcamalarının ne şekilde etkilendiği hata düzeltme modelleri çerçevesinde incelenmektedir.²¹

5.2.1. Genel Seçimler

5.2.1.1. Cari Harcamalar

Aşağıdaki Tablo 10’dan görüleceği üzere, cari harcamaların toplam içindeki payı, reel ulusal gelir, kamu kesimi borçluluk oranı ve dış ticarete açıklık oranı arasındaki eşbütünleşme ilişkisi incelenirken, seçim öncesi yıllar için 1 değerini alan kukla

²¹ Kukla değişken kullanımının eşbütünleşme sinaması istatistiklerinin dağılımını bozması nedeniyle, sinamalar kukla değişken kullanılmadan da gerçekleştirilmiş ve sonuçların değişmediği saptanmıştır.

değişken (Öncesi) tahminlere dışsal bir değişken olarak dahil edildiğinde, λ_{trace} ve λ_{max} istatistiklerinin her ikisine göre de, en fazla 2 eşbütünleşme ilişkisinin olduğunu ifade eden boş hipotez reddedilememiştir. Başka bir deyişle, söz konusu değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi bulunmaktadır.

Tablo 10. Cari Harcamalar Eşbütünleşme Sınama Sonuçları

H_0 :	Öz Değer	λ_{trace}	Kritik Değer (% 5)	λ_{max}	Kritik Değer (% 5)
Kukla değişken : Öncesi					
$r = 0$	0.855	105.8	47.86	65.69	27.58
$r \leq 1$	0.626	40.15	29.79	33.44	21.13
$r \leq 2$	0.179	6.709	15.49	6.689	14.26
$r \leq 3$	0.001	0.019	3.841	0.019	3.841

Gecikme uzunluğu: 4

5.2.1.2. Yatırım Harcamaları

Cari harcamalar yerine, yatırım harcamaları dahil edilerek yapılan eşbütünleşme sınamalarının sonuçlarında, tanımlanan seçim kukla değişkenlerinin birçoğunun yer aldığı ilişkilerde eşbütünleşme olduğu belirlenmiştir. Tablo 11'den görüleceği üzere, seçimlerin olduğu yılları gösteren 'Seçim' kukla değişkeni, seçimlerin bir yıl sonrasını gösteren 'Sonrası' kukla değişkeni ve seçimlerin normal seçim takvimine uygun olanları ile erken yapılanları birbirinden ayırt etmeyi amaçlayarak oluşturulan 'Normal' ve 'Erken' kukla değişkenleri içeren eşbütünleşme ilişkilerinde, yatırım harcaması, gelir düzeyi, borç oranı ve dışa açıklık değişkenleri arasında eşbütünleşmelerin olduğu istatistiksel olarak kanıtlanmaktadır.

5.2.1.3. Transfer Harcamaları

Cari harcamalar ve yatırım harcamaları dışında, transfer harcamaları temel alınarak yapılan eşbütünleşme sınaması sonuçları da, 'Seçim', 'Sonrası', 'Erken' ve 'Normal' olarak adlandırılan kukla değişkenlerin dahil edildiği durumlarda istatistiksel olarak anlamlı eşbütünleşme ilişkilerinin varlığına işaret etmektedir. Transfer harcamalarının toplam harcamalar içindeki payında 1990 yılında gözlemlenen aşırı düşüşün etkisinin de 1990 yılında 1, diğer yıllarda 0 değerini alan bir kukla değişken (D1990) ile tahminlere dahil edildiği eşbütünleşme sınama sonuçları Tablo 12'de yer almaktadır. Tüm sınama

sonuçları, transfer harcamaları, gelir düzeyi, borçluluk oranı ve dışa açıklık oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı eşbütünleşme ilişkileri olduğunu göstermektedir.

Tablo 11. Yatırım Harcamaları Eşbütünleşme Sınama Sonuçları

$H_0:$	Öz Değer	λ_{trace}	Kritik Değer (% 5)	λ_{max}	Kritik Değer (% 5)
Kukla değişken : Seçim					
$r = 0$	0.897	167.4	63.88	77.39	32.12
$r \leq 1$	0.770	89.98	42.92	49.99	25.82
$r \leq 2$	0.595	39.99	25.87	30.72	19.39
$r \leq 3$	0.239	9.269	12.52	9.269	12.52
Kukla değişken : Sonrası					
$r = 0$	0.856	162.9	63.88	65.78	32.12
$r \leq 1$	0.818	97.18	42.92	57.88	25.82
$r \leq 2$	0.566	39.31	25.87	28.38	19.39
$r \leq 3$	0.275	10.93	12.52	10.93	12.52
Kukla değişken : Erken ve Normal					
$r = 0$	0.891	172.2	63.88	75.29	32.12
$r \leq 1$	0.816	96.92	42.92	57.56	25.82
$r \leq 2$	0.606	39.36	25.87	31.63	19.39
$r \leq 3$	0.203	7.732	12.52	7.732	12.52

Gecikme uzunluğu: 5

Tablo 12. Transfer Harcamaları Eşbütünleşme Sınama Sonuçları

$H_0:$	Öz Değer	λ_{trace}	Kritik Değer (% 5)	λ_{max}	Kritik Değer (% 5)
Kukla değişken : Seçim ve D1990					
$r = 0$	0.713	95.74	47.86	43.74	27.58
$r \leq 1$	0.568	51.99	29.79	29.41	21.13
$r \leq 2$	0.472	22.59	15.49	22.33	14.26
$r \leq 3$	0.007	0.254	3.841	0.254	3.841
Kukla değişken : Sonrası ve D1990					
$r = 0$	0.719	91.19	47.86	44.48	27.58
$r \leq 1$	0.528	46.71	29.79	26.25	21.13
$r \leq 2$	0.439	20.46	15.49	20.23	14.26
$r \leq 3$	0.007	0.232	3.841	0.232	3.841
Kukla değişken : Erken, Normal ve D1990					
$r = 0$	0.789	105.3	47.86	54.60	27.58
$r \leq 1$	0.554	50.73	29.79	28.29	21.13
$r \leq 2$	0.473	22.43	15.49	22.42	14.26
$r \leq 3$	0.000	0.011	3.841	0.011	3.841

Gecikme sayısı: 4

5.2.2.Yerel Seçimler

Merkezi hükümet harcamalarının genel seçimlerden etkilenebileceği gibi, yerel yönetim seçimlerinden de etkilenmesinin olası olması nedeniyle, benzer eşbütünleşme analizleri bir kez de yerel seçimlere ait kukla değişkenler kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Cari harcamalar için yapılan tahminlerde herhangi bir eşbütünleşme ilişkisine

rastlanamazken; yatırım ve transfer harcamaları için gerçekleştirilen eşbütünleşme sınamaları bu harcama türleri ile gelir düzeyi, borç ve açıklık oranı arasında eşbütünleşme ilişkilerinin varlığına işaret etmektedir.

5.2.2.1. Yatırım Harcamaları

Yatırım harcamaları ilişkisine bir kez ‘Seçim’; bir kez de ‘Sonrası’ kukla değişkenlerinin dahil edilmesi ile elde edilen eşbütünleşme sınama sonuçları Tablo 13’te sunulmaktadır. Bu sonuçlara göre, yatırım harcamaları, gelir, borç oranı ve açıklık değişkenleri arasında eşbütünleşme ilişkisi bulunmaktadır.

Tablo 13. Yatırım Harcamaları Eşbütünleşme Sınama Sonuçları

H_0 :	Öz Değer	λ_{trace}	Kritik Değer (% 5)	λ_{max}	Kritik Değer (% 5)
Kukla değişken: Seçim					
$r = 0$	0.838	121.9	47.86	61.96	27.58
$r \leq 1$	0.689	59.91	29.79	39.73	21.13
$r \leq 2$	0.442	20.18	15.49	19.81	14.26
$r \leq 3$	0.011	0.367	3.841	0.367	3.841
Kukla değişken: Sonrası					
$r = 0$	0.838	111.6	47.86	61.91	27.58
$r \leq 1$	0.604	49.68	29.79	31.54	21.13
$r \leq 2$	0.407	18.15	15.49	17.75	14.26
$r \leq 3$	0.012	0.399	3.841	0.399	3.841

Gecikme uzunluğu: 5

5.2.2.2. Transfer Harcamaları

Tablo 14’ten görüleceği üzere, transfer harcamalarına ait sonuçlar yatırım harcamalarının aynısıdır. Transfer harcamaları, gelir, borç oranı ve açıklık değişkenleri arasında istatistiksel anlamlılığa sahip eşbütünleşme ilişkisi bulunmaktadır.

Buraya kadar gerçekleştirilen ekonometrik analizler, genel ve yerel seçimlerin, kamu harcamaları kompozisyonu üzerindeki etkilerini incelemek üzere cari, yatırım ve transfer harcamaları gibi temel kamu harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı ile kamu harcamalarının olası belirleyicileri arasında uzun dönem ilişkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Granger gösterim kuramı (representation theorem) çerçevesinde, uzun dönem ilişkisine sahip bu makroekonomik büyüklüklerin kısa dönem dinamiklerini yansıtan bir hata düzeltme gösteriminin mümkün olduğu ifade

edilmektedir. Bu kapsamda, tezin bundan sonraki bölümlerinde eşbütünleşme analizi hata düzeltme modelleri tahminleri çerçevesinde ele alınmaktadır.

Tablo 14. Transfer Harcamaları Eşbütünleşme Sınaması Sonuçları

H_0 :	Öz Değer	λ_{trace}	Kritik Değer (% 5)	λ_{max}	Kritik Değer (% 5)
Kukla değişken: Seçim ve D1990					
$r = 0$	0.855	115.7	47.86	67.51	27.58
$r \leq 1$	0.529	48.19	29.79	26.35	21.13
$r \leq 2$	0.425	21.84	15.49	19.39	14.26
$r \leq 3$	0.067	2.446	3.841	2.446	3.841
Kukla değişken: Sonrası ve D1990					
$r = 0$	0.821	114.2	47.86	60.12	27.58
$r \leq 1$	0.544	54.08	29.79	27.51	21.13
$r \leq 2$	0.497	26.56	15.49	24.05	14.26
$r \leq 3$	0.069	2.516	3.841	2.516	3.841

Gecikme uzunluğu: 4

5.3.EŞBÜTÜNLEŞME ve HATA DÜZELTME MODELİ TAHMİNLERİ

Seçimlerin kamu harcamalarının kompozisyonu üzerindeki etkisini analiz etmek amacıyla kurulan hata düzeltme modellerine ilişkin tahminler, önce genel seçimler, daha sonra da yerel seçimler için ayrı ayrı gerçekleştirilmektedir. Hata düzeltme modellerine temel oluşturması amacıyla tahmin edilen uzun dönem ilişkisi şu eşbütünleşme denklemi ile gösterilirken;

$$\widehat{Harcama}_t = \hat{\gamma}_1 + \hat{\gamma}_2 Trend_t + \hat{\gamma}_3 Gelir_t + \hat{\gamma}_4 Borç_t + \hat{\gamma}_5 Açıklık_t \quad (12)$$

söz konusu hata düzeltme denklemi de

$$\Delta \widehat{Harcama}_t = \hat{\beta}_{12} \Delta Gelir_t + \hat{\beta}_{13} \Delta Borç_t + \hat{\beta}_{14} \Delta Açıklık_t + \hat{\beta}_2 (Harcama_{t-1} - \hat{\gamma}_1 - \hat{\gamma}_2 Trend_t + \hat{\gamma}_3 Gelir_{t-1} - \hat{\gamma}_4 Borç_{t-1} - \hat{\gamma}_5 Açıklık_{t-1}) + \hat{\lambda} Kukla Değişken_t \quad (13)$$

şeklinde ifade edilmektedir. Bu denklemlerde, ‘Gelir’ dışındaki tüm değişkenlerin oransal büyüklükler olmaları nedeniyle, bu değişkenler, tahminlerde doğal logaritmaları alınmadan kullanılmışlar; ‘Gelir’ adı verilen değişken ise sabit fiyatlarla GSMH rakamlarının doğal logaritması alınması suretiyle tahminlere dahil edilmiştir.

Daha önce kuramsal temeli anlatılan bu iki aşamalı tahmin yaklaşımında, (12) numaralı denklemin katsayıları uzun dönem eşbütünleşme ilişkisini yansıtan katsayılar; (13)

numaralı denklemdaki katsayılar ise kısa dönem dinamiklerini yansıtan katsayılardır. Ancak, (13) numaralı denklemde, tahminlerin ima ettiği politika önermeleri için yalnızca $\hat{\beta}_2$ ve $\hat{\lambda}$ katsayılarını incelemek yeterli olmaktadır. Uyum ya da hata düzeltme katsayısı olarak adlandırılan $\hat{\beta}_2$ katsayısı, (12) numaralı denklem ile tahmin edilen uzun dönem ilişkisinde meydana gelen kısa dönemli sapmalara, (13) numaralı denklemin bağımlı değişkeninin sapmayı düzelten bir tepki verip vermediğini göstermektedir. Bu katsayı tahmininin istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir büyüklük olması bu düzeltmenin olduğunu göstermektedir. Teorik olarak, eşbütünleşmenin söz konusu olduğu durumlarda bu katsayının anlamlı ve negatif olması beklenmektedir. Öte yandan, istatistiksel olarak anlamlı bulunan $\hat{\lambda}$ katsayısı ise, kamu harcamalarının kompozisyonunun seçimlerden etkilendiğini göstermektedir. Bu çerçevede, izleyen bölümlerde, (12) ve (13) numaralı denklemlere ilişkin tahmin sonuçları ve yorumları sunulmaktadır.²²

Genel bütçe harcama alt kalemlerinin toplam harcamalar içindeki paylarının bağımlı değişken olarak kullanıldığı, eşbütünleşme ve hata düzeltme modeli katsayı tahminlerine ilişkin sonuçlar Tablo 15'te özetlenmektedir. 'Eşbütünleşme Denklemleri ve Katsayıları' başlığı altındaki rakamlar, hem (12) hem de (13) numaralı denklemlerde yer alan eşbütünleşme katsayılarının ($\hat{\gamma}_3$, $\hat{\gamma}_4$, $\hat{\gamma}_5$ ve $\hat{\gamma}_2$ 'nin) tahmini değerlerini; 'Hata Düzeltme Denklemi ve Katsayıları' başlığı altında yer alan rakamlar ise hata düzeltme katsayısını ($\hat{\beta}_2$ 'yi) ve seçimlerin niteliğindeki farklılıkları ayrıştırarak oluşturulmuş olan seçim yılını yansıtan kukla değişkenlerin katsayı değerlerini ($\hat{\lambda}$ 'ları) göstermektedir.

Tablo 15'te sunulan tahmin sonuçları, tablonun alt kısmında verilen sına istatistiklerinin kritik değerlerinin altında olmasından da anlaşılacağı üzere, tahminlerde herhangi bir normallik ve içsel bağımlılık sorunun olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda, oluşturulan modellerin gecikme uzunlukları, tahmin edilen modellerin normal dağılan ve bağımsız hatalara sahip olma koşulunu sağlayan gecikme uzunluklarıdır. Tablonun ilk sütununda yer alan tahmin sonuçları, yalnızca seçim öncesi yapılan cari harcamaların etkin olduğunu gösteren bir durumu yansıtmaktadır.

²² Hata düzeltme katsayısı istatistiksel olarak anlamlı olmayan tahmin sonuçları sadelik sağlamak bakımından tezde sunulmamaktadır.

Tablonun iki, üç ve dördüncü sütunlarında yer alan sonuçlar ise yatırım harcamaları ile seçimler arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığını göstermektedir. Son olarak, tablonun beş, altı ve yedinci sütunları, transfer harcamalarının seçimlerden etkilendiği; özellikle de bu etkinin normal seçimler için güçlü olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Seçimlerin etkisine ilişkin bulgular daha ayrıntılı bir şekilde incelenmeden önce, tahmin edilen uzun dönem ilişkilerinin incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 15'te 'Eşbütünleşme Denklemleri ve Katsayıları' başlığı altında yer alan tüm uzun dönem eşbütünleşme ilişkisi tahminlerinde, 'Gelir' değişkeninin katsayılarının istatistiksel olarak anlamı çıktığı görülmektedir. Ancak, katsayıların işaretlerinden de anlaşılacağı üzere, milli gelirden meydana gelebilecek % 1 oranındaki bir artış (azalış), cari ve transfer harcamalarının toplam harcamalar içindeki payında azalışa (artışa) neden olurken; yatırım harcamalarının payını arttırmaktadır (azaltmaktadır). Bu sonuç, ekonomik genişleme (daralma) dönemlerinde yatırım harcamalarının toplam harcamalar içindeki payı artarken (azalırken); cari ve transfer harcamalarının paylarının azaldığını (arttığını) göstermektedir. Bir başka deyişle, bu bulgular, milli gelirin arttığı zamanlarda elde edilen kaynakların cari ve transfer harcamalarından daha çok, getirileri uzun dönemde görünür hale gelebilecek olan yatırım harcamalarına yöneltildiği şeklinde yorumlanabilir.²³

'Borç' değişkeni ile ifade edilen iç borç oranı da, milli gelir gibi tüm modellerde istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Buna göre, iç borç oranındaki artışlar (azalışlar), cari ve yatırım harcamalarının nispi payını arttırmakta (azaltmakta); transfer harcamalarının payını ise azaltmaktadır (arttırmaktadır). Bu sonuç, alınan iç borçların, transfer amacıyla değil; cari ve yatırım harcaması olarak kullanıldığını göstermektedir.

²³ Çalışmada iktisadi tasnife göre ayrıştırılmış harcamaların toplam harcamalar içindeki payının esas alınmış olması nedeniyle, harcamalardan birinin payındaki artış, diğer harcama ya da harcamalarının payının azalmasını gerektirmektedir. Başka bir deyişle, harcama toplamının artması ya da azalması harcama kalemlerinin hepsinin payının azalmasını veya artmasını gerektirmemektedir. Harcama kalemlerinin hepsi mutlak anlamda artsa bile, artış her kalemde aynı olmayacağı için, bir veya iki kalemin toplam harcamalar içindeki payı azalacaktır.

Tablo 15. Eşbütünleşme ve Hata Düzeltme Modeli Tahminleri (Genel Seçimler)

	Bağımlı değişken						
	Cari	Yatırım			Transfer		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Eşbütünleşme Denklemleri ve Katsayıları							
Gelir	-0.167** (0.065)	2.487*** (0.337)	1.363*** (0.384)	2.728*** (0.506)	-0.073*** (0.018)	-0.069*** (0.020)	-0.050*** (0.010)
Borç	3.286*** (0.454)	3.144*** (0.384)	2.669*** (0.427)	4.397*** (0.534)	-0.417*** (0.095)	-0.316*** (0.116)	-0.293*** (0.053)
Açıklık	-1.862*** (0.486)	-0.916 (0.567)	-1.754*** (0.623)	-1.949** (0.843)	1.389*** (0.111)	1.308*** (0.125)	1.238*** (0.060)
Trend		-0.120*** (0.018)	-0.063*** (0.021)	-0.128*** (0.027)			
Hata Düzeltme Denklemi ve Katsayıları							
Hata Düzeltme Katsayısı ²⁴	-0.422*** (0.087)	-0.226** (0.085)	-0.263*** (0.084)	-0.154** (0.071)	-1.215*** (0.222)	-1.127*** (0.297)	-1.406*** (0.236)
Seçim		0.004 (0.008)			0.025*** (0.008)		
Sonrası			0.007 (0.008)			-0.017 (0.011)	
Öncesi	0.027** (0.012)						
Normal				0.006 (0.015)			0.040*** (0.013)
Erken				-0.007 (0.010)			0.016 (0.009)
D1990 ²⁵					-0.097*** (0.021)	-0.112*** (0.027)	-0.098*** (0.021)
VAR gecikme uzunluğu	4	5	5	5	4	4	4
Loglikelihood	97.37	113.3	116.1	112.9	109.6	102.1	112.5
AIC	-4.610	-5.313	-5.474	-5.229	-5.117	-4.693	-5.223
SC	-3.757	-4.280	-4.442	-4.152	-4.229	-3.804	-4.293
LM-stat	17.92	9.636	16.91	10.19	8.762	12.21	17.60
JB	6.701	8.530	4.758	10.07	12.31	10.72	13.02
*** % 1, ** % 5 düzeyinde anlamlılığı; parantez içindeki değerler standart hataları göstermektedir.							

Cari ve yatırım harcamalarının finansmanında kullanılan borçlanmanın genişleyici etkileri göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’de borçlanmanın kamu harcamaları

²⁴ Hata düzeltme katsayısının birden büyük bir değer alması, hata düzeltmede aşırılığın olduğunu ya da denge düzeyinin aşıldığını göstermektedir.

²⁵ 1990 yılında cari harcamaların artması nedeniyle, transfer harcamalarının toplam harcamalar içindeki payının seyrinde meydana gelen kırılma nedeniyle, 1990 yılında 1; diğer yıllarda 0 değerini alan bir kukla değişken tahminlere dahil edilmiştir.

kanalıyla milli geliri arttırmak için bir araç olarak kullandığı öne sürülebilir. Transfer harcamalarının bir üretim hizmeti karşılığı olmaması nedeniyle, iç borçlanma ile finanse edilen büyüme, doğal olarak transfer harcamalarının kamu harcamaları içindeki payını düşürücü etki yaratacaktır.

Tahminlerde, kamu harcamalarının toplam harcamalar içindeki payının değişimini kontrol edeceği düşünülen bir başka değişken olarak ise ‘Açıklık’ adı verilen dış ticaret hacmi oranı kullanılmaktadır. Bu değişken için tahmin edilen katsayıların da neredeyse tamamı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Bkz. Tablo 15). Bu bulgu, Türkiye ekonomisinde dışa açıklık oranının arttığı ya da dış ticaret hacminin genişlediği dönemlerde, kamu harcamalarının kompozisyonunun etkilendiğini ortaya koymaktadır. İlgili katsayı tahminlerinin işaretleri incelendiğinde, Türkiye’de 1965-2004 gibi 40 yıllık bir dönemde, dış ticaret hacmindeki artışların (azalışların), kamu harcamaları kompozisyonunu transfer harcamalarının lehinde (aleyhinde); cari ve yatırım harcamalarının ise aleyhinde (lehinde) etkilediği görülmektedir. Bu sonuç, literatürde, küreselleşme ile birlikte artan dışa açıklığın, yoğun rekabet ortamı nedeniyle sosyal devlet yapısını zayıflattığı, hükümetlere oy kaybettirdiği ve bu nedenle hükümetlerin kamu kesimi transfer harcamaları yoluyla telafi edici politikalara başvurduğu yaklaşımı ile tutarlılık sergilemektedir.

Seçimlerin kamu harcaması kompozisyonuna etkilerinin incelenmesinin ilk adımında elde edilen kamu harcamaları ile milli gelir, borç ve dışa açıklık oranları arasındaki eşbütünleşme ilişkileri, harcama kompozisyonunu belirleyen uzun dönemli iktisadi ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla tahmin edilmiştir. Bu uzun dönemli ilişkileri temel alan hata düzelme modeli tahminleri ile de, ikinci adımda, söz konusu edilen temel kamu harcaması kalemlerinin seçimlerden etkilenip etkilenmediği ve nasıl etkilendiği ortaya koyulmaktadır. Bu ikinci adım tahmin sonuçlarının yorumlanmasına, genel ve yerel seçim etkilerinin ayrı ayrı ele alındığı izleyen iki bölümde yer verilmektedir.

5.3.1. Genel Seçimlerin Etkisi

Türkiye’de yapılan genel seçimlerin harcama kompozisyonu üzerindeki etkileri, Tablo 15’te ‘Hata Düzeltme Denklemi ve Katsayıları’ başlığı altında yer alan katsayı

tahminleri çerçevesinde incelenmektedir. Öncelikle, bu tahminlerin tümünde hata düzeltme katsayısı tahminlerinin olması gerektiği gibi istatistiksel olarak anlamlı ve negatif işaretli olduğu görülmektedir. Bu nedenle, Tablo 15'te yer alan hata düzeltme modellerinde seçim kukla değişkenlerinin katsayılarının incelenmesi, seçimlerin kamu harcama kompozisyonunu nasıl etkilediğine ilişkin bulguları yansıtacaktır. Tablo 15'in birinci sütununda yer alan hata düzeltme modeli tahminlerinde, 'Öncesi' adı verilen seçim kukla değişkeninin katsayısının pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olması, Türkiye'de cari harcamaların toplam harcamalar içindeki payının seçim öncesi yılda arttığını yansıtmaktadır. Tablonun iki, üç ve dördüncü sütunlarında yer alan seçim kukla değişkenlerinin katsayılarından hiç birinin istatistiksel olarak anlamlı olmaması, Türkiye'de seçim dönemlerinde yatırım harcamalarının toplam harcamalar içindeki payının anlamlı düzeyde etkilenmediğini göstermektedir. Öte yandan, Tablo 15'in beş ve yedinci sütunlarında yer alan seçim kukla değişkeni katsayı tahminleri, Türkiye'de seçim yıllarında transfer harcamalarının arttığına; ve bu artışın erken seçim dönemlerinde ortaya çıkmayıp, zamanında yapılan seçimlerde ortaya çıktığına işaret etmektedir. Bu sonuçlara, beşinci sütunda 'Seçim' kukla değişkeninin; yedinci sütunda da 'Normal' kukla değişkeninin katsayılarının pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olmasından yola çıkılarak varılmıştır.

Tahmin sonuçları, politik bütçe dalgalanmaları teorisini doğrulayacak şekilde, Türkiye'de seçim öncesi yıllarda cari harcamaların toplam harcamalar içindeki payının arttığını göstermektedir. Bu bulgu, Schuknecht'in (2000, s. 117-118) seçim öncesinde kamu ücret ödemelerinde artış beklendiğine ilişkin tespitiyle uyumludur. Cari harcamalar, seçmen açısından görünürlüğü yüksek olan bir harcama türü olması itibariyle seçim sonuçlarını etkileyebilme gücüne sahiptir.

Diğer yandan, yatırım harcamalarının üretime dönüşmesine ilişkin zamanlama belirsizliği içermesi nedeniyle, özellikle uzağı göremeyen hükümetler (myopic governments) için seçimleri kazanmaya yönelik tercih edilen bir harcama türü olamamaktadır. Ayrıca, geçmişte iktidarların büyük ölçekli yatırımları uzun yıllar tamamlamamış olmalarının seçmenlerde yaratmış olduğu olumsuz algılar da göz önünde bulundurulduğunda, yatırım harcamaları üzerinden seçim manipülasyonu

yapmanın Türkiye'deki hükümetler tarafından uygun bulunmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Tezde elde edilen istatistiksel bulgular, Türkiye'de seçim dönemlerinde transfer harcaması manipülasyonuna da başvurulduğunu göstermektedir. Erken ve zamanında yapılan seçimler ayrıştırıldığında, transfer harcamalarının yalnızca normal zamanda yapılan seçimlerde oy arttırmaya yönelik kullanıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu bulgu, erken seçimlerde transfer harcamalarının kullanılması için yeterli zamanın olmadığı savı ile ilişkilendirilebilir. Zira, harcamalar belli kurallara ve takvime bağlı olarak yapılmaktadır. Faiz harcamaları dışında kalan transfer harcamalarının belirli grup ve bölgelere kolayca yönlendirilebilen ve sonuçları hemen görülebilen harcamalar olması nedeniyle, Türkiye'de de transfer harcamalarının normal seçimlerde iktidarda kalma şansını arttırmak amacıyla hükümetler tarafından kullanıldığı düşünülebilir.

Tüm bu sonuçlar, cari harcamaların daha görünür (Rogoff 1990), çabuk, esnek ve politik etkisinin daha doğrudan olduğuna ilişkin görüşle (Block 2002, Nieto-Parra & Santiso 2009) ve ülke düzeyinde yapılan bazı ampirik çalışmaların (Block, 2002; Vergne, 2009; Efthyvoulou, 2010; Katsimi & Sarantides, 2012) sonuçlarıyla büyük oranda; Türkiye için yapılan çalışmaların (Ergün, 2000; Tutar & Tansel, 2000; Karakaş, 2013) sonuçlarıyla da kısmen uyumludur.

5.3.2. Yerel Seçimlerin Etkisi

Yerel seçimlerin genel bütçe kamu harcamalarının kompozisyonunu üzerindeki etkilerinin incelenmesi bu tezin özgün yönlerinden birini oluşturmaktadır. Zira, bilindiği kadarıyla, literatürde, genel hükümet harcamalarını politik bütçesel dalgalanmalar teorisi kapsamında yerel seçimlerle ilişkilendiren herhangi başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Halbuki, genel seçimler kadar olmasa da yerel seçimlerin de kamu harcamalarının kompozisyonunu etkileme potansiyeli bulunmaktadır. Öncelikle, Türkiye'de siyasal iktidarı elde etmek için mücadele eden siyasi partilerle, yerel yönetimleri kazanmak için mücadele eden siyasi partiler aynı oluşumlardır. Dolayısıyla, siyasi partiler açısından seçimler arasında etkileşim söz konusudur. Bir partinin yerel seçimlerde başarısının artması daha sonra yapılacak olan genel seçimlerde sergileyeceği

performansı hakkında önemli bilgiler içerecek ve bu bilgiler genel seçimlerde özellikle kararsız seçmenler üzerinde etkili olacaktır. İktidar olmak için yarışan siyasi partiler de bu etkinin farkında oldukları için kararsız seçmenleri kendi tarafına çekmeye çalışmaktadırlar. Hatta Drazen & Eslava'nın (2010) modelinde de varsayıldığı gibi, her partinin bir çekirdek seçmeni bulunmakta ve bu çekirdek seçmenler genellikle kendi partilerini desteklemektedir. Dolayısıyla, seçim yarışının kararsız seçmenler ekseninde yapıldığı ileri sürülebilir. Kararsız seçmenlerin hangi partiye oy verecekleri konusunda ise partilerin seçim yarışında hangi sıralarda olduğu önem taşımaktadır. Zira, kararsız seçmenler, sürü psikolojinin de etkisiyle, genellikle güçlü olan partiden yana oy kullanmaktadır. Daha doğru bir ifadeyle, siyasi partilerin kararsız seçmenlerin oylarından aldıkları pay genellikle, kararsız seçmenler dışındaki seçmenlerden aldıkları oy nispetinde olmaktadır. İşte bu noktada, yerel seçim sonuçları seçmenler açısından genel seçim döneminde partilerin oy oranı hakkında önemli bir referans kaynağı olmaktadır. Seçmenleri etkileyebilmesi nedeniyle, seçim öncesinde küçük bir örneklem üzerinden yapılan seçim anketlerinin sonuçları hakkında bile partiler arasında ciddi tartışmaların yaşandığı dikkate alındığında, yerel seçim sonuçlarının genel seçimleri etkileyebilme gücünün olduğu açıktır. Bu noktada, akla, yerel seçimler hakkında çokça dillendirilen, yerel seçimlerde partiden ziyade adayın önemli olduğu, bu nedenle de partiden ziyade adaya oy verildiği görüşü gelebilir. Ancak, bu görüş kısmen doğru olsa bile, aynı görüşten hareketle yerel seçimlerde başarılı olmak isteyen partiler de aday belirleme sürecinde genellikle toplumda karşılığı olan bağımsız adayları ya da görece küçük partilerin adaylarını kendi partilerinden aday göstermektedir. Bu nedenle de, genel seçimlerde olduğu gibi, yerel seçimlerde de başarılı olan bağımsız aday oranı son derece düşük kalmaktadır.

Diğer yandan, siyasi partilerin genel seçimler için mücadele eden kadrolarıyla, yerel seçimler için mücadele eden kadroları da aynıdır. Bu kadrolara, sadece siyasal iktidarın imkanlarıyla değil yerel yönetimlerin imkanlarıyla da menfaat sağlanması söz konusu olmaktadır. Hatta yerel yönetimlerin merkezden uzak olmaları nedeniyle, yerel yönetimler üzerinden yürütülen menfaat ilişkilerinin daha yoğun olduğu bile öne sürülebilir. Dolayısıyla, yerel seçimler, siyasi iktidarların taraftarlarını güdülemesi açısından da uygun bir araç olarak kullanılmaktadır. Nitekim, Türkiye'de, yerel seçimlerin genel seçim havasında geçmesinin altında bu gerçeğin yattığı iddia edilebilir.

Anılan nedenlerle siyasal iktidarı elinde bulunduran siyasilerin, kendi idareleri altında bulunan yerel yönetimlerin yöneticilerini desteklemek, başka partiler tarafından yönetilmekte olan yerel yönetimleri de kazanmak amacıyla kamu harcama kompozisyonunu etkilemeleri oldukça olasıdır. Cari harcamaların çoğunlukla personel harcamalarından oluşması; geri kalanının da mal ve hizmet alımına yönelik olması nedeniyle cari harcamaların yerel yönetimlere yönelik olarak kullanılması söz konusu değildir. Ancak, yatırım ve transfer harcamaları, belli grup veya bölgelere kolayca kaydırılabilmeleri nedeniyle, yerel seçimlerin manipülasyonunda uygun bir araç olarak kullanılabilir. Nitekim, önceki yıllarda, Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yapımı başlatılan ancak uzun yıllardır tamamlanamayan Kızılay–Çayyolu ve Keçiören–Tandoğan metrosunun Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından üstlenilmesi, yerel seçimleri kazanmaya yönelik yatırımların genel hükümet harcamaları ile finansmanına tipik bir örnek oluşturmaktadır. Benzer şekilde, uzun yıllar hayata geçirilemeyen İzmir’deki Aliğa–Menemen banliyö hattının yapımına da Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından ortak olunmuştur. Bu çerçevede, tezin bu bölümünde, yerel seçim dönemlerinde kamu harcamaları kompozisyonunu etkileyen politik kararların olup olmadığı, önceki bölümlerde yapıldığı gibi, yerel seçim kukla değişkenleri kullanılarak hata düzeltme modeli tahminleri dahilinde incelenmektedir.

Tablo 16’da verilen tahmin sonuçları, Tablo 15’te verilen tahmin sonuçları gibi eşbütünleşme katsayısı tahminlerini ve hata düzeltme modeli katsayı tahminlerini içermektedir. Eşbütünleşme katsayısı tahminleri daha önceki uzun dönem ilişkilerinin tahminleri ve yorumlarıyla örtüşmektedir. Yani, transfer harcamalarının toplam harcamalar içindeki payı milli gelir seviyesi ve borç oranı ile ters; dışa açıklık oranı ile doğru orantılı olarak değişmektedir. Öte yandan, yatırım harcamalarının toplam harcamalar içindeki payı ise milli gelir seviyesi ve borç oranı ile doğru; dışa açıklık oranı ile ters orantılı olarak değişmektedir. Bu nedenle, transfer ve yatırım harcamalarına ilişkin uzun dönem ilişkilerinin iktisadi yorumları daha önceki yorumlardan farklı değildir.

Tablo 16’da sunulan tahmin sonuçlarından da anlaşılacağı üzere, cari harcamalar ile farklı niteliklerdeki seçim kukla değişkenleri arasında herhangi anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuç, genel hükümetlerin cari harcamalarının içeriğinde, yerel

seçimlerin sonucunu etkilemek amacıyla kullanılabilecek bir unsur bulunmaması ile açıklanabilir. Daha önce de belirtildiği gibi, cari harcamaların büyük bir kısmını personel harcamaları, kalan kısmını da kırtasiye, aydınlatma – ısıtma giderleri gibi her yıl düzenli olarak yapılan ve seçim amaçlı olarak kullanılma özelliği bulunmayan harcamalar oluşturmaktadır. Köy ve mahalle yönetimleri dışında, yerel yönetimlerin kendi personelinin olduğu ve personel maaşlarının kendi bütçelerinden karşılandığı, bu yönüyle de genel bütçe ile bir irtibatının bulunmadığı hususu göz önüne alındığında, yerel seçimlerle genel bütçe cari harcamaları arasında bir ilişkinin bulunmaması makul ve beklenen bir durum olarak değerlendirilmektedir. Ancak, Tablo 16’nın bir ve üçüncü sütunlarında yer alan tahmin sonuçlarına göre, Türkiye’de yerel seçim yıllarında transfer ve yatırım harcamalarının toplam harcamalar içindeki payının arttığı öne sürülebilir. Genel seçimlerde olduğu gibi, transfer harcamalarındaki artış genel olarak beklenen bir sonucu yansıtmaktadır. Nitekim transfer harcamaları, özellikle de sosyal transfer harcamaları belli grup ve bölgelere, daha açık bir anlatımla “ihtiyaç duyulan alanlara” kolayca yönlendirilebilmektedir. Bu anlamda, seçmenlerin tercihini etkilemek amacıyla kullanılmaya son derece müsaittir. Genel seçim dönemlerinde olduğu gibi yerel seçim dönemlerinde de arttığına yönelik bulgulara ulaşılmaması bu durumu teyit etmektedir. Benzer bir durum yatırım harcamaları için de geçerlidir. Hatırlanacağı üzere yatırım harcamalarının özelliklerinden biri de, transfer harcamaları gibi, ihtiyaç duyulan alanlara yönlendirilebilir olmasıdır. Yerel yönetimlerin yerel / bölgesel kuruluşlar olmaları nedeniyle, kamu yatırım harcamalarının yerel seçim dönemlerinde oy kazanma amacıyla kullanılması, yani bu dönemlerde toplam harcama içindeki payının artış göstermesi, bu harcamaların yerel yönetim birimlerine kaydırıldığını işaret etmekte olup, makul bir durumu yansıtmaktadır. Tablonun iki ve dördüncü sütunlarında yer alan tahmin sonuçlarından da, seçim sonrasında bu harcamaların azaldığını; fakat, bu azalmanın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı görölmektedir.

Bu bulguları, yerel seçimlerin genel hükümet harcamalarının kompozisyonu üzerine etkilerine yönelik literatürde başka bir çalışmaya rastlanmadığı için karşılaştırma imkanı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, genel seçimlerin etkilerine yönelik yapılmış olan ve ikinci bölümde yer verilen çalışmalarla karşılaştırmakta sakınca görölmemektedir. Bu itibarla, elde edilen sonuçlar seçim dönemlerinde yatırım harcamalarının arttığını

gösteren çalışmaların (Schuknech, 2000; Eslava, 2005; Gonzalez, 2002) sonuçlarıyla uyumludur. Transfer harcamaları için bulunan sonuçlar da yine diğer ülkeler için

Tablo 16. Eşbütünleşme ve Hata Düzeltme Modeli Tahminleri (Yerel Seçimler)

Bağımlı Değişken	Transfer ²⁶		Yatırım	
	(1)	(2)	(3)	(4)
Eşbütünleşme Denklemleri ve Katsayıları				
Gelir	-0.069*** (0.019)	-0.073*** (0.020)	0.599*** (0.189)	0.389** (0.195)
Borç	-0.363*** (0.089)	-0.299*** (0.104)	5.255*** (0.817)	5.176*** (0.797)
Açıklık	1.346*** (0.115)	1.311*** (0.126)	-6.784*** (1.145)	-5.804** (1.160)
sabit	1.566	1.625	-10.06	-6.519
Hata Düzeltme Modeli ve Katsayıları				
ECM Katsayısı	-1.659*** (0.228)	-1.185*** (0.329)	-0.101*** (0.035)	-0.102** (0.047)
Seçim	0.035*** (0.009)		0.022** (0.009)	
Sonrası		-0.008 (0.018)		-0.005 (0.012)
D1990	-0.116*** (0.020)	-0.105*** (0.032)		
VAR gecikme uzunluğu	4	4	5	5
Loglikelihood	112.9	99.31	119.7	110.5
AIC	-5.308	-4.532	-5.686	-5.146
SC	-4.419	-3.643	-4.653	-4.114
LM-Stat	13.03	14.18	7.315	15.35
JB	7.567	12.13	4.719	3.262
*** % 1, ** % 5 düzeyinde anlamlılığı; parantez içindeki değerler standart hataları göstermektedir.				

yapılan bazı çalışmaların sonuçlarıyla (Gonzalez, 2002; Vergne, 2009) büyük ölçüde, Türkiye için yapılan çalışmaların (Ergün, 2000; Tutar & Tansel, 2000; Karakaş, 2013) sonuçlarıyla da kısmen örtüşmektedir. Ancak, bazı çalışmalarda (Block, 2002; Nieto-Parra & Santiso, 2009; Efthyvoulou, 2010; Katsimi & Sarantides, 2012) transfer harcamaları ayrı bir kalem olarak ele alınmamakta, değerlendirmeler cari harcamalar ve yatırım harcamaları üzerinden yapılmaktadır. Bu nedenle de, transfer harcamalarıyla

²⁶ Yerel seçim kukla değişkenlerinin de dahil edilmesi suretiyle oluşturulan transfer harcamaları modeline, daha önce genel seçimlerin incelendiği tahminlerdeki gibi bir trend değişkeni dahil edilmemesinin nedeni trend katsayısının anlamlı çıkmamasıdır.

ilgili elde edilen bu sonuçları, söz konusu çalışmaların sonuçlarıyla sağlıklı bir şekilde karşılaştırma imkanı bulunmamaktadır.

Özetlemek gerekirse, genel seçimler gibi yerel seçimlerde de harcama kompozisyonu politik bütçesel dalgalanmalara maruz kalmaktadır. Cari harcamalar sadece genel seçimlere yönelik olarak kullanılırken, transfer harcamaları hem genel hem de yerel seçimlerde manipüle edilmektedir. Diğer yandan, yatırım harcamalarının seçim sonuçlarını etkilemek için genel seçimlerde kullanıldığına ilişkin herhangi bir ampirik kanıtı ulaşılamazken; yerel seçimlerde yatırım harcamalarının kullanıldığına ilişkin anlamlı tahminler elde edilmektedir. Bu bulgu, Türkiye’de, alt ve üst yapı yatırımları için düzenlenen temel atma törenlerinin seçim sonuçlarını etkileyebilecek algıyı, genel seçimlerden ziyade yerel seçimlerde daha güçlü bir şekilde yaratması ile açıklanabilir. Bir başka deyişle, yerel yöneticilerin belirlenmesi genel hükümet yapısının oluşturulmasına oranla daha dar bir kapsama sahip olduğu için, seçmenlerin perspektifinden yatırım harcamalarının görünürlüğünün yerel seçimlerde daha yüksek olduğu söylenebilir.

SONUÇ DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Nordaus'un (1975) aynı isimli makalesiyle literatüre giren politik konjonktür dalgalanmaları teorisinde ilgi, rasyonel beklentilerin etkisi, para politikasından sorumlu merkez bankalarının bağımsızlaşması gibi birtakım nedenlerle, maliye politikası araçlarına kaymış ve buradan da politik bütçe dalgalanmaları teorisi ortaya çıkmıştır. Teori kapsamında, özellikle kamu harcamalarıyla ilgili, öncelikle bütçe açığı, daha sonra harcama kompozisyonu üzerinden teorik ve ampirik çok sayıda çalışma yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir.

Bu çalışmalardan esinlenilerek, bu tezde, Türkiye'de seçimlerin kamu harcamalarının kompozisyonu üzerindeki etkisinin 1965–2004 dönemine ait 40 yıllık bir süreçte nasıl tezahür ettiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. İktisadi tasnife göre ayrıştırılmış genel bütçe kalemleri üzerinden, daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak, eşbütünleşme ve hata düzeltme modeli tahminlerinin kullanıldığı bu çalışmada kamu harcamalarının kompozisyonunda seçim dönemlerinde dalgalanmaların olduğuna ilişkin çeşitli bulgulara ulaşılmıştır.

Bu bulgulara geçmeden önce ifade edelim ki, literatüre paralel olarak çalışmaya dahil edilen açıklayıcı değişkenlerin harcama kalemlerinin paylarını etkilediğine ilişkin bazı sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre, ekonomik genişleme (daralma) dönemlerinde yatırım harcamalarının toplam harcamalar içindeki payı artarken (azalırken); cari ve transfer harcamalarının payları azalmaktadır (artmaktadır). Bu bulgu, milli gelirin arttığı zamanlarda elde edilen kaynakların cari ve transfer harcamalarından daha çok, getirileri uzun dönemde görünür hale gelebilecek olan yatırım harcamalarına yöneltildiği şeklinde yorumlanabilir. İç borçla ilgili olarak, söz konusu orandaki artışlar (azalışlar), cari ve yatırım harcamalarının payını arttırmakta (azaltmakta); transfer harcamalarının nispi payını ise azaltmaktadır (arttırmaktadır). Bu sonuç, alınan iç borçların, transfer harcamasından daha ziyade, cari ve yatırım harcaması olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Cari ve yatırım harcamalarının finansmanında kullanılan borçlanmanın genişleyici etkileri göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'de borçlanmanın kamu harcamaları kanalıyla milli geliri arttırmak için bir araç olarak kullandığı öne sürülebilir. Son olarak, dış ticaret hacmindeki artışlar (azalışlar), kamu harcaması kompozisyonunu

transfer harcamalarının lehinde (aleyhinde); cari ve yatırım harcamalarının ise aleyhinde (lehinde) etkilemektedir. Bu netice, literatürde, küreselleşme ile birlikte artan dışa açıklığın, yoğun rekabet ortamı nedeniyle sosyal devlet yapısını zayıflattığı, hükümetlere oy kaybettirdiği ve bu nedenle hükümetlerin kamu kesimi transfer harcamaları yoluyla telafi edici politikalara başvurduğu yaklaşımı ile tutarlılık sergilemektedir.

Tezde elde edilen ampirik bulgular, politik bütçe dalgalanmaları teorisini doğrulayacak şekilde, Türkiye’de, genel seçimlerin yapıldığı yıldan önceki yılda, daha fazla seçmen kitlesini etkileyeceği düşüncesiyle, personel ödemelerinin büyük bir çoğunluğunu oluşturduğu cari harcamaların toplam harcamalar içindeki payının arttığını göstermektedir. Transfer harcamalarının toplam harcamalar içindeki payının da seçimlerin yapıldığı yıllarda; özellikle de zamanında yapılan seçimlerin olduğu dönemlerde arttığı görülmektedir. Bu bulgular, literatürde diğer birçok ülke için elde edilen bulgularla tutarlı bir şekilde, Türkiye’de de, siyasi iktidarların seçim manipülasyonunda görünürlükleri yüksek olduğu değerlendirilen, toplumun bazı gruplarına kolayca ulaşabilen ve etkileri daha kısa sürede hissedilebilen cari ve transfer harcamalarını kullandıklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca, harcama kompozisyonunda görülen seçim etkisinin transfer harcamalarına göre cari harcamalarda daha kuvvetli olduğu, bununla birlikte normal zamanında yapılan seçimlerde transfer harcamalarındaki etkinin, cari harcamalardan fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç, görünürlük düzeyi ülke çapında görece düşük olduğu düşünülen yatırım harcamalarının seçim dönemlerinde anlamlı herhangi bir değişime uğramadığı bulgusu ile de örtüşmektedir. Bu bulgular, bir başka açıdan bakıldığında, literatürdeki hangi harcamaların daha görünür olduğu, başka bir ifadeyle, seçimlerde oy kazandırma açısından hangi harcamaların daha uygun olduğu konusunda, cari ve transfer harcamalarının daha uygun olduğuna yönelik görüşü destekler niteliktedir.

Tezde sadece genel seçimlerin değil, yerel seçimlerin genel bütçe kamu harcama kompozisyonu üzerindeki etkileri de incelenmiştir. Bu konu tezin özgün yönlerinden birini oluşturmaktadır. Zira, bilindiği kadarıyla, literatürde, genel hükümet harcamalarını politik bütçe dalgalanmaları teorisi kapsamında yerel seçimlerle ilişkilendiren başka herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Halbuki, Türkiye’de siyasal

iktidarı elde etmek için mücadele eden siyasi partilerle, yerel yönetimleri kazanmak için mücadele eden siyasi partilerin aynı oluşumlar olması; buna bağlı olarak, siyasi partilerin genel seçimler için mücadele eden kadrolarıyla, yerel seçimler için mücadele eden kadrolarının da aynı olması ve bu kadrolara yerel yönetimlerin imkanlarıyla da menfaat sağlanabilmesi; yerel seçim sonuçlarının seçmenler açısından genel seçim döneminde partilerin oy oranı hakkında, özellikle de kararsız seçmenler için önemli bir referans kaynağı olması nedenleriyle, hükümetler kendi idareleri altında bulunan yerel yönetimlerin yöneticilerini desteklemek, başka partiler tarafından yönetilmekte olan yerel yönetimleri de kazanmak isteyebilirler. Bu sebeple genel seçimler kadar olmasa da yerel seçimlerin de kamu harcama kompozisyonunu etkileme potansiyeli bulunmaktadır. Bu değerlendirmelerden hareketle yapılan analizden elde edilen bulgular da söz konusu değerlendirmeleri destekler niteliktedir. Buna göre, yerel seçimlerin yapıldığı yıllarda kamu kesimi yatırım ve transfer harcamalarının toplam harcamalar içindeki payı artmaktadır ve bu artış transfer harcamalarının payında daha fazladır. Genel seçimlerden farklı olarak, yerel seçimlerde yatırım harcamalarının payında bir artış olması cari harcamaların daha görünür olduğu yönündeki görüşle bağdaşmaz görünmektedir. Ancak, yerel seçmenler için, yöresel yatırım projelerinin ülke çapındaki yatırım projelerine göre görünürlüğünün daha yüksek olması nedeniyle, yerel yönetim seçimlerinde yatırım harcamaları hükümetler için en uygun seçim manipülasyon aracı olabilir. Yatırım harcamalarının genel seçimlere değil de yerel seçimlere yönelik olarak kullanılmasının bir nedeninin de bütçe açığı nedeniyle genel seçimlerde manipülasyon amacıyla kullanılacak yeterli kaynağın bulunamaması, yatırım için ayrılan kısıtlı miktardaki kaynağınsa ihtiyaç duyulan bölgelere destek sağlamak amacıyla yönlendirilmesi olduğu söylenebilir. Diğer yandan, yerel seçimlerle cari harcamalar arasında anlamlı herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuç, genel hükümetlerin cari harcamalarının içeriğinde, yerel seçimlerin sonucunu etkilemek amacıyla kullanılabilecek bir unsur bulunmaması ile açıklanabilir. Nitekim cari harcamaların büyük bir kısmını personel harcamaları, kalan kısmını da kırtasiye, aydınlatma – ısıtma giderleri gibi her yıl düzenli olarak yapılan ve seçim amaçlı olarak kullanılma özelliği bulunmayan harcamalar oluşturmaktadır. Bu husus göz önüne alındığında, yerel seçimlerle genel bütçe cari harcamaları arasında bir ilişkinin bulunmaması da makul ve anlamlı bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, tezde elde edilen ampirik bulgular, Türkiye'deki

yerel seçimlerde, cari harcamaların mahiyeti nedeniyle seçim manipülasyonunda kullanılmadığını; ancak, genel hükümet yatırım ve transfer harcamalarının sistematik olarak kullanıldığını yansıtmaktadır.

Bu tezde elde edilen temel bulgular, Türkiye’de genel seçim dönemlerinde cari ve transfer, yerel seçim dönemlerinde ise yatırım ve transfer harcamalarının siyasi amaçla manipüle edildiğini ortaya koymaktadır. Ancak, tahmin edilen sonuçlar, hem genel hem de yerel seçimler sonrasında kamu harcama kompozisyonunda seçime yönelik manipülasyonları düzeltici herhangi bir etki ortaya koymamaktadır. Türkiye’nin ele alınan dönemdeki siyasi geçmişi göz önüne alındığında bu tespit de anlamlı görünmektedir. Nitekim ele alınan 40 yıllık dönemde 31 hükümet değişmiştir. Başka bir deyişle bu dönemdeki hükümetlerin ortalama ömrü yaklaşık 15 ay olarak gerçekleşmiştir. Hükümetlerin ömrünün kısa olmasının; siyasi partilerin sayısının fazlalığı, hiçbir partinin uzun süreli millet vekili çoğunluğu elde edebilecek kadar güçlü olmaması ve diğer etkenlerle birlikte uzun vadeli hedefler ortaya konmasını veya konulsa bile uygulanmasını zorlaştırdığını, bu doğrultuda, seçim için yapılan harcama bazlı manipülasyonların olumsuz etkilerini seçim sonrasında ortadan kaldırmaya yönelik politika uygulanmasını engellediğini söylemek mümkündür. Seçimi kazanmak amacıyla bozulan kamu harcama kompozisyonunun seçim sonrasında düzeltilmemesi nedeniyle giderek daha da bozulması ve bu bozulmanın bir süre sonra ekonomik yapının bozulmasına etki etmesinden hareketle, Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerin altında yatan nedenlerden birinin de söz konusu harcama kompozisyonundaki bozulmaların olduğu iddia edilebilir. Çünkü Türkiye ekonomisinde kamunun önemli bir ağırlığı bulunmaktadır. Dolayısıyla, kamunun harcama kompozisyonundaki bozulmanın ekonominin yapısını kısmen bozması kaçınılmaz olmaktadır. Tersinden bakıldığında da, harcama kompozisyonundaki bozulma ekonomik yapıdaki bozulmanın bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Bu bulgular, bundan sonraki gerek genel, gerekse yerel seçim dönemlerinde kamu harcama kompozisyonunda benzer etkilerin görülebileceğini işaret etmektedir.

Bu sonuçlardan geriye söz konusu harcama kalemlerinin hangi alt kalemleri üzerinden manipülasyon yapıldığı, bu manipülasyonların hangilerinde daha kuvvetli olduğu,

hangilerinde daha zayıf olduğu veya olmadığı soruları kalmaktadır. Bunun yanı sıra, yerel seçimlerin genel bütçe harcama kompozisyonunu etkilediği gibi, genel seçimlerin yerel yönetimlerin harcama, hatta gelir politikası üzerinde etkisinin olup olmadığı; bu etkilerin büyükşehir belediyeleri, belediyeler veya belli bir bölgenin yerel yönetimleri özelinde nasıl olduğu; yerel yönetimlerin iktidar veya muhalefet partisinin yönetiminde olmamasının sonucu nasıl etkilediği; benzer şekilde, iktidarda tek parti ya da koalisyon hükümeti olması durumlarının sonuçları nasıl etkilediği; seçimlerin kamu harcama kompozisyonunu hizmet kolu bazında nasıl etkilediği de yanıt bekleyen sorular arasında yer almaktadır. Bir başka önemli soru da, seçimlerin harcama kompozisyonunu etkilediği gibi, kamu harcama kompozisyonunda meydana gelen değişikliklerin seçim sonuçlarını etkileyip etkilemediği, etkiliyorsa bu etkinin yönünün ve büyüklüğünün nasıl olduğudur. Bu yönüyle konu siyaset biliminin ilgi alanına da girmektedir. Bu sorulara yanıt aramaksa başka çalışmaların konusu olmaya aday görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarca, A. T. & Tansel, A. (2006). Economic Performance and Political Outcomes: An Analysis of the Turkish Parliamentary and Local Elections between 1950-2004, *Public Choice*, 129(1), 77-105.
- Akhmedov, A. & Zhuravskaya, E. (2004). Opportunistic Political Cycles: Test in a Young Democracy Setting, *Quarterly Journal of Economics*, 119, 1301-1338.
- Alesina, A. (1987). Macroeconomic Policy in a Two-Party System As A Repeated Game, *The Quarterly Journal of Economics*, 102, 651-678.
- Alesina, A. (1988). Macroeconomics and Politics, *NBER Macroeconomic Annual*, 3, The MIT Press, 13 – 61.
- Alesina, A. (1989). Politics and Business Cycles in Industrial Democracies, *Economic Policy*, 4 (8), 57-87.
- Alesina, A., Cohen, G.D. ve Roubini, N. (1991). Macroeconomic Policy and Elections in OECD Democracies, *NBER Working Paper*, No. 3830, 1-36.
https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4553023/alesina_macroeconomicoecd.pdf?sequence=2
- Alesina, A. & Roubini, N. (1992). Political Cycles in OECD Economies, *Review of Economic Studies*, 59, 663-688.
- Alesina, A., Cohen, G.D. ve Roubini, N. (1993). Electoral Business Cycle in Industrial Democracies, *European Journal of Political Economy*, 9, 1 - 23. North-Holland.
- Alesina, A., Cohen, G.D. ve Roubini, N. (1997). *Political Cycles and the Macroeconomy*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London.
- Alesina, A. & Sachs, J.(1988). Political parties and the business cycle in the United States, 1948-1984. *Journal of Money, Credit and Banking*, 20 (February), 63-82.

- Alt, J. E. & Lassen, D. (2006). Fiscal Transparency, Political Parties and Debt in OECD Countries, *European Economic Review*, 50(6), 1403–1439.
- Asutay, M. (2004). *Searching for Opportunistic Political Business Cycles in Turkey*, Annual Conference (2004) of the European Public Choice Society on April 15-18 2004, organised by the German Institute for Economic Research (DIW Berlin) in association with Freie Universität Berlin and Humboldt-Universität zu Berlin.
- Ataç B., Önder İ. ve Turhan S. (2004). *Maliye Politikası*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Blais, A. & Nadeau, R. (1992). The Electoral Budget Cycle, *Public Choice*, 74(3), 389–403.
- Block, S. (2002). Elections, Electoral Competitiveness, and Political Budget Cycles in Developing Countries, *Harvard University CID Working Paper*, No. 78.
- Brauninger, T. (2005). A Partisan Model of Government Expenditure, *Public Choice*, 125, 409–429.
- Brender, A. (2003). The Effect of Fiscal Performance on Local Government Election Results in Israel: 1989–1998, *Journal of Public Economics*, 87, 2187–205.
- Brender, A. & Drazen, A. (2005). Political Budget Cycles in New Versus Established Democracies, *Journal of Monetary Economics*, 52, 1271–1295.
- Brender, A. & Drazen, A. (2008). How Do Budget Deficits and Economic Growth Affect Reelection Prospects? Evidence from a Large Panel of Countries, *American Economic Review*, 98(5), 2203–2220.
- Bülbül, D., Ejder, H.L. ve Şahan, Ö. (2005). *Devlet Bütçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Cameron, D. R. (1978). The Expansion of the Public Economy, *American Political Science Review*, 72 (1978), 1243-1261.

- Chowdhury, A. R. (1993). Political Surfing over Economic Waves: Parliamentary Election Timing in India, *American Journal of Political Science*, 37 (4), 1100-1118.
- Cukierman, A. & Meltzer, A. H. (1986). A Positive Theory of Discretionary Policy, The Cost of Democratic Government, and The Benefits of a Constitution, *Economic Inquiry*, 24 (3), 367–388.
- Rodrik, D. (1998). Why Do More Open Economies Have Bigger Governments?, *Journal of Political Economy*, 106, 997–1032.
- Dolezalova, J. (2011). The Political Budget Cycle in Countries of the European Union, *Review of Economic Perspectives*, 11(1), 12–36.
- DPT, (2001). *Borçlanma İç ve Dış Borç Yönetimi Özel İhtisas Komisyon Raporu*.
- Drazen, A. (2000). The Political Business Cycle After 25 Years, *NBER Macroeconomic Annual*, 15, MIT Press, 75–117.
- Drazen, A. (2008). “Political Budget Cycles,” in S.N. Durlauf and L.E. Blume, eds., in *The New Palgrave Dictionary of Economics* (2nd edition), London and New York: Macmillan Palgrave.
- Drazen, A. & Eslava, M. (2005). Electoral Manipulation via Expenditure Composition: Theory and Evidence, *NBER Working Paper* 11085, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Massachusetts.
- Drazen, A. & Eslava, M. (2006). Pork Barrel Cycles, *NBER Working Papers* 12190, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Massachusetts.
- Drazen, A. & Eslava, M. (2010). Electoral Manipulation via Voter-Friendly Spending: Theory and Evidence, *Journal of Development Economics*, 92(1), 39–52.
- Dursun, İ. & Savaşan, F. (2006). Türkiye’de Yerel Düzeyde Politik Konjonktürel Devreler, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, VIII (2), 191–208.
- Edizdoğan, N. (2007). *Kamu Maliyesi*, Ekin Kitabevi, 9. Baskı, Bursa.

- Efthyvoulou, G. (2010). Political Budget Cycles in The European Union and The Impact of Political Pressures: A Dynamic Panel Regression Analysis, *Birkbeck Working Papers in Economics ve Finance*, ISSN 1745-8587, BWPEF 1002.
- Engle, R. F. & Granger, C. W. J. (1987). Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing, *Econometrica*, 55 (2), 251-276.
- Erdem, M., Şenyüz, D. ve Tatlıoğlu, İ. (2012). *Kamu Maliyesi*, 10.Baskı, Ekin Kitabevi.
- Eren, E. (1993). Politika ve Ekonomi: Siyasal Konjonktür Dalgaları, *İktisat İşletme ve Finans*, 8 (89), 59-64.
- Erginay, A. (2010). *Kamu Maliyesi*, Güncellenmiş 18. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara.
- Ergun, M. (2000). Electoral Political-Business Cycles in Emerging Markets, Evidence from Turkey, *Russian and Eastern European Finance and Trade*, 36 (6), 6-32.
- Eslava, M. (2005). Political Budget Cycles or Voters As Fiscal Conservatives? Evidence from Colombia, *Documento Cede* 2005-12, 1-28, https://economia.uniandes.edu.co/components/com_booklibrary/ebooks/d2005-12.pdf.
- Feyzioğlu, B.N., Coşkun G., Batırel, Ö. F., Falay, N. ve Ataç, E. (1998). *Devlet Bütçesi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Galli, E. & Rossi, S. (2002). Political Budget Cycles: The Case of the Western German Länder, *Public Choice*, 110, 283–303.
- Garrat, D. (1998). An Analysis of Political Business Cycle Theory and Its Relationship with The New Political Macroeconomics, 1-49, <http://www.le.ac.uk/economics/research/RePEc/lec/leecon/econ98-4.pdf>.
- Gonzalez, M. (2002). Do Changes in Democracy Affect The Political Budget Cycle? Evidence from Mexico, *Review of Development Economics*, 6(2), 204–224.

- Gujarati, D. N. (2004). *Basic Econometrics*, Fourth Edition, The McGraw–Hill Companies.
- Hibbs, D. A. (1977). Political Parties and Macroeconomic Policy, *American Political Science Review*, 71(4), 1467–1487.
- Hibbs, D. A. (1987a). *The American Political Economy*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ito, T. (1990). The Timing of Elections and Political Business Cycles in Japan, *Journal of Asian Economics*, 1 (1), 135-156.
- Ito, T. & Park, J. H. (1988). Political Business Cycles in the Parliamentary System, *Economics Letters*, 27, 233-238.
- Karakaş, M. (2013). Political Business Cycles in Turkey: A Fiscal Approach, *Yönetim ve Ekonomi*, 20 (1), Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., 245-262.
- Katsimi, M. & Sarantides, V. (2010). Do Elections Affect The Composition of Fiscal Policy in Developed, Established Democracies?, *Public Choice*, 151(1-2), 325–362.
- Keech, W. & Pak, K. (1989). Electoral Cycles and Budgetary Growth in Veterans Benefit Programs, *American Journal of Political Science*, 33, 901-11
http://www.uh.edu/~dnbostas/research/bostashvili_jmp.pdf.
- Kepenek, Y. & Yentürk, N. (2010). *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi, 23. Basım.
- Khemani, S. (2004). Political Cycles in a Developing Country: Effect of Elections in the Indian States, *Journal of Development Economics*. 73 (1), 125-154.
- Kneebone, R. & McKenzie, K. (2001). Electoral and Partisan Cycles in Fiscal Policy: An Examination of Canadian Provinces, *International Tax and Public Finance*, 8(5), 753–774.

- Kouvavas, O. (2015). Political Budget Cycles Revisited: The Case for Social Capital, 1-52, <http://www.aueb.gr/conferences/Crete2015/Papers/Kouvavas.pdf>.
- Kraemer, M. (1997). Electoral Budget Cycles in Latin America and the Caribbean: Incidence, Causes and Political Futility, *The Inter-American Development Bank*, <https://ideas.repec.org/p/idb/wpaper/4084.html>, E.T: 11.10.2015
- Litschig S. & Morrison, K. (2010). Government Spending and Re-election, 1–54 <https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/6349/1233.pdf?sequence=1>. ET: 17.05.2015
- Mink, M. & de Haan, J. (2006). Are There Political Budget Cycles in the Euro Area? *European Union Politics*, 7(2), 191–211.
- Mutluer, K. M., Öner E. ve Kesik, A. (2010). *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi*, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Müslümov, A. & Aras, G. (2003). Kredi Piyasalarında Asimetrik Bilgi Sorunu, 2. Ulusal Bilgi ve Ekonomi Kongresi, Derbent. http://www.muslumov.com/wp-content/uploads/2012/07/FIN_REGULATION-Kocaeli-2003.pdf, E.T: 02.05.2016.
- Nadaroğlu, H. (1996). *Kamu Maliyesi Teorisi*, Beta Basım.
- Nieto- Parra, S. & Santiso, J. (2009). Revisiting Political Budget Cycles in Latin America, *OECD Development Centre Working Paper*, No. 281, 1 – 52.
- Sakurai, S.N. & Filho, N. M. (2011). Opportunistic and Partisan Election Cycles in Brazil: New Evidence at the Municipal Level, *Public Choice*, 148(1), 233-247.
- Nordhaus, W. D. (1975). The Political Business Cycle, *Review of Economic Studies*, 42(2), 169–190.
- Onur, S. (2002). Politik Bütçe Döngüleri ve Türkiye Ekonomisi (1975-2000), *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 85-126.

Özbilen, Ş. (2010). *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Özbilen, Ş. (2012). *Türkiye'de Kamu İç Borçlanma Sistemi ve Makroekonomik Etkileri*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Peltzman, S. (1992). Voters As Fiscal Conservatives, *The Quarterly Journal of Economics*, 107(2), 327–361.

Petry, F., Imbeau, L. M., Crete, J. ve Clavet, M. (1999). Electoral and Partisan Cycles in The Canadian Provinces, *Canadian Journal of Political Science*, 32(2), 273-292.

Potrafke, N. (2006). Political Effects on The Allocation of Public Expenditures: Empirical Evidence from OECD Countries, *DIW Discussion Papers*, No. 653, 1-21.

Potrafke, N. (2011). Public Expenditures on Education and Cultural Affairs in The German States: Does Government Ideology Affect The Budget Composition? *German Economic Review*, 12(1), 124–145.

Price, S. (1997). Political Business Cycle and Macroeconomic Credibility: A Survey, *Public Choice*, 92, 407-427.

Rogoff, K. & Sibert, A. (1988). Elections and Macroeconomic Policy Cycles, *Review of Economic Studies*, 55, 1-16.

Rogoff, K. (1987). Equilibrium political budget cycles. NBER Working Paper, No. 2428, (November).

Rogoff, K. (1990). Equilibrium Political Budget Cycles, *American Economic Review*, 80 (1), 21–36.

Rose, S. (2006). Do Fiscal Rules Dampen The Political Business Cycle, *Public Choice*, 128 (3/4), 407-431.

Saporiti, A. & Streb, J. (2008). Separation of Powers and Political Budget Cycles, *Public Choice*, 137(1), 329–345.

- Schneider, C. J. (2010). Fighting with One Hand Tied Behind The Back: Political Budget Cycles in The West German States, *Public Choice*, 142(1), 125–150.
- Schuknecht, L. (1996). Political Business Cycles and Fiscal Policies in Developing Countries, *Kyklos*, 49(2), 155–170.
- Schuknecht, L. (2000). Fiscal Policy Cycles and Public Expenditure in Developing Countries, *Public Choice*, 102(1–2), 115–130.
- Sezgin, Ş. (2007). Türkiye’de Politik Konjonktürel Dalgalanmalar: 1950-2003 Dönemi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(2), 136-154.
- Shi, M. & Svensson, J. (2003). Political Budget Cycles: A Review of Recent Developments, *Nordic Journal of Political Economy*, 29, 67-76.
- Shi, M., & Svensson, J. (2006). Political Budget Cycles: Do They Differ Across Countries and Why?, *Journal of Public Economics*, 90 (8–9), 1367–1389.
- Streb, J. M. (2005). Signaling in Political Budget Cycles. How Far Are You Willing To Go, *Journal of Public Economic Theory*, 7(2), 229-252.
- Sturm, J. (2001). Determinants of Public Capital Spending in Less-Developed Countries, CCSO Working Papers 200107, University of Groningen, CCSO Center for Economic Research, 1 – 23.
- Streb, J.M. & Torrens, G. (2013). Making Rules Credible: Divided Government and Political Budget Cycles, *Public Choice*, 156, (3-4), 703–722.
- Şahin, H. (1990). *Türkiye Ekonomisi*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa
- Türk, İ. (2002). *Kamu Maliyesi*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, (1995). *Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924 – 1995)*.

- Tekeli, R. & Akdede, S. H. (2008). Yerel Yönetimlerde Politik Konjonktür Hareketleri: Türkiye’de Belediyeler Üzerine Bir Uygulama, *İktisat İşletme ve Finans*, 23 (262), 89-111.
- Telatar, F. (1998). Makroekonomi-Siyaset İlişkileri: Politik Devresel Dalgalanmalar, *Ekonomik Yaklaşım*, 9 (31), 37–60.
- Telatar, F. (2000). Parlamenter Sistemlerde Politik Devresel Dalgalanmalar: Teori ve Türkiye İçin Bir Uygulama, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(2), 133-154.
- Telatar, F. (2001). Politik Devresel Dalgalanmalar Teorisi Işığında Demokrasi – Siyaset -Ekonomi İlişkisi: Türkiye Örneği, *İktisat İşletme ve Finans*, Yıl: 16, Sayı: 187, 57-66.
- Tsai, P. H. (2014). State Fiscal Rules and Composition Changes in Public Spending Before The Election, *Public Finance Review*, 42(1), 58-91.
- Tutar, İ. & Tansel, A. (2000). *Political Business Cycles, Institutional Structure and Budget Deficits in Turkey*, *ERC Working Paper*, No. 2019, 1-25 http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=267053. E.T: 09.04.2015
- TÜİK, *İstatistik Göstergeler 1923 – 2011*.
- Uluatam, Ö. (1999). *Kamu Maliyesi*, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Vergne, C. (2009). Democracy, Elections and Allocation of Public Expenditures in Developing Countries, *European Journal of Political Economy*, 25(1), 63–77.
- Veiga, L. & Veiga, F. (2007). Political Business Cycles at The Municipal Level, *Public Choice*, 131(1), 45–64.
- Yamak, N. & Yamak, R. (1999). Türkiye’de Genel Milletvekili Seçimleri ve Ekonomi, *İktisat İşletme ve Finans*, Şubat, 47-56.

www.muhasibat.gov.tr

www.tbmm.gov.tr

www.yerelnet.org.tr

<http://www.ysk.gov.tr>

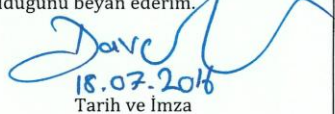

EKLER

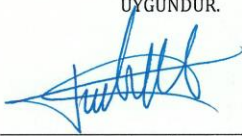
EK 1: GENEL BÜTÇEYE DAHİL KURULUŞLARIN LİSTESİ (2004)

CUMHURBAŞKANLIĞI
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
ANAYASA MAHKEMESİ
YARGITAY
DANIŞTAY
SAYIŞTAY
BAŞBAKANLIK
DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI MÜSTEŞARLIĞI
HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI
DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI
GÜMRÜK MÜSTEŞARLIĞI
DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
ADALET BAKANLIĞI
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI
MALİYE BAKANLIĞI
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
BAYINDIRLIK VE İSKAN BAKANLIĞI
TAPU KADASTRO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
SAĞLIK BAKANLIĞI
ULAŞTIRMA BAKANLIĞI
DENİZCİLİK MÜSTEŞARLIĞI
TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI
ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI
ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI
DEVLET METEOROLOJİ İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

EK 2: ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 18/07/2016
Tez Başlığı / Konusu: Seçimlerin Kamu Harcaması Kompozisyonu Üzerine Etkilerinin Ampirik Analizi: Türkiye Örneği Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. 18.07.2016 Tarih ve İmza Adı Soyadı: Davut Balci Öğrenci No: N10144358 Anabilim Dalı: Maliye Programı: Maliye - Doktora Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.
<u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u> Doç. Dr. Ali Tarkan Çavuşoğlu Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

EK 3: ORJİNALLİK RAPORU

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 18/07/2016
Tez Başlığı / Konusu: Seçimlerin Kamu Harcaması Kompozisyonu Üzerine Etkilerinin Ampirik Analizi: Türkiye Örneği Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam <u>85</u> sayfalık kısmına ilişkin, 18/07/2016 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % <u>4</u>. 'tür. Uygulanan filtrelemeler: 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dahil 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. 18.07.2016 Adı Soyadı: Davut Balcı Öğrenci No: N10144358 Anabilim Dalı: Maliye Programı: Maliye - Doktora Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. Doç. Dr. Ali Tarkan Çavuşoğlu

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Davut Balcı
Doğum Yeri ve Tarihi : Beyşehir / 20.02.1981

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Dokuz Eylül Üniversitesi / Kamu Yönetimi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi / Maliye
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri : -

İş Deneyimi

Stajlar : -
Projeler : -
Çalıştığı Kurumlar : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

İletişim

E-Posta Adresi : davut.balci@tcmb.gov.tr

Tarih : 17.06.2016

